

UDENRIGS

Tema: Nyt nordisk forsvarssamarbejde

Største reform af Udenrigstjenesten i nyere tid

Baggrund: Syrien og Islamisk Stat

Ny alliance kan drive EU fremad

FOTO: ©NASA, 2014

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB
THE DANISH FOREIGN POLICY SOCIETY

INDHOLD

Fra redaktionen	1
Klumme: Vi tog fejl af Rusland	2
TEMA	
Ukraine: Der er sket noget afgørende, Tage Baumann	4
Tilbage til Østersøen, Ann-Sofie Dahl	12
Danmark må tage Norden alvorligt, Hans Mouritzen	18
Samarbejde møder forhindringer i Arktis, Nils Wang	23
Historisk mulighed for tættere samarbejde, Bertel Haarder	30
BAGGRUND	
Største reform i nyere tid af Udenrigstjenesten, Martin Lidegaard	38
Økonomisk diplomati får stigende betydning, Svend Roed Nielsen	44
Bashar al-Assad har skabt et nyt monster, Lasse Ellegaard	48
Tysk-italiensk alliance kan drive EU fremad, Ole Bang Nielsen	53
Spanien er en af EU's succeshistorier, Lars Blinkenberg	58
LITTERATUR	
Anmeldelse: Verden set fra Tyskland, Peter Wivel	68
Anmeldelse: Tysklands skyld – eller ingens?, Ib Faurby	73
Anmeldelse: Putins selektive retfærdighed, Vibeke Sperling	77
Replik: Ib Faurbys lukkede bog, Bent Jensen og Martin Kryhl Jensen	81
Bognoter	85

Fra redaktionen

Krisen om Ukraine fortsætter med at dominere den udenrigspolitiske dagsorden, og det bliver mere og mere klart, at krisen vil få stor betydning på en lang række områder. Det gælder ikke mindst for tankerne om et nyt nordisk forsvarssamarbejde, som er temaet i dette nummer af Udenrigs.

Vi belyser det nordiske forsvarssamarbejde fra fem forskellige vinkler med bidrag fra Tage Baumann, Ann-Sofie Dahl, Hans Mouritzen, Nils Wang og Bertel Haarder.

Den største reform af Danmarks udenrigstjeneste i nyere tid trådte i kraft i sommer med åbning af nye ambassader og lukning af andre. Martin Lidegaard skriver om omlægningen og strategien bag den.

Apropos diplomati, så fokuserer man i udenrigsministerier verden over i stadig højere grad på økonomisk diplomati. Svend Roed Nielsen fortæller om begrebet.

Sommeren 2014 vil også blive husket for den 'blitzkrieg', som Islamisk Stat (IS) foranstaltede i Mellemøsten, hvor IS på under en uge erobrede et område større end Frankrig. Lasse Ellegaard trækker trådene tilbage til borgerkrigen i Syrien.

Dette nummer af Udenrigs indeholder desuden baggrundsartikler om EU's udvikling, Spaniens økonomi som en af EU's succeshistorier og en stribe boganmeldelser og bognoter samt en replik til anmeldelsen i forrige nummer af Bent Jensens værk om den kolde krig.

Rigtig god fornøjelse!

Klumme: Vi tog fejl af Rusland

Af Michael Ehrenreich

Ruslands interventioner i Ukraine udgør en alvorlig fare for Europas sikkerhed og den globale orden. De seneste 25 års positive udvikling i forholdet mellem Øst og Vest ser desværre ud til at blive et midlertidigt fænomen.

Har de vestlige lande med USA og EU-kredsen i spidsen fejlvurderet Rusland? Spørgsmålet trænger sig mere og mere på, efterhånden som styret i Moskva fortsætter presset mod Ukraine samtidig med, at vi i vores del af verden gør klar til at markere Murens fald for et kvart århundrede siden.

Dengang var der næsten ingen ende på glæden over, hvad der var sket. Og forventningerne til fremtiden var store. Fremover skulle vi, sagde man for 25 år siden, ikke alene leve i fred og sikkerhed. Det gamle Øst og Vest skulle også handle med hinanden og bindes sammen til fælles bedste.

Ikke mindst mange vestlige erhvervsledere havde et godt øje til perspektiverne. Sovjetunionen blev kort efter afløst af Rusland og en stribe randstater med næsten uendelige muligheder for udenlandske investeringer for dem, der turde og ville. Det gjorde ganske mange i de følgende år.

Derfor blev der i vestlige hovedstæder udfoldet store bestræbelser på at integrere specielt Rusland i den vestligt dominerede, internationale økonomi. Det blev et erklæret mål at lægge det enorme russiske landmassiv – der skreg på udvikling – åben for teknologi, know-how og forbrugsvarer.

Selv russernes traditionelle hadeobjekt nummer 1 – NATO – åbnede sine døre på klem. Russiske diplomater og officerer fik deres gang i den vestlige alliances hovedkvarter i Bruxelles i håb om, at sådanne tillidsskabende foranstaltninger, bakket op af formelle aftaler, ville begrave tidligere tiders fjendskab.

Undervejs udvidede NATO sin medlemskreds med en hel stribe øst-og centraleuropæiske lande samt flere tidligere sovjetrepublikker, og det udløste protester og vedvarende grynten fra Moskva. Men, sagde man til hinanden i NATO-kredsen, det var et spørgsmål om tid, før protesterne ville dø hen.

Michael Ehrenreich er direktør for Det Udenrigspolitiske Selskab.

I de nye NATO-lande kløede man sig ganske vist lidt i skægget og advarede: vi kender Rusland sagde de, og ikke altid for det gode. Advarslerne gik på, om det virkelig kunne være rigtigt, at Rusland havde slået sig til tåls med sin skæbne, berøvet et imperium og den tilhørende stormagtsstatus. Men advarslerne blev fejlet af bordet.

I dag ved vi, at advarslerne var rigtige. Det russiske overfald på Ukraine, med annekteringen af Krim-halvøen og aggressionerne mod det østlige Ukraine som de vigtigste elementer, har åbnet en hel verdens øjne for, at de seneste 25 års positive udvikling i forholdet mellem Øst og Vest desværre ser ud til at blive noget midlertidigt.

De russiske interventioner udgør en alvorlig fare for Europas sikkerhed og den globale orden. Det bærende princip om, at suveræne lande ikke bemægtiger sig dele af andre med magt, blev krænket helt åbenlyst af præsident Putin i marts måned med annekteringen af Krim.

Siden er den russiske fremfærd fortsat i forskellige udgaver og forklædninger i selve Ukraine ledsaget af en ildevarslende retorik med stærke revanchistiske toner om at korrigerer historiske uretfærdigheder og genskabe Ruslands storhed, magt og indflydelse.

At NATO er blevet tvunget til at reagere, er helt åbenbart - og nødvendigt. Havde Alliancen ladet stå til, havde det formentlig blot skærpet den russiske appetit på at stramme kursen yderligere og fået sammenholdet mellem medlemslandene til at smuldre.

NATOs indre sammenhold og ydre afskrækkelse bygger på viljen til at imødegå eksterne trusler, også inden de for alvor materialiserer sig mod Alliancens geografiske territorium. Demonstreres denne vilje ikke offensivt, når udviklingen kræver det, vil Atlant-Pagten ikke være det papir værd, den er skrevet på.

Det netop overståede NATO-topmødes vigtigste formål var at gøre det klart for præsident Putin og den øvrige ledelse i Kreml, at går man videre og tager skridt til at destabilisere østlige medlemslande af Alliancen, som det sker i Ukraine, vil det udløse et robust svar fra NATO som helhed.

Målet blev søgt opnået med en lang række forskellige tiltag, hvoraf opstillingen af en militær reaktionsstyrke, der med kort varsel kan indsættes i de pågældende medlemslande, var det klart vigtigste. Styrken får bl.a. et bidrag fra Danmark.

Udviklingen siden marts rummer et stort paradoks. Præsident Putin har gennem de seneste år gjort det til et hovedmål at stække NATO, bl.a. ved at modarbejde Alliancens tilstedeværelse i det østlige Europa. Men han har opnået det modsatte.

Interventionerne i Ukraine har tydeliggjort for alle, hvorfor de senest ankomne lande i NATO-kredsen sætter så stor pris på politisk og militær beskyttelse. Udviklingen har tillige fået Europa og USA til igen at rykke tættere sammen efter en række år med megen kurren på tråden.

NATO har fået nyt liv. Netop som man var i gang med at drosle ned for engagementet i Afghanistan, og spørgsmålene om den vestlige alliances langsigtede berettigelse igen var begyndt at dukke op, er formålet med NATO blevet mere tydelig. Det blev synliggjort allerede i foråret, og det står endnu klarere her i efteråret 2014

○ ○ ○

Ukraine: Der er sket noget afgørende

Af Tage Baumann

FOTO: ©PROJECT SYNDICATE, 2014

NATO-topmødet i Newport i Wales i september blev på forhånd beskrevet som skelsættende fordi det skulle afstikke kursen for tiden efter Afghanistan. I stedet blev dagsordenen sat af Ukraine, og NATOs umiddelbare udfordring er at vise, at alliancen har generobret initiativet og sætter sin egen dagsorden.

Den 24. juli deltog den amerikanske forsvarschef, general Martin Dempsey, i dette års Aspen Security Forum i Aspen, Colorado.

Ifølge Dempsey skaber Ruslands måde at agere på i krisen i og om Ukraine en helt ny sikkerhedspolitisk situation i Europa. Det handler om Europas forhold til Rusland, og det handler om USA's forhold til Rusland, og det første spørgsmål om, hvad det så betyder, skal stilles i NATO. NATO-topmødet i september i Newport, Wales vil være et godt sted at begynde, for det er den vestlige alliance, der nu skal definere, hvad den nye situation kræver af alliancens evner og selvopfattelse.

Ruslands annekstion af Krim-halvøen er bekymrende, og nedskydningen af det malaysiske rutefly MH17 og tabet af 298 uskyldige menneskeliv er meget bekymrende. Men det, der fik general Dempsey til at slå alarm, er informationer, som amerikanerne siger, at de har, om at der er skudt artilleri-ild fra russisk område ind over grænsen til Ukraine som støtte til de militært trængte pro-russiske oprørsstyrker i den østlige del af landet.

Det viser, siger Dempsey, at Moskva er parat til at bruge militær magt hen over en landegrænse i Europa for at nå sine politiske mål. Det er det han ser som en sikkerhedspolitisk gamechanger, for nu

at bruge et af tidens modeord: noget der ændrer spillet totalt.

Dempsey er USA's øverste soldat, og USA er alliancens ubestridte leder. Hans advarsel om nye sikkerhedspolitiske tider i Europa gør nok mere indtryk hos politiske beslutningstagere end lignende advarsler, der har lydt i længere tid fra sikkerhedspolitiske forskere.

Stoltenbergs udfordring

Her i Norden er det danske og svenske forskere, der har meldt sig på banen, mens norske og finske går forbavsende stille med dørene i denne sag.

Alligevel bliver Ukraine-krisen mindst en nordmands hovedpine: Jens Stoltenberg, som fra NATO-topmødet i begyndelsen af september tager over fra danske Anders Fogh Rasmussen som alliancens generalsekretær. Og altså som den, der skal lede alliancens arbejde med at formulere en ny strategisk fortælling til en ny sikkerhedspolitisk udfordring.

Let bliver det ikke. For selvom de 28 medlemslande er enige i kritikken af den rolle, Rusland spiller og har spillet i Ukraine-krisens forløb, så er der tydelige forskelle i bedømmelsen af, hvad det så betyder for fremtiden, og hvordan der skal svares på den russiske udfordring. Det har meget at gøre med denne konflikts specifikke karakter og med de manglede nationale interesser, der er i spil – også på vestlig side. Stikord er 'mangfoldige trusler' og 'hybridkrig', men mere om det nedenfor.

Det første spørgsmål er, om general Dempsey har ret i, at vi står med en helt ny sikkerhedspolitisk situation i Europa og i forholdet mellem USA og Rusland i lyset af de erfaringer, vi allerede har med konflikten i og om Ukraine.

Tage Baumann er sikkerhedspolitisk medarbejder på DR-programmet Orientering.

>>>

Kortest og mest klart formulerer de svenske forsvarspolitikere det i den forsvarsbetænkning *Försvaret av Sverige – starkere försvar för en osäker tid*, som kom den 15 maj som optakt til en ny svenske forsvarsordning. Her hedder det, at de to konklusioner, der må drages af erfaringerne med Ruslands opførsel i krisen, og som gør, at det sikkerhedspolitiske billede i Europa er ændret grundlæggende, er:

- at krisen viser noget nyt om Ruslands, eller i hvert fald om præsident Vladimir Putins hensigter, og

- at Ruslands overtagelse og indlemmelse af Krim-halvøen i Rusland bekræfter antagelsen om, at Rusland har krigsevner, som man hidtil nærmest havde betragtet med nogen skepsis, men som man nu er nødt til at tage med i det sikkerhedspolitiske regnestykke i Europa.

Denne politiske analyse følges op af rapporten *En brat opvågningen* med undertitlen *virkningerne af den russiske aggression mod Ukraine*, som et hold forskere fra Totalforsvarets Forskningsinstitution, FOI, med Niklas Granholm i spidsen fremlagde for få uger siden. FOI kan sammelignes med Forsvarsakademiet i Danmark.

Efter en grundig analyse af følgerne af Ukraine-krisen og den russiske måde at agere på konkluderer forskerne, at det, der er kendt om Ruslands evner og Ruslands hensigter, og det, der er afsløret om EU og NATOs manglende evner til at finde et effektivt svar over for Moskva, gør det umuligt at søge efter løsninger der vil genoprette status quo ante – situationen som den var før krisen.

Den danske vinkel

Noget afgørende er sket, noget afgørende nyt, konkluderer også det forskerhold fra Center for Militære Studier, CMS, på Københavns Universitet, som nøjagtig samtidigt med svenskerne fremlagde rapporten *Ukraine-krisen og forandringen af dansk forsvars- og sikkerhedspolitik*.

Den danske rapport har et andet fokus end den svenske FOI-rapport. Det skyldes, at svenskerne som nævnt den 15. maj fremlagde en forsvarspolitisk betænkning med fokus på svensk forsvar, og derfor kunne forskerholdet fra FOI fokusere på de større sikkerhedspolitiske forandringer som følge af Ukraine-krisen. CMS-rapporten kom i stand, både fordi forskerne på CMS selv mente, at det var oplagt at gennemføre sådan en analyse, og fordi regeringen og partierne bag det danske forsvarsforlig, som har ret til at bestille analyser af CMS, syntes det var en god ide. Analysen skulle blot tage sigte på at belyse følgerne for dansk forsvarspolitik, og som den fulde titel på CMS-rapporten viser, blev det netop opgaven.

For at nå frem til anbefalinger til en ny dansk forsvarspolitik måtte forskerholdet på Københavns Universitet naturligvis analysere de større, europæiske og globale, sikkerhedspolitiske betingelser, sådan som de ser ud efter den militære og sikkerhedspolitiske aktualisering af krisen i og om Ukraine. Og de københavnske forskere kom, som de svenske, til det resultat, at noget afgørende er sket, noget afgørende er forandret.

Lignende synspunkter har også professor Steen Rynning fra Center for War Studies på Syddansk Universitet givet udtryk for i kronikker og interviews, og forsker Lars Bangert Struwe fra CMS, som var talsmand for gruppen, da rapporten blev offentliggjort, sagde ved den lejlighed, at en stor del af de europæiske forskere, som de havde været i kontakt med, var enige: Det er et afgørende øjeblik i europæisk sikkerhedspolitik, vi har været vidne til siden februar. Hvor afgørende er svært at bedømme, mens krisen stadig udvikler sig.

Ny russisk dagsorden

Spørgsmålet er, om den situation, vi står i i Europa lige nu, kunne være undgået,

Ruslands overtagelse og indlemmelse af Krim-halvøen i Rusland bekræfter antagelsen om, at Rusland har krigsevner, som man hidtil nærmest havde betragtet med nogen skepsis, men som man nu er nødt til at tage med i det sikkerhedspolitiske regnestykke i Europa.

hvis Vesten havde reageret anderledes og i tide. Eller om en konflikt, som den vi oplever lige nu, under alle omstændigheder, før eller siden, ville være kommet i den eller en anden form.

Så længe det så ud til, at Ruslands ambitioner var at blive en del af det internationale samfund, som USA og Vesten definerer det, er svaret muligvis, at ja, Vesten kunne have handlet anderledes og præget udviklingen i en anden retning.

Men fra det øjeblik, hvor Ruslands ledere opgav at få skabt tilstrækkeligt politisk-diplomatisk manøverrum for sig selv til at tage plads ved det vestlige bord, er svaret snarere, at konflikten ville komme under en eller anden form under alle omstændigheder.

Først nu, hvor konflikten er der, ser det ud til at gå op for Vesten, at Ruslands projekt er et andet end Vestens. Det er ikke længere et spørgsmål om, hvordan Rusland 'passer ind' i den vestlig-liberale verdensorden. Det afgørende nye er, at Rusland ikke længere abonnerer på den vestlige verdensorden.

Rusland har opgivet det forsøg og søger nye, egne veje. Mest tydeligt i præsident Vladimir Putins forsøg på at opbygge et euro-aisatiske samarbejde som modstykke til det euroatlantiske. Set fra Moskva er EU og USA nu en gang ikke hele verden, selv om den vestlige debat ofte lader som om.

De svenske og danske forskere er enige om, at det her er større end personen Vladimir Putin. Han er måske nok katalysator og drivende kraft i formuleringen af en ny russisk udenrigs- og sikkerhedspolitik, men han er også udtryk for en måde at se verden på, som deles ikke bare af folkene om-

kring ham, men af store dele af den russiske befolkning. Ruslands indlemmelse af Krim, måden det skete på og den opfattelse af Ruslands placering i verdensordnen, der ligger bag, er i deres analyse et folkeligt projekt. Putins politik er i denne forbindelse legitimeret af en folkelig opbakning, der ikke vil forsvinde den dag, Vladimir Putin ikke længere er nøgleperson i den russiske politik.

Der var måske et øjeblik, hvor udviklingen kunne være ledt i andre retninger, retninger der havde ført til, at Rusland – ikke uden problemer, men trods alt – kunne finde sin stemme i den vestlige koncert. Historikerne må med tiden afgøre, om den tale, Vladimir Putin holdt på sikkerhedskonferencen i München i 2007, var et brud med Vesten og en tilbagevenden til en koldkrigs-situation, sådan som ikke mindst tilstedeværende amerikanske politikere med senator John McCain i spidsen øjeblikkeligt mente. Eller om talen i virkeligheden var et forsøg på at lokalisere og identificere de områder, hvor et samarbejde var muligt og en fællesnævner kunne findes, og samtidig en beskrivelse af, hvordan verden så ud set fra Moskva.

Som det var, blev Putins tale afvist som krigerisk og aggressiv, og Putins analyse affærdiget som løgn og forsøg på bedrag. Putins grundtese om en unipolær verden med total amerikansk dominans og kravet om, at det var den verdensorden, der burde ændres, blev fejlet af bordet af John McCain med bemærkningen om, at det var Rusland der måtte forstå, at verden var multipolær, og at det var Rusland der måtte ændre sin indstilling.

De ansatser, der var i Putins tale til et ligeberettiget samarbejde for eksempel på

>>>

energiområdet, forsvandt i det efterfølgende opgør, der på vestlig side endte i konstateringen af, at Putins Rusland ville genoplive eller måske bare levede videre i den kolde krig.

Præsident Obama forsøgte at ro tilbage til øjeblikket før Putins 2007-tale med sin plan om at genstarte – 'reset' – det amerikansk-russiske forhold. Det forsøg kuldsejlede i februar i år, og det kuldsejlede på Krim. Måske fordi udgangspunktet også for det forsøg var den antagelse, at det var Rusland, der skulle tilpasse sig Vesten og ikke en fælles søgen efter en ny global orden.

På vej mod noget nyt

Igen høres advarslen om, at vi er på vej ind i en ny kold krig. Men forskerne er enige om, at det ikke er en tilbagevendende til noget kendt, omend uelsket. De er enige om, at her er noget helt nyt på vej: Et Rusland som ikke definerer sig selv i forhold til det euroatlantiske projekt og prøver at blive en del af det, men tværtimod forsøger at definere grænsen – med magt om nødvendigt – mellem det euroatlantiske projekt og det euroasiatiske projekt, Moskva arbejder på.

Ambitionerne er på den måde ikke længere at få indflydelse på eller argumentere mod den euroatlantiske orden, men at afskrive den og vende ambitionerne mod øst og syd og orientere sig i forhold til Kina og Indien og de lande, der af geografisk nødvendighed må gruppere sig omkring de to.

Det giver på lang sigt også økonomisk, især måske energiøkonomisk, mening at orientere sig i retning af de kommende store afsætningsmarkeder for energi og industriproduktion.

I CMS-rapporten sammenfattes konsekvenserne af det, der er sket siden februar, og som Vesten må forholde sig til, i tre punkter.

For det første at Rusland er parat til at bruge væbnet magt i sit nærømråde, en erfaring der gør at Vesten må arbejde med et meget kortere strategisk varsel i forhold til

Rusland, end det har været antaget siden den kolde krigs ophør og Sovjetunionens og Warszawapagtens opløsning.

For det andet – og det er det vigtige lige her – det "tilsyneladende endegyldige russiske brud med ideen om et helt og frit Europa, der startede med Helsinki-procesen, og blev som realiseret med integrationen af økonomier og samfund efter afslutningen af den kolde krig".

For det tredje at de partnerskabsprojekter, som siden den kolde krigs afslutning har været dét, som både EU og NATO har bygget på, har været utilstrækkelige. Og det tvinger NATO og EU til at gentænke den vestlige strategi.

Hvor går grænsen?

Det er som sagt punkt to, der er det relevante i denne forbindelse. For hvis det er rigtigt, at Rusland har brudt endegyldigt med hele tankesættet bag Helsinki-procesen, hvis kerne i russisk – den gang sovjetisk – optik netop var at legalisere og fastskrive de grænser, der var resultatet af Anden Verdenskrig, og knæsette det princip, at Europas grænser ikke kan ændres med vold, så har Rusland meldt sig ud af et fælles europæisk projekt. Om ikke andet så ved at demonstrere, at i tilfældet Krim var Rusland meget vel parat til at ændre europæiske grænser med vold. Kun den nærmeste tids udvikling vil vise, om Rusland også er parat til at ændre de østukrainske grænser med militær magt.

Det Vesten ikke kan aflæse af Ukraine-krisen alene er, hvor Rusland selv ser den nye grænse mellem det Europa, Moskva er i færd med helt at vende ryggen til, og den nye russiske indflydelsessfære i det nærømråde, som Rusland tilsyneladende er ved at bygge op.

Men mistanken må være, at de euroatlantiske og de russiske forestillinger om en sådan grænsedragning ikke er sammenfaldende, og at Rusland i tilfælde af uenighed, som i Ukraine, er parat til at forsøge

at skabe eller ændre kendsgerninger på jorden med våbenmagt. Direkte eller indirekte som det er sket de seneste måneder.

Det må især bekymre NATO's nye 'frontlinje-stater' – også uden at købe tesen om en ny kold krig. Det er to typer af NATO-lande, det handler om: de tidligere medlemsstater i Warszawapagten, som nu deler grænse med Rusland, og de tidligere sovjetrepublikker som igen er suveræne stater og alliancemedlemmer. Polen hører til de første, de baltiske lande til de sidste. Antagelsen har hele tiden været, at Warszawa-pagtstater, der blev medlem af NATO, var en mindre provokation i russiske øjne end tidligere sovjetrepublikker, der blev optaget i alliancen. Derfor de hårde russiske reaktioner på debatten om Georgiens og Ukraines mulige medlemskab. Derfor den russisk-georgiske krig i 2008 og derfor den russiske aggression over for Ukraine nu.

Er Rusland en reel trussel?

Den konstatering må nødvendigvis forurolige Polen og andre NATO-lande med grænse til Rusland og i helt særlig grad forurolige de baltiske stater, som samtidig er tidligere sovjetrepublikker. Kun erfaringen vil vise om det, Rusland er i gang med lige nu, er at definere Europas østgrænse forstået som det europæiske projekts østgrænse. Eller om det er et forsøg på med militær intimidering at holde Ukraine og Georgien – mest det første og største – som neutrale stødpudestater mellem EU/NATO på den ene og Rusland og det nye euro-asiatiske russiske projekt på den anden side. Eller om det er begge dele.

Svaret på det vil også være svaret på, hvor reel og akut en trussel Rusland nu er for de baltiske stater, for Polen og for den sikkerhedspolitiske balance i Østersøen – enten direkte eller indirekte. Vanskeligheden består i, at fordi det ikke er muligt med nogen sikkerhed at afgøre, hvilket svar der er det rigtige, så må EU, NATO og de enkelte medlemslande i Ruslands nærområde indstille sig på hver af de tre muligheder.

Det Rusland, som den transatlantiske alliance står overfor i dag, er ikke hverken det tidligere Sovjetunionen eller det afmægtige Rusland, der var tilbage, efter at Sovjetunionen faldt fra hinanden, og heller ikke det Rusland, Vladimir Putin repræsenterede, da han holdt sin tale i München i 2007.

Økonomisk er Rusland kommet på fode, godt hjulpet af dramatisk stigende energipriser på det verdensmarked, som Rusland er en af storleverandørerne til. Og militært synes de reformer og moderniseringer, der blev sat i gang omkring 2008, at virke i betydeligt omfang. Resultatet er et russisk militær, der ser ud til at have betydeligt større evner end hidtil antaget, og moderniseringen er langt fra færdig endnu. Dertil kommer en særlig russisk anstrengelse for at forny og effektivisere det, der i koldkrigstider var kendt som de eurostrategiske våben. Det drejer sig først og fremmest om kort- og mellemdistancevåben med atomkapacitet, ligesom der igen gennemføres forsøg med fremføringsmidler for strategiske kernevåben.

Men Ukraine-krisen har afsløret mere end det, og det gør NATOs opgave særlig svær. For i opgøret om Krim tog Rusland en palet af virkemidler i brug – fra propaganda over magtdiplomati, økonomisk krigsførelse og undergravende virksomhed til infiltration og direkte magtanvendelse. Moskva viste, at det har evnen til afbalancere brugen af de enkelte 'våben' og til at skrue op og ned for hvert af dem efter situationens behov. Det kræver stram styring og et stærkt hierarkisk system at sikre, at de enkelte virkemidler sættes ind i de rette doser på de rigtige tidspunkter, og Krim-mellemspillet viste, at Moskva har de evner.

En sideeffekt af stram styring og udpræget hierarkisk opbyggede systemer er, at Vladimir Putin har vanskeligt ved at argumentere, at han ikke har været med i beslutningsprocesserne hele vejen. Han kan ikke påstå uvidenhed eller fralægge sig ansvar. Det kan få betydning, når det en gang

>>>

er klarlagt, hvad der virkelig skete, da et rutefly fra Malaysias luftfartsselskab blev skudt ned over det østlige Ukraine med tab af 298 uskyldige og fuldstændig uinvolverede menneskeliv til følge. Vesten mistænker Rusland for meddelagtighed, Moskva afviser ethvert ansvar.

Det store billede er omtrent sådan her:

Rusland har vist, at det har viljen til at dominere sine nærområder, om nødvendigt med militær magt. Rusland har samtidig vist, at det har de militære evner til at forfølge sådan en hensigt og, at det kan koordinere og styre indsatsen af mangfoldige redskaber på en gang for at nå et mål. Og Rusland har signaleret, at det ikke længere ser sin egen fremtid som en del af det euro-atlantiske projekt eller det Helsinki-europæiske projekt, men orienterer sig mod øst og syd i sit eget euro-asiatiske projekt.

En ny strategi

Det er den nye situation, NATO og EU må tilpasse deres strategier efter, samtidig med at de må indse, at Rusland er en militær og økonomisk størrelse, som de ikke kan komme uden om at have relationer til i fremtiden. Det sidste er måske det mindst vanskelige, fordi NATO og EU allerede i dag er afhængig i større eller mindre grad af Rusland – NATO og USA i en række militære og sikkerhedspolitiske sammenhænge, EU i en række økonomiske og handelsmæssige sammenhænge.

Det første – at udvikle en tilpasset strategi – er langt vanskeligere. Rusland har vist, at det har evnen til at føre hybrid-krige, altså krige der udkæmpes med en hel vifte af militære og civile, diplomatiske og økonomiske, propagandistiske og efterretningsmæssige, åbne og skjulte våben, som en nøje koordineret og afstemt, og som alle trækker mod det ønskede politiske mål.

NATO står tilsvarende overfor en mangfoldighed af trusler – 'ambiguous threats' – som er en enorm udfordring for enhver organisation, men især for en koalition eller

alliance som NATO. For netop mangfoldigheden af truslerne gør, at hvert medlem af alliancen kan lægge sit eget fokus, kan lave sin egen vægtning af, hvilke trusler der er vigtigere end andre – og derfor også komme op med sit eget svar på spørgsmålet om, hvor tyngden i alliancens modsvær skal lægges. For NATO betyder det, at 28 medlemslande kan give 28 forskellige svar på, hvad reaktionen skal være for at skabe den ønskede effekt i Moskva.

Hvad der gælder NATO, gælder i lige så høj grad EU – måske højere. For mens NATO fokuserer på den militære trussel og søger militære og sikkerhedspolitiske svar, er det EU, der skal stå for den politisk-diplomatiske og ikke mindst den økonomiske modstrategi. Problemet er, at EU siden den kolde krigs afslutning har været det instrument, der har ført tanken om størst mulig gensidig økonomisk afhængighed som et europæisk fredsprojekt ud i livet. Og nu står EU så i den situation, dels at medlemslandene skal overtale til økonomiske sanktioner mod Rusland, som rammer dem selv mindst lige så hårdt, som de rammer russerne, dels at EU må indse, at Rusland måske slet ikke er med på logikken i gensidig afhængighed. EU og Rusland opstiller ikke nødvendigvis det samme regnestykke, når det handler om nationale interesser. Det EU måske ser som en straffris, som Rusland må betale, ser Moskva måske som en acceptabel investering i det projekt, Rusland er gang med.

EU's og NATOs dilemma

For EU melder der sig to overordnede spørgsmål. Det ene er, at hvis EU's økonomiske og diplomatiske instrumenter ikke har den ønskede effekt i Moskva, hvad skal EU så gøre? Det andet er, at hvis EU's tilbud om samarbejds- og associeringsaftaler til lande, der ikke kan optages som medlemmer, viser sig at have en konfliktløsende eller konfliktoptrappende effekt, som det er tilfældet i Ukraine, hvad kan EU så tilbyde kandidatlande, som af den ene eller anden

grund ikke kan samle konsensus blandt EU-landene om et medlemskab?

EU's dilemma spejles i NATO, hvad det sidste angår. Hvilke sikkerhedsgarantier kan alliancen tilbyde lande, der ikke kan optages som medlemmer og altså få artikel fem-garantierne i Washington-traktaten, men som NATO godt vil have som partnerskabslande, og som netop på grund af en partnerskabsstatus bliver sårbare over for russiske intimideringsforsøg? Spurgt mere direkte: i lyset af Ukraine-erfaringerne, hvad er Partnerskab for Fred-programmet så værd, og hvad er dets indhold?

Men NATOs hovedpine er større end som så. For et Rusland, der er ved at rive Helsinki-slutakten i stykker, kan kun opfattes som en trussel i lande som de baltiske, Polen og Rumænien. Alle lande, der er med i NATO og omfattet af artikel fem. NATO må finde en ny balance mellem at være global spiller med hurtige indsatsstyrker af Afghanistan-typen og alliancespiller med regionale forsvarsstyrker til paragraf fem-indsatser. Det er også balancen mellem troværdig afskrækkelse på globalt plan og troværdige sikkerhedsgarantier på alliance-territorium.

Den akademiske leder af Forbundsakademiet for Sikkerhedspolitik i Berlin, Karl-Heinz Kamp, formulerer i en forskningsrapport fra NATOs Forsvarsakademi i Rom fem udfordringer til NATO, som udspringer af Ukraine-krisen:

– NATO må redefinere sin forbindelse med Rusland på langt sigt og afgøre med sig selv om alliancen vil se Rusland som en strategisk partner, som blot en partner blandt mange, som en nabo eller som en modstander eller ligefrem en fjende.

– NATO må finde ud af, hvad alliancen vil med sin udvidelsespolitik.

– NATO må afklare, hvad følgerne er af USA omorientering mod Stillehavet og Asien.

– NATO må tilpasse sine partnerskaber til en tid efter Afghanistan og ISAF-koalitionen der.

– NATO må afklare, hvad alliancens rolle skal være i Mellemøsten.

Alt det, mener Kamp, må nytænkes og omtænkes, og netop det han kalder Ruslands neoimperiale handlinger, tvinger de her spørgsmål frem, som alliancen hidtil er veget udenom eller har undladt at diskutere med den fornødne energi og alvor. Han kondenserer NATOs problemer til den dobbelt udfordring at på den ene side sikre medlemsstaternes territoriale integritet mod udefra kommende farer og på den anden side sikre alliancen som en af de vigtige producenter af stabilitet i det internationale samfund.

NATO-topmødet i Newport i Wales i september blev på forhånd beskrevet som skelsættende, fordi det er det topmøde, der afstikker kursen for alliancen fra krigsindsatsen i Afghanistan til tiden efter Afghanistan. Det skulle have været en alliancedrevet nøgtern diskussion om NATOs fremtidige rolle og de kapaciteter, alliancen får brug for til den rolle.

I stedet er dagsordenen sat af Ukraine, eller rettere af Ruslands opførsel i og omkring Ukraine.

NATOs umiddelbare udfordring er at vise, at alliancen har generobret initiativet og sætter sin egen dagsorden.

○ ○ ○

Tilbage til Østersøen

Af Ann-Sofie Dahl

FOTO: ©NASA, 2014

Østersøen er tilbage i centrum, fordi Rusland er tilbage med et nygammelt trusselsbillede, der minder om en verden, som vi troede, vi for længst havde forladt. Specielt for de to nordiske alliancefri lande, Sverige og Finland, har krisen i Ukraine været et chok og en brutal opvågning på flere måder.

Tilbage til Østersøen: sådan har mantraet været for Danmark og de øvrige nordiske lande, siden russiske soldater gik ind i Ukraine og annekterede Krim i foråret 2014. Efter en række år med deltagelse i internationale militære operationer langt væk fra det nordiske område har præsident Vladimir Putins ekspansionistiske politik nu trukket de nordiske lande tilbage til den nordisk-baltiske region – og med Østersøen i centrum.

Normalt plejer man at sige, at de nordiske lande vender sig i forskellige retninger fra deres fælles horisont i nord. Ganske vist hænger de fem lande sammen i én region, selv om de hver for sig har mange særprægede politiske og kulturelle træk. Men historisk har de stået ryg mod ryg og vendt sig hver sin vej i forhold til omverdenen. Eller i flere forskellige retninger: Danmark mod syd, Norge og Island har kigget mod vest, mens Sverige og Finland har haft fuld opmærksomhed på, hvad der sker mod øst.

Nu har alle de nordiske lande på en eller anden måde igen blikket rettet mod øst, selv om de også har bibeholdt deres nationale tilgang til verden. Østersøen er tilbage i centrum, fordi Rusland er tilbage med et nygammelt trusselsbillede, der

minder om en verden, som vi troede, vi for længst havde forladt.

Det er ikke en ny kold krig; den konflikt, vi ser i dag mellem Rusland og Vesten er ikke global som i gamle dage. Og den er heller ikke ideologisk som den kolde krig mellem Vesten og det sovjetiske system, der ikke kun var en militær konflikt, men i lige så høj grad en krig om idéer, om 'hearts and minds'.

Sådan er det trods alt ikke i dag, selv om der tydeligt er tale om to vidt forskellige måder at forstå det internationale system, og dets grundlæggende principper som territorial suverænitet og den legitime - og illegitime - brug af militær magt.

Ikke mere partner

I to årtier efter Berlinmurens fald var Rusland en partner til Vesten, med en særlig status gennem The NATO Russia Council. I de seneste par år er dette råd de facto ophørt med at fungere, da der i stigende grad har været en næsten total mangel på interesse fra russisk side. Denne udvikling var ét – omend ikke det eneste – tegn på, at den russiske stormagt var på vej tilbage på verdensscenen og var ved at forlade samarbejdet med Vesten.

Georgien i 2008 var et første skridt. Med Ukraine-krisen er det blevet helt tydeligt, at Georgien ikke var én enkelt og isoleret begivenhed, men et mønster og udtryk for en ny holdning fra russisk side: landet havde simpelthen meldt sig ud af det internationale samfund. Så nyttede det ikke meget, at USA kom løbende med sin restart knap.

Nu er Østersøen så igen blevet til et strategisk centrum, takket være præsident Putin, om man så må sige. Den faktiske, geografiske grænse mellem NATO

Ann-Sofie Dahl er Senior Research Fellow ved Center for Militære Studier og svensk docent i international politik. Hendes seneste forskningsrapport for NATO Defense College, NORDEFCD and NATO: 'Smart Defence' in the North? udkom i maj 2014 .

---

og Rusland går selvfølgelig ikke dér; den er flyttet østpå med de tre baltiske landes medlemskab af NATO.

Men med den intense militære aktivitet, der har været i Østersøen i de seneste år, med flere store øvelser fra begge sider – og med den russiske Zapad som den afgjort største, med op til 150.000 mand på land og til søs – og med den ene russiske provokation efter den anden mod de to alliancefri lande Sverige og Finland, er Østersøen igen blevet den scene, hvor øst og vest mødes med deres militære isenkram.

Danmark mærker det

Danmark mærker det ligeledes i kraft af sin tilstedeværelse i Baltikum, hvor russiske fly bevæger sig helt tæt på den baltiske – NATOs – østgrænse. Så tæt, at de danske piloter kan kigge de russiske kolleger i øjnene fra deres F-16 fly.

At Danmark er tilbage med fregatter i Østersøen og med soldater og fly on location i Baltikum, er yderligere et sikkert tegn på de nye tider. I halvfemserne var Danmark som bekendt det førende aktivistiske land i Østersø-regionen, som efter hårdt arbejde og trods megen modstand fik de tre baltiske lande med i NATO. I dag ser vi, hvor heldigt det var, at denne mission lykkedes; ellers ville der nok være russiske soldater – eller mystiske små grønne mænd – også i de baltiske lande.

Efter denne vellykkede mission vendte Danmark sig mod vest med fokus på den bilaterale relation med USA. Denne strategi har bragt det lille skandinaviske land helt til tops som en af supermagtens kæreste venner – og det var ikke kun i Anders Fogh Rasmussens tid.

Bemærk, hvor energisk Helle Thorning-Schmidt var i sin støtte til præsident Obamas intervention i Syrien – som så ikke blev til noget.

Da de fire nordiske statsministre og den finske præsident i september 2013 spiste middag med den amerikanske

præsident i Stockholm, stod Danmark helt alene blandt de nordiske lande i sin stærke støtte til en intervention under amerikansk ledelse uden FN-mandat.

Neutral eller alliancefri

Mens Danmark sammen med USA rettede opmærksomheden mod Irak og Afghanistan, og Norge mere og mere vendte mod Arktis, var der kun de to alliancefri nordiske lande tilbage til at beskæftige sig med den regionale sikkerhed i Østersøen. De to var – af naturlige, geografiske grunde – stadig i Østersøen, selv om de også bevægede sig ud i verden på internationale opgaver med NATO.

At Sverige og Finland i 2014 fortsætter med at holde fast i deres alliancefri sikkerhedsdoktriner, og endnu ikke har fulgt de øvrige tre nordiske lande, der har været med i NATO siden starten i 1949, er svært at forstå for mange uden for de to lande – og også for mange derhjemme.

Især fordi de trods forskellige sikkerhedspolitiske doktriner er stærkt vestligt orienterede og har haft et særdeles tæt militært og politisk samarbejde med NATO, siden de meldte sig ind i Partnership for Peace i 1994. Siden har de gradvist bevæget sig lidt tættere på NATO; nu er de for eksempel begge med i NATO Response Force, og er tæt på at afslutte forhandlingerne om Host Nation Support aftaler med NATO.

Sverige var også langt tidligere involveret i et meget tæt samarbejde med NATO. I mange år under den kolde krig havde Sverige et tophemmeligt militært samarbejde med NATO, primært med de to skandinaviske naboer og Storbritannien. Det gik så godt – og langt – at Sverige faktisk uformelt blev omtalt som 'Det syttende medlemsland' i NATO - den gang forsvarsalliancen kun havde 16 medlemslande!

Men det svenske samarbejde var altså tophemmeligt og ikke noget, som det svenske folk kendte til. Ikke engang den daværende udenrigsminister, Östen Undén, der

Mens Danmark sammen med USA rettede opmærksomheden mod Irak og Afghanistan, og Norge mere og mere vendte mod Arktis, var der kun de to alliancefrie nordiske lande tilbage til at beskæftige sig med den regionale sikkerhed i Østersøen. De to var – af naturlige, geografiske grunde – stadig i Østersøen, selv om de også bevægede sig ud i verden på internationale opgaver med NATO.

var meget positiv over for Sovjetunionen, kendte noget til det på daværende tidspunkt. Svenskerne fik hele tiden at vide, at Sverige var strengt neutral mellem de to blokke. Men mange gik dog ud fra, at USA og NATO alligevel ville komme Sverige til undsætning, hvis det blev angrebet - og at fjenden ville komme fra øst, var der ikke ret mange svenskere, som var i tvivl om.

I dag er hverken Sverige eller Finland 'neutrale' mere. Siden de to lande blev medlemmer af EU i 1995, har de droppet 'neutralitet' og skiftet begrebet ud med 'alliancefrit'. Det var også den rigtige terminologi under den kolde krig, da et land ifølge folkeretten kun er neutralt i krig. Ellers er det alliancefrit.

Sveriges kælenavn

Gennem de sidste tyve år er samarbejdet med NATO så endelig blevet helt åbent og officielt. Ja, det er nu så tæt, at Sverige endnu en gang har fået et kælenavn af NATO, denne gang som alliancens 'Partner number one' efter den vellykkede indsats i NATOs Operation Unified Protector i Libyen i 2012. Men der er hård konkurrence om titlen fra blandt andet – og i første række – Finland.

De to lande samt de øvrige contributing partners – altså partnerlande der bidrager militært og deployerer til NATOs operationer – har i det sidste årti vænnet sig til at kunne vandre ind og ud af NATOs hovedkvarter. Især har deltagelsen i ISAF i Afghanistan åbnet alle døre – næsten – mellem NATO og partnerlande som Sverige og Finland. I løbet af de ti år, hvor landene har

haft base i Mazar-el-Sharif i den nordlige del af Afghanistan, har de efterhånden fået en helt unik adgang til og indblik i NATOs daglige operative men også politiske arbejde, og de har formentlig også haft en hel del indflydelse på udviklingen.

Grænsen mellem allieret og partner var selvfølgelig ikke helt udvisket i ISAF, men det var tæt på; så tæt, at der ifølge mange svenskere og finner (og især mange svenske og finske politikere) ikke har været den helt store grund til at tage det sidste skridt og ansøge om medlemskab i forsvarsalliancen.

For de to nordiske alliancefrie lande – eller allianceløse, som Carl Bildt tidligere plejede at sige – har krisen i Ukraine været et chok og en brutal opvågning på flere måder. Helt åbenlyst, fordi den russiske annektering af Krim og den russiske brug af militær magt i den østlige del af landet simpelthen var provokerende og uventet. Men også fordi det pludselig stod klart for dem, at det gode partnerskab med NATO ikke mere var til megen nytte i den nye verden post-foråret 2014.

Efter alle de år, hvor Sverige og Finland – og de andre operationelle partnere – altså havde vænnet sig til at være med langt inde i NATO, var det traumatisk pludselig at blive mødt af lukkede døre. Med fornyet fokus på Artikel 5 og det territoriale forsvar er det nu 'members only' i NATO – også for 'partners number one and two'.

Denne specielle status kan Sverige og Finland ikke længere bruge til så meget som for kun et halvt år siden. Man prøver nu at finde mulige veje for at igen komme tættere på NATO, som for eksempel de

>>>

Host Nation Support-aftaler, der tidligere er nævnt, og så militære øvelser, masser af øvelser med NATO.

Øvelser, øvelser, øvelser

Siden den russiske aggression mod Ukraine startede i slutningen af februar, har der været stort fokus på maritime øvelser i Østersøen for alle de nordiske landes vedkommende.

Ellers er den svenske specialitet jo fly – selv om det ikke er lykkedes at få de nordiske naboer til at købe den svenske stolthed, JAS Gripen. I sommer kom meddelelsen om, at SAAB til sidst – efter mange år, hvor svenskerne energisk havde prøvet at overbevise danskerne om, at Gripen er det bedste kampfly – havde valgt at trække sig fra den danske konkurrence.

Til gengæld er Sverige god til selv at bruge sit eget kampfly. Ved Libyen-operationen var der røster fremme om, at Sverige kun ville deltage for at få endnu en mulighed for at fremvise sit flotte kampfly på det internationale marked. Kritikken var ikke fair og heller ikke rigtig. Det drejede sig mere om at fremvise Sverige for NATO som en operational og contributing partner i topklasse.

Finland var ikke med i Libyen-operationen, men begge lande ses sammen med Norge hver uge i luften over Lapland, hvor kampfly fra de nationale baser i Kallax, Bodø og Rovaniemi øver Cross Border Training (CBT). Danmark har været med i en sydlig version af øvelsen, Cross Border Training South, og er nu også ved at komme med i Lapland, da de to dele af CBT er slået sammen i én stor operation, der dækker fra nord til syd.

CBT er det virkelige 'flagskib' i NORDEF- CO, det nordiske forsvarssamarbejde, som i årene siden 2009 er vokset til at blive et meget omfattende samarbejde mellem de fem lande. Det var i øvrigt også i 2009, at den tidligere norske udenrigsminister, Thorvald Stoltenberg, afleverede sin rapport om nordisk samarbejde i udenrigs- og forsvarspolitikken.

At det præcist skete på dette tidspunkt, var langt fra nogen tilfældighed. I 2009 var den nordiske region for alvor vendt tilbage i strategisk forstand. Med den smeltende is i Arktis og nye trusselsbilleder gjorde geopolitiken et comeback i den nordlige del af Europa.

Stoltenberg-rapporten var til stor inspiration for NORDEF- CO-samarbejdet, som har implementeret, eller prøvet at implementere, flere af rapportens forslag. The Iceland Air Meet (IAM14) i februar 2014, hvor de to alliancefri nordiske lande øvede luftovervågning over Island sammen med flere NATO-lande og med Norge som vært, var et godt eksempel på det.

Oprindeligt ville Sverige også deltage i den 'rigtige' luftovervågning, altså NATOs Air Policing Mission, men det nægtede nogle NATO-lande at acceptere. De havde allerede protesteret mod den svenske tendens til at bevæge sig helt op mod den yderste grænse mellem partner og allieret.

Virker det?

Der er også mange forskellige bud på, hvordan NORDEF- CO virker, og om samarbejdet egentlig virker. Et meget vellykket samarbejde, siger nogle med kendskab til det komplekse NORDEF- CO, som rummer mange hundrede fælles projekter og programmer – fra de store flotte CBT-øvelser over Lapland til nordisk uddannelse og fælles kurser hele vejen ned til fælles indkøb af 'søm og batterier'.

Andre peger på de mislykkede materielprojekter – procurement – hvor det ikke er lykkedes at samle de nordiske lande omkring indkøb og udvikling af for eksempel lastbiler, helikoptere – og kampfly – som bevis på, at NORDEF- CO ikke virker. Denne kritik hører man meget af i Danmark, hvor mange fra starten har haft lavere forventninger til det nordiske projekt, og hvor mange åbenbart også synes, at det kun er noget for de to alliancefrie lande.

Det er da også Finland og Sverige, der

foretager de største investeringer i NORDEFCO, politisk og militært. Et flertal af de mange fælles projekter har enten svensk eller finsk deltagelse – og tit begge dele. Sverige og Finland har også indgået en bilateral aftale om fordybet militært samarbejde.

For de alliancefrie lande er det nordiske samarbejde en vej til endnu tættere samarbejde med NATO. Og NORDEFCO lyder jo heller ikke så provokerende som NATO for de neutralitets-nostalgiske dele af befolkningerne.

Især i Stockholm – ikke så meget i Helsinki – har regeringen desuden hentet politisk inspiration i Stoltenbergs seneste forslag om en nordisk solidaritetserklæring. En sådan har de tre NATO-lande selvfølgelig allerede, så for de tre er det lidt overflødigt. Men Sverige har si-

den 2009 haft sin egen 'Solidaritetsdeklaration', hvor det alliancefri land lover at hjælpe sine europæiske og nordiske naboer, hvis og når de har brug for det, og tillige erklærer sig parat at modtage assistance udefra.

Dette var nyt for Sverige. Men det er selvfølgelig kun en unilateral erklæring uden sikkerhedsgarantier som NATO-pagtens Artikel 5. Deklarationen manglende simpelthen substans, mente mange kritikere.

Med Ukraine-krisen er denne mangel blevet akut. De russiske provokationer ved de svenske og finske grænser og de lukkede døre til NATO-hovedkvarteret – og flere af de vigtigste dele af samarbejdet – har tydeligt vist, hvor sårbare de alliancefrie partnerlande er. Men finsk og svensk medlemskab af NATO er desværre stadig langt væk.

○ ○ ○

Danmark må tage Norden alvorligt

Af Hans Mouritzen

FOTO: ©NORDEN.ORG, 2014

Nordisk udenrigspolitisk samarbejde er blevet brugt af de enkelte nordiske lande, når de hver især har set en egeninteresse i det, men aldrig på samme tid. Nu foreligger imidlertid nogle rammebetingelser, så alle bør kunne trække på samme hammel. Specielt Danmark skal dog først overvinde en vis blaserthed hos politikere, i medierne og i dele af embedsværket.

○

Da den fhv. norske udenrigsminister Thorvald Stoltenberg i 2009 præsenterede sin rapport om en fremtidig nordisk udenrigs- og forsvarspolitisk union ved Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS), var fremmødet beskedent. Jo, der var repræsentanter for det herværende diplomati, NGO'er og en del studerende – men hvor var 'the gentlemen/women of the press', som ellers er hyppige gæster ved DIIS-arrangementer? I de øvrige nordiske hovedstæder var rapporten ellers blevet præsenteret under stor mediebevågenhed – men det skete ikke i Danmark trods ihærdige anstrengelser fra DIIS' side. Ved nærmere eftertanke var det måske alligevel ikke så overraskende.

I Danmark er der på det folkelige plan, herunder i NGO'er, stor principiel tilslutning til nordisk samarbejde og dets institutioner. Ligesom med FN og Folkekirken ønsker kun få at afskaffe det. Alligevel er holdningen til det nordiske samarbejde præget af en vis ligegyldighed, der som antydtes deles af journalistkorpset: der er for mange skåntaler og for lidt 'high politics' i det nordiske, anses det; de vigtige udenrigspolitiske spørgsmål involverer enten NATO, EU eller begge. De to sto-

re nordiske projekter i efterkrigstiden, et skandinavisk forsvarsforbund og en nordisk toldunion, NORDEK, blev for Danmarks vedkommende udkonkurreret af hhv. NATO og EF – om end netop Danmark kæmpede til det sidste for det skandinaviske forsvarsforbund. Det identitetsbaserede nordiske sammenhold og de fælles interesser var ikke stærke nok i forhold til centrifugale kræfter fra Washington, Moskva og – for Danmarks vedkommende – det fælleseuropæiske (flæske)marked.

Men hvorfor er det især i Danmark, at det i dag kniber med engagementet i det nordiske? Hovedforklaringen er formentlig, at Danmark er det eneste nordiske land, der er medlem af både EU og NATO. Det nordiske har set fra København hidtil været 'boller på suppen', hvorfor en vis blaserthed måske bør være os undskyldt.

Indtil den kolde krigs ophør frygtede specielt borgerlige danske debattører endog, at naive forestillinger om det nordiskes genfødsel kunne svække vort engagement i EF eller i NATO (fx forslaget om en atomvåbenfri zone i Norden). Denne – i dag ubegrundede – frygt ser vi stadig reminiscenser af.

Egeninteressen styrer

Selvom det nordiske i dag står stærkt i Oslo, Stockholm og Helsingfors, har engagementet historisk fluktueret med konjunkturerne. I Finland, bortset fra finlandssvenskerne, har det nordiske altid været en ganske pragmatisk og 'usentimental' historie; landets sprogstrid har svækket det nordiske engagement. I slutningen af 1930'erne og under den kolde krig blev konceptet 'Finland som nordisk nation' brugt instrumentelt i forhold til Sovjetunionen: de sovjetiske lede-

---

Hans Mouritzen er dr.scient.pol. og seniorforsker ved Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS). Han har udgivet et stort antal bøger om europæisk geopolitik og publiceret i tidsskriftet 'Foreign Affairs' om moderne finlandisering

---

>>>

re måtte forstå, at der var grænser for, hvad man kunne udsætte en gammel nordisk – modsat fx en baltisk– nation for (hvor-til naturligvis kom Finlands demonstrerede militære modstandskraft). Præcis denne instrumentelle brug af det nordiske genkender vi i øvrigt fra Erik Scavenius' diplomati over for Stortyskland under besættelsen.

Efter den kolde krig, med bortfaldet af Sovjetunionen, opstod muligheden for finsk EU-medlemskab (uden 'danske' undtagelser). Der var perspektiver for Finland i debatten om europæisk sikkerhedspolitisk solidaritet, og hvad skulle man så med en nordisk identitet? I takt med Ruslands stormagtsfremfærd og EU's skuffende sikkerhedspolitiske udvikling har det nordiske imidlertid generobret dagsordenen.

For Sveriges vedkommende har det nordiske traditionelt fungeret som 'Sverige-plus'. Den svenske samfundsmodel som markedsført af Marquis Childs i USA i 1930'erne (den 'tredje vej' mellem liberalisme og socialisme) blev i 1950'erne og 1960'erne efterhånden til den 'nordiske model' og vandt herved øget troværdighed.

Det svenske engagement i det nordiske har imidlertid fluktueret med konjunkturerne. Da Sverige i starten af 1990'erne forberedte sit EU-medlemskab, var det blevet en klods om benet; nu gjaldt det i stedet om at signalere et aleuropæisk engagement, og det gjorde statsminister Carl Bildt til fulde. Ligesom i Finland har det nordiske imidlertid fået en renæssance i de senere år.

I Norge stod det nordiske lavt i kurs i slut-30'erne, da man følte sig frarøvet Østgrønland af Danmark. Det gjorde det også efter Anden Verdenskrig; den svenske neutralitetspolitik i krigens første år faldt ikke i nordmændenes smag, og den norske eksil-regering i London havde knyttet stærke bånd til Storbritannien og USA. Det var hovedårsagen til, at det nævnte skandinaviske forsvarsforbund ikke kunne realiseres. Det nordiske kom imidlertid gradvis tilbage på banen og fik sikkerhedspolitisk

mening med den norske forsker Arne Olav Brundtlands teori om 'nordisk balance', dvs. at der bestod en sammenhæng mellem på den ene side dansk og navnlig norsk lavspændingspolitik i NATO og på den anden side sovjetisk tilbageholdenhed over for Finland – og vice versa. Teorien gav ikke mindst Norge et ansvar for Finlands skæbne. Som den var formuleret, forklarede den hvordan og hvorfor det var muligt at opretholde lavspænding i Nordeuropa – mod alle odds og til alles tilfredshed.

Efter den kolde krig har Norges 'udenforskab' i forhold til EU og dets til tider distante forhold til USA, navnlig statsminister Bondeviks FN-baserede nej til deltagelsen i Irak-interventionen, i nogen grad marginaliseret landet. Det kneb fx med at få NATO-allierede til at støtte Norges territoriale ambitioner i Barentshavet (nu løst med en norsk-russisk aftale). For ikke at stå helt alene over for den 'russiske bjørn' har Norge gjort alt for at engagere de øvrige nordiske lande i samarbejdet med Rusland om Nordkalotten og Barentshavet.

Det samlede billede, der tegner sig, er med andre ord, at det nordiske engagement i de enkelte lande aldrig rigtig har været i 'sync'. I slut-30'erne og den første efterkrigstid var det Norge, der holdt igen. Senere blev det snarere Danmark. Efter den kolde krig brugte danske mainstreampolitikere det nordiske til at få vælgerne til at stemme ja til den Europæiske Union i 1992 og 1993 (med argumentet at Danmark så kunne bane vej for de øvrige landes medlemskab og i mellemtiden være 'brobygger'). Til gengæld var Sverige og Finland i mellemtiden blevet kølige. I dag er det Danmark, der som nævnt er fodslæbende, mens de øvrige er stærkt motiverede.

Hvorfor lige nu?

Men hvad er det for en udvikling, der i de senere år har gjort det nordiske udenrigs- og forsvarspolitiske samarbejde så vigtigt?

I en multipolær verden er geografisk afstand vigtigere end i en unipolær; de nære forhold får relativt større betydning. Dette gælder også i tilknytning til en alliance som NATO. Som udtrykt af Thorvald Stoltenberg ved præsentationen af hans rapport: Der er noget absurd i, at Norge skal samarbejde tættere sikkerheds- og forsvarspolitisk med fx det nye NATO-land Albanien end med sin svenske nabo, med hvem man deler de fleste udfordringer.

Som allerede antydet har det noget med Rusland at gøre; men det er ikke hele historien. Det store billede er, at international politik fra 2008 er blevet multipolær. Det indtraf groft sagt i august/september d.å., da Rusland interвенerede i Georgien og uden amerikansk indblanding kunne markere det sydlige Kaukasus som sin interessefære. Den 'amerikanske verdensorden' var forbi og hermed amerikansk troværdighed i forhold til beskyttelse af fx småstater i Ruslands nabolag – bortset fra NATO-lande, dvs. de baltiske lande.

Det var næsten symbolsk, at Kina samtidig med disse begivenheder gennemførte sin første rumvandring og en vellykket olympiade, og kort efter fulgte den finansielle nedsmeltning på Wall Street. USA's begrænsede ressourcer kombineret med dets prioritering af Asien i de senere år må nødvendigvis få konsekvenser for Europa, herunder Norden.

Den russiske interessefære er igen blevet markeret i 2014 i forbindelse med Ukraine-konflikten og Ruslands annektering af Krim, og geopolitik har endnu engang demonstreret sin overlegenhed i forhold til universelle regler (sponsoreret af en amerikansk verdensorden).

I en multipolær verden er geografisk afstand vigtigere end i en unipolær; de nære forhold får relativt større betydning. Dette gælder også i tilknytning til en alliance som NATO. Som udtrykt af Thorvald Stoltenberg ved præsentationen af sin rapport: Der er noget absurd i, at Norge skal samarbejde tættere sikkerheds- og forsvarspolitisk med fx det nye NATO-land Albanien

end med sin svenske nabo, med hvem man deler de fleste udfordringer. Men mærk vel, det var ikke noget ideologisk 'nordistisk' argument – af typen 'hjælp til broderfolket'.

Politisk og militær afskrækkelse

I selv samme rapport står det i øvrigt mellem linjerne, at hovedincitamentet for en nordisk udenrigs- og forsvarspolitisk union er politisk og militær afskrækkelse af Rusland. Det nordiske kommer for Sveriges og Finlands vedkommende til at erstatte NATO-medlemskab, som er urealistisk af opinionsmæssige og partipolitiske grunde i disse to lande (bemærk: forsvarssamarbejdet var startet mellem Norge, Sverige og Finland flere år før Stoltenberg-rapporten).

I øvrigt er de baltiske lande kun inddraget på marginalen; de anses formentlig for at befinde sig i for udsatte geopolitiske positioner og i øvrigt indtage for markant anti-russiske holdninger. Her må i stedet NATOs musketér-paragraf stå for afskrækkelsen.

Hertil kommer, at der med det store antal medlemmer i NATO og EU efter 2004 er et praktisk argument for en vis regionalisering. Der må af bl.a. overskuelighedsgrunde holdes formøder mellem grupper af 'like-minded' lande, ofte geografisk afgrænset som fx Visegrad-landene (Polen, Tjekkiet, Slovakiet og Ungarn). Princippet kan også omfatte partnerlande uden medlemskab, som det netop er tilfældet i Norden: Norge og Island står som bekendt uden for EU, og Sverige og Finland uden for NATO.

>>>

Ydermere har det nordiske med polarisens smelten fået en meget konkret opgave: at samarbejde på mangfoldige områder omkring Arktis. Opgaven er som samarbejdsprojekt analog til Baltikum i 1990'erne, hvor Norges engagement dog var begrænset. På tilsvarende vis er Sverige og Finland mindre interesseret i Polarhavet, idet de ikke er kyststater i forhold hertil ('Arctic-5' består af Rusland, Norge, Rigsfællesskabet, Canada og USA). Til gengæld er de medlemmer af det mere institutionaliserede Arktisk Råd.

En fjerde faktor, der specifikt har styrket det forsvarspolitiske samarbejde, er prisforhøjelserne på materiel kombineret med den økonomiske krises behov for statslige besparelser. Fællesanskaffelser og hertil hørende besparelser er dermed blevet en nødvendighed, ligesom man kan løse visse overvågningsopgaver og lignende for hinanden gennem arbejdsdeling. Den særlige tillid, som en sådan arbejdsdeling kræver, eksisterer faktisk mellem de nordiske lande og deres militære værn.

Bliver det til noget?

De fire her fremførte argumenter for at styrke nordisk udenrigs- og forsvarspolitisk samarbejde gælder lige så meget for Danmark som for Norge, Sverige og Finland. Indtil for nylig var det dog med undtagelse af Ruslandsargumentet; Danmark har jo til forskel fra disse lande savnet en selvstændig Ruslandsstrategi (og formentlig heller ikke haft brug for det). Men for Danmark konvergerer nu Rusland- og Arktisargumenterne: med Ruslands stigende betydning for Rigsfællesskabet i Arktis, bl.a. i kraft af fælles grænse i Polarhavet til fremtidig forhandling, vil vi få interessesammenfald med specielt Norge.

I Arktis er NATO ikke noget anvendeligt instrument; det ville føre til konflikt med Rusland og derved lægge gift for samarbejdet i Arktisk Råd og Arctic-5, som

Danmark med god grund har satset på. Et dansk-norsk (nordisk) samarbejde i Arktis vil sikre en robusthed i omgangen med den arktiske stormagt Rusland, uden at det af den grund virker provokerende i Moskva.

Kunne man ikke forestille sig en EU-rolle i Arktis i stedet for den nordiske, vil nogen spørge? Nej, heller ikke det. Grønland ønsker ikke en sådan rolle, og vi så i 2013, hvordan det på grund af primært canadisk modstand mislykkedes for EU at opnå en beskeden observatørpost i Arktisk Råd.

På trods af de fire argumenter er det dog ikke troligt, at vi får en 'full-scale' nordisk udenrigspolitisk union; dertil er bl.a. prioriteringerne af USA fortsat for divergerende. Heterogenitet, bl.a. forårsaget af forskellige historiske erfaringer, vil være et problem – om end lidt mindre end for en fælles europæisk udenrigspolitik. Den nordiske solidaritetsparagraf, som Stoltenberg foreslog (en ækvivalent til NATOs art. 5), er i øvrigt blevet udvandet i efterfølgende regeringsforhandlinger.

Men under alle omstændigheder er der grund til at tro, at Danmarks hidtil noget fodslæbende holdning til NORDEF-CO ('Nordic Defence Cooperation') vil opføre sig. Det bør den i hvert fald. Stoltenbergs nu delvist realiserede forslag til en nordisk udenrigs- og forsvarspolitisk union truer hverken Norges eller Danmarks NATO-solidaritet – tværtimod. Det er ved at udvikle sig til et nødvendigt supplement til NATO. Det forlyder endog, at USA forsøger at opmuntre Danmark og Norge til at arbejde for svensk og finsk NATO-medlemskab. Noget sådant er ganske vist urealistisk uden yderligere kraftige stimuli østfra.

Men de amerikanske opmuntringer kan være det, der får Danmark til at opgive sin lidt blaserte holdning til det nordiske projekt og dermed får de danske medier og offentligheden til at interessere sig for det.

Samarbejde møder forhindringer i Arktis

Af Nils Wang

Ukrainekrisen har endnu ikke et omfang, der kan rokke ved den stabile sikkerhedssituation i Arktis og dermed heller ikke ved det nordiske samarbejdspotentialer i denne region, men udsigterne til forøget nordisk samarbejde er i forvejen udfordret af de geografiske og realpolitiske grundvilkår.

Nordisk forsvarssamarbejde ses af mange politikere som et stort uudnyttet samarbejdsområde, der har potentialer til at løse flere af tidens store forsvars- og sikkerhedspolitiske udfordringer. I Danmark har ønsket om et øget nordisk samarbejde på forsvarsområdet fået plads i regeringsgrundlaget og i de øvrige nordiske lande er emnet også højt oppe på den politiske agenda. Omdrejningspunktet for denne nordiske forsvarspolitiske renæssance er blevet den såkaldte Stoltenberg rapport, der med den tidligere norske forsvars- og udenrigsminister Thorvald Stoltenberg som forfatter lister en række specifikke områder, hvor der efter hans opfattelse er muligheder for at øge samarbejdet.

Allerede i rapportens indledning an-

føres det, at det er en udbredt opfattelse, at Norden får en stadig større geopolitisk betydning som følge af de nordlige farvandes rolle som produktions- og transitområde for olie og gas samt udviklingen i Arktis, og at der alene på grund af det forsvarsrelaterede ressourcebehov er et øget behov for, at de nordiske lande samarbejder. Rapporten lister herefter en række konkrete forslag til samarbejdsinitiativer, der næsten alle er karakteriseret ved at bevæge sig inden for det, man kunne kalde den 'bløde ende' af konflikt-spektret.

Eksempler fra dette katalog er overvågning, kapacitetsopbygning, stabiliseringsindsatser, fælles øvelser, fælles materielindkøb osv. I det halvfulde bægers optik er rapporten visionær og dejlig konkret med fokus på de ting, der rent faktisk burde ligge inden for det mulige kunst. Omvendt kan man også se den som et relativt uambitiøst katalog over samarbejdsområder, der næsten alle er så simple og åbenbart fornuftige, at de for længst burde have været implementeret, når man betænker de utallige nordiske møder på både politisk og militært niveau, som er afholdt gennem årene.

Nils Wang er kontreadmiral og chef for Forsvarsakademiet.

>>>

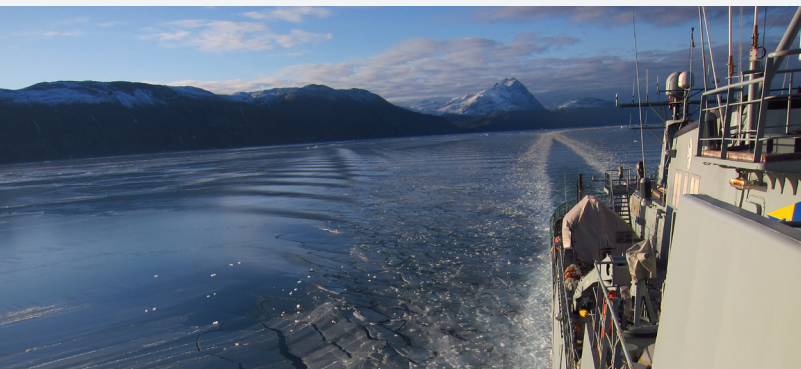

FOTO: ©NIELS PIND - FORSVARETS BIBLIOTEK, 2014

Netop de kolossale afstande i det Arktiske område er en af de helt store udfordringer for en hensigtsmæssig og dækkende myndighedsudøvelse.

Forskellige rammevilkår

Når det ikke er sket, og når der skal et statsmands-ikon som Thorvald Stoltenberg til at skabe tilstrækkeligt politisk fokus på området, så er det, fordi forsvarssamarbejde i en nordisk ramme traditionelt har haft vanskelige vilkår. Trådene kan trækkes helt tilbage til mellemkrigstiden og bestræbelserne på at få etableret Nordisk Folkeforbund samt de fundamentalt forskellige sikkerhedspolitiske rammevilkår, som de fem nordiske lande fik ved Europas deling efter Anden Verdenskrig. Danmark, Norge og Island valgte en sikkerheds- og forsvarspolitisk forankring i NATO, hvorimod Sverige og Finland valgte at fortsætte neutraliteten.

Først efter den kolde krig har Sverige og Finland bevæget sig fra neutralitet til såkaldt alliancefrihed, hvor der er skabt mulighed for at samarbejde med både NATO og EU. Begge lande har dog indtil nu fortrinsvis lagt æggene i EU-forsvarskurven, hvor Norge og Island ikke er medlem, og hvor Danmark stadig har sit forsvarsforbehold. Lidt karikeret kunne man således med nogen ret hævde, at er der fem lande her på jorden, der har tradition for at se verden gennem forskellige sikkerhedspolitiske prisme, så er det de nordiske. Selv Danmark og Norge har som NATO-medlemmer set meget forskelligt på alliancens prioriteringer de seneste 10-15 år. Hvor Danmark har været advokat for, at NATO skal fokusere sin

indsats ude i den store verden, har Norge på grund af af naboskabet med Rusland i nord i samme periode været bekymret for, at det skete på bekostning af alliancens fokus på og evne til territorialforsvar.

Det betones ofte, at det nordiske samarbejdspotentialer er stort, fordi de fem lande ud over geografien deler værdier og menneskesyn – altså et værdifællesskab. Det er imidlertid den sikkerhedspolitiske perception, der for alvor dikterer, i hvilken grad et land kan og vil samarbejde militært med andre, fordi sikkerheden for en nation er forudsætningen for alt andet – altså et interessefællesskab. Krisen i Ukraine har mindet os om, at det forholder sig sådan, og den har desuden skabt et forandret trusselsbillede i hele den skandinaviske region. Spørgsmålet er, hvad det betyder for det nordiske forsvarssamarbejde, herunder ikke mindst, hvad det betyder for den del af samarbejdet, der ifølge Stoltenberg rapporten er så vigtigt i det arktiske område.

De fleste ressourcer er fordelt

Mere end 95 procent af de enorme olie- og gasressourcer, som findes i det arktiske område, befinder sig inden for allerede etablerede og internationalt anerkendte 'eksklusive økonomiske zoner' (EEZ). Det betyder, at stort set alle ressourcer af værdi i dette område allerede er fordelt mellem de retmæssige ejernationer, jævnfør FN's Hav-

retskonvention af 1982. Rusland har ratificeret denne traktat og har på grund af sin enorme arktiske kystlinje allerede fået retten til en overordentlig stor del af disse ressourcer. Rusland har desuden så sent som i 2011 indgået en ny delelinjeaftale med Norge, der har bilagt en over 30 år gammel uenighed om grænsedragningen mellem de to landes eksklusive økonomiske zoner.

Det har Rusland og Norge gjort nu, fordi det giver de to lande mulighed for at kapitalisere de betydelige energiressourcer, der ligger under havbunden i dette område. Rusland har med andre ord store økonomiske fordele af, at den internationale lovgivning på området bliver overholdt. Så store, at de få grænsemæssige uoverensstemmelser, de har med andre nationer i Arktis, er ubetydelige i dette større perspektiv. Det gælder også spørgsmålet om grænsedragningen omkring den geografiske Nordpol, hvor Rusland og Danmark forventelig vil have overlappende krav.

Udnyttelsen af disse energiressourcer og de store mineralforekomster, som befinder sig på land vil i sig selv skabe en forøget maritim trafik i området. Lægges hertil den transittrafik, som en fortsat reduktion af havisen i Polhavet vil afstedkomme, vil de polare kyststater være nødsaget til at forøge overvågningen og reguleringen af denne trafik betydeligt i forhold til i dag. Der vil ligeledes være behov for at styrke søredningskapacitet, havmiljøberedskab og andre kystvagsrelaterede foranstaltninger, som knytter sig til kystområder med skibstrafik.

De barske vejrforhold og de enorme afstande der karakteriserer området, betyder, at opbygningen af denne maritime infrastruktur bliver særdeles bekostelig, og der er derfor god grund til at se sig om efter måder, hvor man kan få ressourcerne til at strække længere. Det er også grunden til, at der i Stoltenberg rapporten foreslås en fælles nordisk overvågningsindsats i området og en fælles maritim indsatsstyrke

bestående af kystvagtsenheder fra de nordiske lande. Det virker umiddelbart meget logisk, fornuftigt og let gennemførligt. Men begynder man at dissekere forslagene og holder bestanddelene op imod virkeligheden, så opdager man nogle af de forhindringer, som gør, at forslagene ikke for længst er implementeret.

Interesser frem for værdier

Den første kendsgerning, man er nødt til at forholde sig til, er, at selvom alle fem nordiske lande er medlem af det efterhånden meget prestigefyldte Arktisk Råd, så har de fem nordiske lande også i Arktis vidt forskellige sikkerhedspolitiske prioriteringer og rammebetingelser. Danmark og Norge er begge kystlinjestater i Polhavet og tilhører således den del af medlemskredsen i Arktisk Råd, der går under betegnelsen 'De arktiske fem', og som også består af USA, Rusland og Canada.

Med kystlinjerne følger også retten til alle ressourcer, der befinder sig inden for den eksklusive økonomiske zone og til de ressourcer, der befinder sig på eller under havbunden inden for den såkaldte ydre kontinentalsokkelgrænse, der i disse år er ved at blive fastlagt, jævnfør reglerne i FN's Havretskonvention af 1982. Danmark og Norge har sammen med de øvrige tre arktiske kyststater skrevet under på Ilulissat Deklarationen, der i korthed går ud på, at de fem lande forpligter sig til at samarbejde og optræde som ansvarlige kyststater, men også at de påberåber sig de sø-territoriale rettigheder, som FN's Havretskonvention giver dem. Og det er denne territoriale tilknytning til Polhavet, der for Kongeriget Danmarks og Norges vedkommende gør Arktis til et spørgsmål om national suverænitet og dermed til en hård sikkerhedspolitisk prioritering baseret på interesser fremfor på værdier.

For det danske kongeriges vedkommende er der herudover den hårde sikkerhedspolitiske omstændighed, at USA

>>>

har den strategisk vigtige Thule Base på Grønland og siden Anden Verdenskrig har betragtet Grønland som en integreret del af sin nære sikkerhedssfære. Trods beliggenhed og status som en kyststat i det arktiske område adskiller Island sig fra Danmark og Norge, idet Island ikke har kystlinje, der grænser op til Polhavet. Uagtet at Sverige og Finland er arktiske nationer og har store landområder, som befinder sig nord for Polarcirklen, så har ingen af disse to nationer kystlinje i det arktiske område, og de har dermed ikke de samme nationale sikkerhedspolitiske prioriteringer i det polare område. Omvendt har de heller ikke som underskriverne af Ilulissat deklARATIONEN nationale forpligtelser i relation til de førnævnte kystvagtstater i de polare farvande.

De store afstande

Her kommer vi så til den første udfordring i forhold til tankerne om en fælles Nordisk Maritim Kystvagtstyrke i det Arktiske område, nemlig de økonomiske omkostninger holdt op imod de nationale prioriteringer.

Kystvagtorganisationer er som udgangspunkt dimensioneret til de nationale behov inden for en nations søterritorium, og hvis de skal deployeres til andre landes områder, vil det ske på bekostning af den nationale opgaveløsning. Hvis et svensk eller et finsk kystvagtsskib eksempelvis skal deployere fra sit normale operationsområde i den Botniske Bugt til Barentshavet eller til det nordøstlige hjørne af Grønland, så skal det sejle mellem 4.000 og 5.000 km. Hvis behovet skulle opstå i farvandet omkring Hansø mellem Grønland og Canada vil afstanden være godt 7.000 km, før svenske eller finske skibe vil kunne bidrage til opgaven. Det vil være afstandsmæssigt kortere og formentlig politisk højere prioriteret for disse to nordiske lande at lade deres kystvagtsenheder deltage i FRONTEX operationer i Middelhavet.

Netop de kolossale afstande i det Arktiske område er en af de helt store udfordringer for en hensigtsmæssig og dækkende myndighedsudøvelse. 'Pooling', 'Sharing' og 'Smart Defence' er nogle af de begreber, der trækkes frem – også i Stoltenberg rapporten – når ressourcerne er knappe og behovet for effektivitet er stort. Og naturligvis er der meget at hente gennem fælles nordisk forsvarssamarbejde som fælles satellit- og radarovervågning, fælles flytransport, fælles materielstandarder, fælles indkøb og fælles øvelsesvirksomhed, herunder ikke mindst evnen til at skabe tyngde ved større ulykker eller katastrofer.

Men det giver ikke flere enheder, og dermed øger det ikke evnen til at være flere steder på en gang. Kystvagtstaterne nationale karakter samt de store afstande og ansvarsområder i Arktis gør, at den enkelte nation er nødsaget til selv at sikre, at eget område er tilstrækkeligt dækket. Det er der nemlig ikke andre, der gør! Norge og Danmark har dimensioneret tilstedeværelse og suverænitetshævdelse, så der er den kystvagtsmæssige dækning, som skønnes nødvendig inden for de to landes respektive ansvarsområder i Arktis. Sverige og Finland, hvis kystvagtorganisationer i øvrigt ikke er organiseret under forsvaret, har en kapacitet, som alene dækker deres respektive kyststatsforpligtelser i Østersøområdet.

Valg af operative samarbejdspartnere er først og fremmest dikteret af, hvem man deler område og interesser med. Kun et mindre område af den danske del af Arktis grænser op til den norske. Resten grænser op til Island og Canada. I et arktisk pooling/sharing perspektiv er lande som Rusland, Canada og USA således helt afgørende for både Norge, Danmark og Island, og samarbejdsaftaler med disse lande er formentlig i praksis langt mere effektive i tid og rum, når uheldet er ude, end tilsvarende aftaler med Sverige og Finland.

FOTO: ERIK, UFFE WILKEN, VIA WIKIMEDIA COMMONS, 2014

Alt tyder på, at kampen om ressourcerne i Arktis bliver en kommerciel kamp og ikke en militær kamp

Som nævnt er ressourcerne stort set fordelt, og de væsentlige grænselinjer er på plads og generelt accepteret. Forudsætningen for at de enkelte arktiske kyststater kan kapitalisere deres ressourcer er, at de kan tiltrække de store langsigtede infrastruktur-investeringer, som er nødvendige. Det gælder også for Rusland. Det kan de kun, hvis den sikkerhedspolitiske situation i området er stabil, og derfor har alle, både de som ejer ressourcerne – ikke mindst Rusland – og de som gerne vil købe dem – ikke mindst Kina – en interesse i at bevare et stabilt Arktis. Alt tyder således på, at kampen om ressourcerne i Arktis bliver en kommerciel kamp og ikke en militær kamp. Med stadfæstelsen af de internationale spilleregler gennem underskrivelsen af Ilulissat deklARATIONEN og den efterfølgende optagelse af bl.a. Kina og Indien som permanente observatører i Arktisk Råd er der skabt det, man kan kalde en skrøbelig, men stabil regional ligevægtssituation.

Når man alligevel bliver nødt til at forholde sig til, at udviklingen kan gå i den forkerte retning, så skyldes det, at regionen er genstand for meget stor international interesse, herunder fra Kina, og at den omfatter to af de helt store internationale aktører, USA og Rusland. Dermed er området også udsat for en potentiel spill-

over-effekt, hvis forholdet mellem disse stormagter udvikler sig dårligt i andre regioner, eller hvis der opstår stormagtspolitiske kriser andre steder, som fjerner grundlaget for dialog og samarbejde i Arktis og dermed ændrer den nuværende stabile ligevægtstilstand.

Krisen i Ukraine og det deraf affødte anspændte politiske klima mellem Rusland og den vestlige verden har næppe potentiale til at udgøre en sådan 'game changer' med mindre den udvikler sig til en direkte konfrontation mellem Rusland og NATO. Tværtimod kunne man hævde, at udsigten til en vigende europæisk lyst til at være energimæssigt afhængig af et utilregneligt Rusland på lang sigt gør det endnu mere vigtigt for Rusland at kunne sælge arktisk olie og gas til fjernøstlige markeder via russisk-arktisk infrastruktur. Krisen er imidlertid en påmindelse om, at Arktis ikke udvikler sig i isolation, men hænger sammen med udviklingen i resten af verden, og alle de gode hensigter kan blive spoleret af alvorlige hændelser og strategiske chok andre steder på kloden.

Sker det, at Arktis udvikler sig til et område præget af konflikt, så er det naturligt ikke længere nok at se behovet for tilstedeværelse i et kystvagtsperspektiv. Det vil med overvejende sandsynlighed føre til

>>>

en militarisering af området, og afhængig af isens udbredelse vil den være mere eller mindre konventionel. Kina vil formentlig inden for de næste 10 år være i stand til at operere med atombevæbnede ubåde under isen i Polhavet, så et koldkrigs-lignende scenario krydret med kinesisk deltagelse kan i givet fald ikke udelukkes. Hvis det er den udvikling, vi kommer til at se, så sker der formentlig også det, at NATO vil engagere sig, da det arktiske område jo er dækket af NATO's artikel 5 forpligtelse, og fire af de fem arktiske kyststater er medlemmer af NATO. Det vil givet udløse NATO's tilstedeværelse i Barentshavet og langs den russiske grænse i Nordnorge, som vi kendte det under den kolde krig, og det vil forventeligt betyde, at NATO generelt vil prioritere sit territoriale forsvar, også i Østersøregionen. I et sådant scenario er vi således langt forbi det punkt, hvor det giver mening at tale om et nordisk forsvarssamarbejde med mindre Sverige og Finland i mellemtiden er blevet medlem af NATO.

Sverige og Finland rører på sig

Krisen i Ukraine har medført, at debatten om medlemskab af NATO er blusset op i både Sverige og Finland. Bevægelsen fra neutralitet til alliancefrihed og den mere operative tilnærmelse mod NATO gennem Partnerskab for Fred initiativet har således også åbnet for en debat, som ville have været utænkelig for 10 år siden. Fortsætter denne bevægelse – måske oven i købet katalyseret af de meget aggressive verbale reaktioner fra Rusland – så kan det ikke udelukkes, at de to lande på lang sigt vil blive medlemmer af Alliancen og dermed skabe det perfekte grundlag for et fuldt integreret nordisk forsvarssamarbejde. På kort sigt kan en endnu tættere operativ tilknytning til NATO være en vej, som både vil være en styrkelse af de to landes evne til at samarbejde med NATO og et stærkt, men ikke unødigt provokerende signal til Rusland i den nuværende situation.

Med dette som afsæt kunne man argumentere for, at det ændrede trusselsbillede i Østersøregionen og den potentielle mulighed for, at der på sigt kan opstå en spillover-effekt i den norsk/russiske del af Arktis, lægger op til nye samarbejdsmuligheder. Tager man udgangspunkt i Stoltenberg rapportens maritime fokus, så kunne man med inspiration fra rapportens forslag om opbygning af en fælles nordisk maritim kystvagtstyrke – som ikke har noget NATO perspektiv – i stedet etablere en fælles nordisk sømilitær indsatsstyrke. Med Norge og Danmark som lokomotiv kunne man sikre, at styrken kan fungere som integrationsplatform til NATO for den svenske og finske flåde.

Ved en hensigtsmæssig sammensætning af styrkens ledelse, kan man sørge for, at styrken kan udsendes med eller uden svensk/finsk deltagelse, så den om nødvendigt også kan indgå som et rent NATO styrkebidrag. Samlet vil de nordiske landes flåder råde over næsten alle sømilitære kapaciteter. Med Skagerrak og Østersøen som fælles øvelsesområde med ubådsdykkefelter og adgang til betydelig flystøtte vil der kunne skabes operativ volumen til at øve alle former for sømilitær krigsførelse i nærområdet, hvilket også vil tiltrække flådeenheder fra andre NATO-lande. Uden for Østersøregionen vil Island qua sin geografiske placering kunne bidrage med øvelsesvilkår under arktiske forhold, uden at det 'militariserer' Arktis, fordi Island ikke er en del af de fem arktiske kyststater. Dermed vil man opnå et øvelsesmæssigt supplement til de øvelser under arktiske forhold, som rutinemæssig finder sted i Nordnorge. En sådan øvelsesaktivitet vil også tiltrække flådeenheder fra andre NATO-lande og således samtidigt være en kærkommen hjælp til Islands maritime suverænitets håndhævelse, som i lighed med den fælles nordiske/NATO luft- rumsovervågning vil have stor betydning for Island som nation.

Initiativet kan stort set etableres umid-

delbart og kunne startes op på baggrund af de allerede eksisterende organisatoriske flådeledelsesstrukturer i Norge og Danmark. Hvis man opnår de ønskede resultater med initiativet, kan det senere formaliseres, eksempelvis med fælles permanent etableret ledelsesstruktur/hovedkvarter.

Sat lidt på spidsen kan man hævde, at nordisk forsvarssamarbejde har det bedst i fredstid og inden for områder, der ikke berører de 'hårde' sikkerhedspolitiske prioriteringer eller interesser. Det er der forklarlige historiske og geopolitiske årsager til, og et dybt og fuldt integreret nordisk forsvarssamarbejde vil således først kunne etableres, når/hvis alle fem lande bliver medlemmer af den forsvarsalliance, som Norge, Danmark og Island har forpligtet sig til. Ukraine krisen har endnu ikke et omfang, som gør, at den kan rokke ved den stabi-

le sikkerhedssituation i Arktis og dermed heller ikke ved det nordiske samarbejdspotentialer i denne region, der dog allerede i udgangspunktet er udfordret af de geografiske og realpolitiske grundvilkår.

Krisen kan imidlertid have skabt et politisk momentum i Sverige og Finland, der på kort sigt muliggør en yderligere militær NATO-integration, og på lang sigt tegner konturerne af et egentligt NATO-medlemskab. Stoltenberg-rapporten er også et godt fundament for en sådan udvikling, men hvis en tilnærmelse til NATO skal være sigtet, så bør det maritime fokus i Stoltenberg rapporten understøttes af et egentligt flådesamarbejde, som, hvis det etableres hensigtsmæssigt, kan slå mange fluer med et smæk, herunder bringe nordisk forsvarssamarbejde op i et nyt gear.

○ ○ ○

Historisk mulighed for tættere samarbejde

Af Bertel Haarder

Efter århundreders splittelse er der nu reelle muligheder for, at Norden kan få den vægt i verdenspolitikken, som vor samlede styrke berettiger til. Vi har intet at tabe og alt at vinde med et tættere udenrigs- og sikkerhedspolitisk samarbejde. Men det gælder om at handle, inden vinduet måske lukkes - igen.

Kunne Danmarks tragedier i 1814 og 1864 og sønderjydernes endnu større lidelser 1914-18 være undgået, hvis vi havde haft en nordisk alliance?

Hvorfor blev Norden ikke samlet i 1800-tallet, da både Italien og Tyskland blev samlet? Skandinavismen var stærk, og de danske og svenske troner var ledige gang på gang. Ville en personalunion mellem Sverige og Danmark og fælles udenrigs- og forsvarspolitik kunne have afskrækket både England, Rusland og Tyskland fra at ydmyge de nordiske riger?

Disse spørgsmål rejser sig uundgåeligt i dette jubilæumsår, hvor en righoldig jubilæumlitteratur afslører, hvor tilfældige de historiske forløb har været – og hvor kort

afstanden er mellem succes og fiasko for den svage og splittede ledelse, der martrede Danmark gennem århundrederne.

Historikere elsker at beskrive alting som uundgåeligt. Hvad skal en historiker stille op med tilfældigheder, dumhed og snæversyn? Som fx. da svenskerne havde valgt en dansk prins til tronfølger, som desværre faldt af hesten og døde af hjerteslag! Hvor efter det lykkedes en af Napoleons marskaller at blive kronprins i Sverige og vende sig imod Napoleon tidsnok til, at han som allieret kunne modtage Norge som erstatning for Finland (som Rusland havde taget)!

Var det den danske konges stædighed, der fik ham til at holde fast ved Napoleon? Var det hans angst for, at Danmark skulle blive løbet over ende sydfra, der endte med at gøre ham til den store taber? Eller var det stormagternes indbyrdes forståelse, der overlod Finland til Rusland, mod at Sverige fik Norge?

Historikeren Rasmus Glenthøj har det hele med, både tilfældighederne, dumhederne og snæversynet, i sin omfattende folkebog '1864'. Jeg kastede mig over den for selv at kunne danne mig et indtryk af, om denne nationale tragedie kunne være und-

---

Bertel Haarder er første næstformand i Folketinget og formand for Danmarks delegation til Nordisk Råd

---

gået. Den endte med tabet af to femtedele af riget og efterlod 200.000 sønderjyder under fremmedherredømme. Af sidstnævntes børnebørn mistede 6.000 livet i skyttegravene i Første Verdenskrig. Den lille landsdel kom til at ofre flere sønners liv end hele Danmark under hver af de to slesvigske krige 1848-51 og 1864.

Forud var gået det totale kollaps, statsbankerotten og tabet af Norge og flåden under de lige så tragiske Englandskrige i begyndelsen af århundredet. Ikke sært, at undergangsstemningen prægede datidens beslutningstagere. Mange, inklusive D.G. Monrad, der som statsminister havde det direkte ansvar for nederlaget, havde tvivl om, hvorvidt Danmark overhovedet havde en fremtid, eller om den næste krig ville blive den sidste.

Danmark var oppe imod den preussiske ministerpræsident Otto von Bismarck, der som nutidens Putin dygtigt udnyttede den protytske bevægelse i Holsten og dele af Slesvig til at begrunde en udvidelse af Preussen mod nord. Anledningen blev det danske traktatbrud (Fællesforfatningen mellem Danmark og Slesvig), som fik stormagterne til at acceptere det preussisk-østrigske felttog og den lette sejr over en underlegen fjende, der var splittet og dårligt ledet.

Det skabte sejrusrus i hele det tysktalende Europa og medvirkede til Tysklands samling og senere overmod, hvad man kan se på den kæmpemæssige Siegestäule i Berlin, der blev besmykket med erobrede danske kanoner.

Danmark helt alene

Det første spørgsmål, jeg stillede, var: Hvorfor stod Danmark helt alene over for denne overmægtige stormagt. Hvorfor var det kun Tyskland og Italien, der blev samlet i 1800 tallet? Hvorfor blev Norden ikke samlet? Var det kun, fordi stormagterne, især Rusland, foretrak svage magter ved Østersøen og Nordsøen? Eller var der andre årsager?

Skandinavismen var relativt stærk i de

indflydelsesrige kredse – stærkere end fx samlingskræfterne i Italien. Sverige og Norge havde fælles konge, og de nordiske troner blev gang på gang ledige. Mindst to danske prinser kunne være blevet norsk-svensk konge, hvis ikke den ene som nævnt var faldet af hesten, og hvis ikke Frederik den Sjettede havde været så stædig. Hverken Frederik den Sjette eller Frederik den Syvende fik sønner, der kunne overtage tronen. Tænk, hvis Frederik den Sjette ikke havde stillet sig i vejen for sin halvfar, den senere Christian den Ottende i 1810, så han kunne blive svensk tronfølger. Til gengæld tilbød han at gøre den svensk-norske prins Oscar (senere Oscar den Anden) til dansk tronfølger, men denne afslog og henviste til sin bror kong Karl den Femtende - i hvert fald, hvis man skal tro Oscars erindringer.

Aviserne blev bestormet med skandinaviske artikler under den Slesvigske treårskrig 1848-51. Sprogfolk var i fuld gang med at tilnærme retskrivningen mellem Sverige på den ene side og Danmark og Norge på den anden. Ak, ja, nu går det stik modsat!

Hvorfor i alverden blev en nordisk personalunion med fælles udenrigs- og forsvarspolitik ikke til noget, når så mange ønskede det? Hvorfor endte vi i stedet med Christian den Niende og glyksborgerne på den danske trone? (Forgængeren Frederik den Syvende ville have foretrukket en svensk prins.) Og hvorfor er skandinavismen lige siden blevet nedvurderet, næsten som arbejdet i Nordisk Råd og Ministerråd nu om dage.

Var forskellene for store? Nej. Forskellene var betydeligt større mellem nord og syd i Tyskland og endnu større mellem nord og syd i Italien. Hvad der manglede, var – med statsminister Monrads ord – et politisk geni, en nordisk Bismarck, der havde kunnet forene Skandinavien.

Det andet spørgsmål var: Hvorfor modsatte Danmark sig den deling af Slesvig og udskillelse af Holsten, som gentagne gange i det tragiske forløb kunne have reddet situationen for den del af riget, der var dansk.

>>>

Statsminister Monrad skriver på et tidspunkt under de fejlslagne fredsforhandlinger til den danske chefforhandler, A.F. Krieger:

”Den tanke dukker bestandig op hos mig, om det ikke skulle være muligt ved helt og holdent af afstå Holsten at vinde Slesvig, eller i alt fald grænsen til Dannevirke og en nordisk union... Hos dynastiet her ville man vistnok støde på vanskeligheder, men jeg anser dem dog ikke for uovervindelige.”

Allerede året forinden, i januar 1863, havde Monrad faktisk foreslået en nordisk union over for den svenske gesandt. Men i stedet endte han med at bøje sig for kongens (og Ruslands) modvilje mod at afstå det tyske Holsten.

Han afviste en sindelagsgrænse, fordi han, som folkestemningen krævede, ville have den historiske og symbolske Dannevirke-Slien-grænse. Han kunne efter alt at dømmes have fået en grænse syd om Flensborg (Danmarks næststørste by). De, der støttede en deling efter sindelag, var typisk de samme, der støttede en nordisk union - med undtagelse af Monrad.

Rasmus Glenthøj giver ikke noget endegyldigt svar på de to spørgsmål, men det fremgår dog, at den russiske zar og stædige, dynastisk tænkende danske konger fra Frederik den Sjette til Christian den Niende blokerede. De holdt - som deres kolleger i hele Europa - fast ved den dansk-tyske helstat inklusive det tyske Holsten - stik imod de nye nationale bevægelser, der lå bag det slesvig-holstenske oprør, skandinavismen og danske politikeres ønske om at skille Slesvig fra Holsten. De var lunkne over for en nordisk forbundsstat. Konger bryder sig ikke om at afstå dele af deres riger. Frederik den Sjette og Karl 14 Johan af Sverige ’hadede hinanden af et godt hjerte’.

Dermed være ikke sagt, at kong Christian den Niende var skyld i hele ulykken. Tværtimod. Hvis hans kurs havde været fulgt konsekvent, kunne krigen måske være undgået. Men så ville det slesvig-holstenske spørgsmål have været uløst, således

som det var tilfældet efter den første Slesvigske Krig 1848-51. Han byggede på, hvad der havde været normen i århundreder og var klar til en delvis genindførelse af enevælden med personalunion mellem Danmark og Slesvig-Holsten, men den holdning havde helt klart ikke fremtiden for sig.

En nordisk union ville ligesom delingen af Slesvig og afståelsen af Holsten have imødekommet de nye nationale strømninger, der skyllede over Europa. Frankrig var entydigt for Skandinavismen. Det var ikke urealistisk. Det ville have været lykken for Danmark. Men ikke for de dynastisk tænkende kongehuse.

Mest ubegribelig, set med nutidens øjne, er Christian den Niendes modvilje mod at afstå det tyske Holsten, som jo udgjorde hele problemet. Han stod fast på den gamle helstat, hvor kongen og ikke folket ejede riget. Han ville ikke være den konge, der formidskede sit rige. Det var antagelig også derfor, han i sin nød tilbød Bismarck, at hele kongeriget kunne tilslutte sig det tyske forbund mod at forblive samlet.

Hans tankegang stillede sig i vejen for såvel delingen om en nordisk union. Sverige-Norge ville næppe ønske en personalunion med Holsten og derved importere Danmarks evige problem, herunder Holstens medlemskab af det tyske forbund - med alle de muligheder for tysk indblanding, det ville give, jævnfør Ruslands aktuelle indblanding i Ukraine!

Tilsammen er vi ikke små

Så vidt det kontrafaktiske. Man kan til evig tid diskutere, om Nordens skæbne blev afgjort af tilfældigheder, politisk naivitet, royal dumstædighed eller underkastelse for stormagter (der ønskede et svagt Norden). Norden forblev splittet i to svage småstater, der blev til tre, der blev til fire og senere til fem småstater (plus tre selvstyrende områder) med tilhørende småstatsmentalitet. De måtte i større eller mindre grad indrette sig på den europæiske nødvendighed,

FOTO: ©NORDEN.ORG, 2014

Hvis vi havde fælles udenrigs- og forsvarspolitik, ville vi være et toneangivende medlem af de store landes klub, G20.

der udgik fra stormagterne England, Rusland og senere Tyskland og Sovjet. Hvilket især gik ud over Danmark og Finland - og i særlig grad sønderjyderne.

Det er ikke tilstrækkelig forklaring, at de nordiske lande tilsammen var små og ikke havde mulighed for at forsvare sig imod stormagterne. Tilsammen er vi nemlig ikke små!

Jeg ved ikke præcis, hvordan det forholdt sig med størrelses- og styrkeforholdene gennem alle de seneste 200 år. Men jeg ved, at de nordiske lande i dag tilsammen har det 10. eller 11. største nationalprodukt i verden, et nationalprodukt, der er større end Ruslands, hvortil kommer, at vi tilsammen har den største handelsflåde i verden og den største udviklingshjælp i verden samt de største flystyrker i EU, større end Frankrigs, større end UK's.

Hvis vi havde fælles udenrigs- og forsvarspolitik, ville vi være et toneangivende medlem af de store landes klub, G20. Også fordi den nordiske samfundsmodel har vist sig så overordentlig levedygtig med topplaceringer i internationale sammenligninger, både når det gælder økonomisk styrke, stabilitet, ikke-korruption og en massiv borgertilfredshed, der bl.a. skyldes, at vore samfund bygger på tillid - gensidig tillid og tillid til statsmagten. For slet ikke at nævne nordiske film, litteratur, kunst, mu-

sik, mad, design og mode, der nu i modsætning til tidligere er blevet kendt over store dele af verden.

Vi ser det ikke selv som en enhedskultur, men det gør omverdenen. Det kom frem, da kuratoren for Kennedy Centret i Washington i forbindelse med den nordiske kunstudstilling 'Nordic Cool' konstaterede: "Jeg anstrengte mig virkelig for at identificere forskelle i de kunstneriske udtryk mellem de forskellige nordiske lande. Men jeg fandt ingen. Det er forbløffende!"

Set under ét, er der hverken militære, økonomiske eller kulturelle grunde til, at de nordiske lande skal stå med hatten i hånden og føle sig underlegne over for de store. Og - hvad der især er relevant for Danmark: Der er ingen som helst undskyldning for, at vi ikke tager vor del af ansvaret for at sikre frihed og fred i verden.

Præsident Obamas venlige kompliment til Danmark om, at vi har 'punched above our weight' er mildt sagt en sandhed med modifikationer.

Især Danmark har indtil for nylig konsekvent 'punched below our weight', og vi har tilmed brugt lidenheden som en bekvem undskyldning for ikke at tage vores rimelige del af slæbet med at redde Europa fra nazistisk og kommunistisk diktatur. Det kompenserer vi for i disse år ved at være usædvanligt akti-

>>>

ve i verdens brændpunkter. Men det er noget helt nyt og måske kortvarigt.

Hvad gør vi så nu i Norden med vore rige potentialer? Den nye verdensorden gør alting muligt.

Splittede er vi: Tre af de fem lande er med i NATO, tre lande i EU. Kun Danmark er med begge steder, men har til gengæld de ulyksalige EU-forbehold, der blandt andet bevirker, at Danmark, i modsætning til Sverige, Finland – og Norge – ikke kan være med i EU's forsvarssamarbejde.

Nytter det overhovedet at tale om nordisk forsvarssamarbejde? Mange trofaste NATO-tilhængere siger nej. Det gælder også tidligere udenrigs- og forsvarsministre, der ikke kan fortrænge deres velbegrundede modvilje mod tidligere tiders venstrefløjssnak om Norden som et alternativ til Nato og EU, Norden som atomvåbenfri zone osv.

Men de tager fejl. Det er gammeltænkning. Der er i disse år ingen hindringer for nordisk forsvarssamarbejde. Heller ikke, selv om Nato-pagtens §5 naturligvis kun sikrer 'rigtige' Nato-lande assistance i tilfælde af krig.

Det kom klart frem under et møde i Forsvarsministeriet med deltagelse af Folketingets Forsvarsudvalg og Delegationen til Nordisk Råd. Vi fik den klare besked, at det er os politikere, der sætter grænsen for, hvor meget der kan og skal samarbejdes om at styrke og/eller billiggøre forsvaret i Norden.

Anledningen var den nye enighed mellem alle fem lande om den nye fælles nordiske overvågning af det islandske luftrum, som gang på gang var blevet krænket af russiske fly. Da nogle af skeptikerne stillede spørgsmål ved, om NATO-lande og neutrale lande på den måde kunne samarbejde, fik jeg undersøgt sagen i NATO og fik meget klar besked. Der er ingen NATO-problemer i den fælles luftovervågning, så længe vi husker at kalde det 'overvågning' (surveillance) og ikke 'bevogtning' (policing).

Hvordan skulle det også kunne være et

problem, at neutrale lande med deres betydelige luftstyrker yder bistand til en så kostbar opgave som at overvåge det store islandske territorium.

Den samme model kunne naturligvis bruges i Grønland. Den grønlandske landstyreformand foreslog på Nordisk Råds Session i Oslo i efteråret 2013 en fælles nordisk drone-eskadrille. Men også her er jeg stødt på gammeltænkning. "Jamen, Grønland er jo vores", som en dansk diplomat udtrykte det. Ja, og hvad så? Hvad er problemet?

Sverige og Finland

Svenskerne ser ikke noget problem. De er i forvejen totalt afhængige af NATO. Deres egen forsvarschef Sverker Göransen har åbent erkendt, at det svenske forsvar kun kan holde Sverige i en uge!

Det er en af grundene til, at den svenske udenrigsminister Carl Bildt på Nordisk Råds session i Folketingssalen i november 2011 holdt en visionær tale om mulighederne for et fremtidigt nordisk forsvarssamarbejde. Han blev ganske vist afbrudt efter 3 minutter, som var taletiden. Han protesterede og sagde: "Jeg har noget vigtigt at sige!" Men lige meget hjalp det. Jeg gik over til ham og fik manuskriptet, som jeg siden har omdelt og omtalt vidt og bredt.

"Jamen, er det ikke bare, fordi svenskerne gerne vil sælge os deres fly?", lyder det fra skeptikerne. Men det bestemmer vi andre jo suverænt. Det er meningsløst på forhånd at udelukke svenske 'Gripen', omend valget naturligvis skal ske efter strengt objektive kriterier, og Norge har allerede valgt det amerikanske F 35, Joint Strike Fighter.

Siden har Folketingets Forsvarsudvalg fået lange lister over nye samarbejdsområder, fælles indkøb, fælles uddannelse, fælles transportkapacitet, fælles aktioner, fælles hovedkvarter i Afrika osv. Det foregår på bedste pragmatiske vis uden forpligtelse til, at alle skal deltage i alt.

NORDEFECO er blevet rammen om forsvarssamarbejdet, og der er ingen tvivl om, at det kan og vil blive udviklet i fremtiden.

Men hvad så med Finland? Hvad siger den bidske russiske bjørn? Den knurrer, men det forhindrer ikke den nye finske statsminister Alexander Stubb i åbent at vedgå, at han er tilhænger af finsk Nato-medlemskab. Det samme er forsvarsministeren og den nye finske præsident Sauli Niinistö. Der er ganske vist flertal imod NATO-medlemskab i befolkningen, men der er samtidig et flertal, der ifølge meningsmålinger måske kan overbevises, hvis politikerne peger i den retning.

En rapport fra det polske udenrigspolitiske institut Pism hævder, at situationen i Ukraine har ført Finland nærmere NATO. Ifølge referatet i det finske Hufvudstadsbladet fra 3. juli i år vurderer Pism, at "Finland i nulæget främst samarbetar med de andre nordiske länderna og EU, men betoner att behovet av et NATO-medlemskab kan oppstå med kort varsel. Rysslands växande beredskab att använda styrka, landets ökade militäre potential og förmåga at genomføre en överraskningsattack samt dess grova hot mot Finland kommer at leda till att finska myndigheter söker pålitliga säkerhetgarantier."

Det må jo også forekomme mærkeligt i længden at fastholde neutraliteten, mens NATO med massiv folkelig opbakning (og danske fly) sikrer nabolandene Estland, Letland og Litauen mod den skæbne, som er blevet Ukraine, Georgien og Moldova til del.

Vi danskere skal dog være de sidste til at bebrejde finnerne og svenskerne, at de ikke bare afholder folkeafstemninger og melder sig ind i NATO. Vi, der stadig fastholder de absurde EU-forbehold uanset de skader, de forvolder. Det er svært for politikere at bede vælgerne gå imod alle de argumenter, som de selv samme partier har leveret i årtier. I et mangepartisytem vil der altid være partier, der vil udnytte den situation - i Finland især det frembrusende Centerparti, Urho Kekkonens gamle neutralistiske parti. Derfor hænger Danmark på forbeholdene, og derfor hænger Sveri-

ge og Finland på neutraliteten. Men netop derfor er det så bekvemt for de svenske og finske politikere at integrere deres lande i et stadigt tættere nordisk forsvarssamarbejde og derved de facto bringe deres lande så tæt på Nato som muligt. Hvilket også er en klar dansk interesse. Jo mere samarbejde, jo stærkere de facto-medlemskab.

Det er ikke noget problem for NATO, at Sverige og Finland ikke er omfattet af den militære bistandsforpligtelse i NATO-Pagten §5. Men det kan naturligvis være et problem for dem selv, som ikke løses fuldt ud gennem deres facto-medlemskab af NATO.

Revolution

For Nordisk Ministerråd og Nordisk Råd er det intet mindre end en revolution, at udenrigs- og forsvarssamarbejde nu er blevet det måske allervigtigste samarbejdsområde. Der er ganske vist ikke noget egentligt udenrigs- og forsvarsministerråd, og Nordisk Råd har fortsat ikke noget udenrigs- og forsvarsudvalg. De pågældende emner drøftes på udenrigsminister møderne og i Nordisk Råds Præsidium, hvor jeg i øvrigt gentagne gange sammen med den liberale Midtergruppe forgæves har stillet forslag om et udenrigs- og forsvarsudvalg eller en arbejdsgruppe. I stedet afholdes nu en årlig rundbordskonference om forsvarssamarbejdet med parlamentarikere, ministre, topembedsmænd og repræsentanter for forsvarsledelserne.

Jeg husker klart tidligere finske statsministre, der indædt, næsten forbitret, i Nordisk Råd og Ministerråd afviste enhver tale om udenrigs- og forsvarspolitik i Nordisk sammenhæng. Nu er alting forandret. Berlinmurens fald åbnede døren, og den er ikke blevet lukket trods russiske rumlerier og trusler over for Finland.

Den tidligere norske udenrigsminister Thorvald Stoltenberg skrev for fire år siden opskriften på et kommende nordisk udenrigs- og forsvarssamarbejde. Da han præsenterede sine 13 forslag, fik de ikke udelt

>>>

god modtagelse i et notat udarbejdet af det danske udenrigsministerium. Jeg var opbragt over den noget negative holdning og gik til udenrigsminister Per Stig Møller, der heldigvis havde en langt mere positiv holdning. Siden er de 13 forslag blevet ledestjernen i det nordiske samarbejde.

Da Thorvald Stoltenberg i maj 2014 talte om de 13 forslag på Christiansborg, kunne han dog ikke skjule sin skuffelse over, at visse punkter tilsyneladende skuffes. Det gælder beredskabsrådet og især ambassadesamarbejdet, som han synes er blevet til alt for lidt. I Berlin er der en fælles grøn havemur omkring de nordiske ambassader, men slet ikke det samarbejde, han forestiller sig. Han begriber ikke, at man ikke kan finde ud af at varetage hinandens interesser i de tilfælde, hvor der ikke er interesse modsætninger. Han mener, at en ambassadør udmærket også kan optræde som ambassadør for et andet land. Når EU kan have fælles ambassadører for 28 lande, når det gælder EU-anliggender, så kan Norden vel også finde ud af et tættere samarbejde om fælles anliggender.

Nationale interessekonflikter

Det er ikke de nationale interesser, der stiller sig i vejen. Det er måske nærmere udenrigsministerierne, der har en naturlig frygt for, at et tættere ambassadesamarbejde kan føre til yderligere besparelser og reduktion i antallet af topstillinger og avancementsmuligheder. Men resultatet kan jo lige så godt blive forbedringer for de nordiske borgere og virksomheder, der i dag oplever, at deres lands ambassade lukker i det ene land efter det andet.

I Burma er Norge og Danmark gået sammen. Og lignende samarbejder er på vej i Pakistan og Fjernøsten samt i Island. Men det går meget langsomt. Og det er ikke borgerne og virksomhederne, der har noget imod det.

Et nordisk forsvarssamarbejde har tidligere været på tale, men der har altid væ-

ret nogen, der ikke ville være med. I 30'erne var det statsminister Thorvald Stauning, der udtalte, at Danmark ikke ville være 'Nordens lænkehund mod syd'. Et nordisk forsvarsforbund var næppe bekvemt for hans SR-regering, der i stedet satsede på nedrustning og underkastelse over for det mægtige Tyskland.

Nordisk Råd

Efter besættelsen af Danmark og Norge opstod tanken igen, stærkt støttet af den danske statsminister Hans Hedtoft, hvis hjerte brændte for det nordiske (og meget symbolsk døde under Nordisk Råds Session i Stockholm i 1955). Men Sovjetunionen tvang Finland til at stå udenfor, og så ville Sverige heller ikke med, hvorefter Norge og Danmark hurtigt smuttede ind under NATOs beskyttende paraply.

Som et plaster på såret blev Nordisk Råd etableret i 1952 med et budget for især kultur og undervisning. Men enhver tale om udenrigs- og forsvarspolitik var forbudt.

Med opløsningen af Sovjetunionen blev der pludselig åbnet et 'window of opportunity'. Nu kunne vi pludselig få det hele. Men det har taget tid at komme ud af vanetænkningen.

Forhåbentlig kender Norden sin besøgelsestid, før vinduet eventuelt lukkes igen. Vi har intet at tabe og alt at vinde. Et tættere forsvarssamarbejde vil muliggøre styrkelse (smart defense) og/eller besparelser på forsvaret. Det vil øge respekten for de nordiske lande. Det vil muliggøre, at vi ikke længere skal punche 'below our weight', men i stedet kan indtage den rolle i verdenspolitikken, som vor reelle styrke berettiger til.

Det kan naturligvis ikke undgå at stimulere et tættere udenrigspolitisk samarbejde. Så meget, des bedre. Når den erfarne nordmand og NATO-mand Thorvald Stoltenberg ikke ser problemer ved det, så er det svært at forestille sig, at der med styrke kan argumenteres imod det.

Og, jeg gentager, et tættere nordisk samarbejde er ikke på nogen måde i strid med

vort EU- eller NATO-medlemskab, endsi-
ge ildeset i USA. Det kan man bl.a. se af
amerikanernes interesse i dialog med de
nordiske statsministre og NB8 (de nor-
disk-baltiske lande) og tilsvarende signa-
ler fra lande som Storbritannien og Japan.
Med Anders Ljunggrens ord i Nordisk
Kontakt, hæfte 1, 2014 (han er journalist
og svensk ambassadør i Estland):

”Den tid er emellertid forbi, förutom för
et ytterligt fåtal individer, när EU- og Nato-
medlemskab sågs som alternativ til nordisk
samarbete. Liksom individer i dag kan ha
dubbla medborgerskab og förankring i fle-
re nationaliteter, så är det i dag normalt för
stateres företrädere att oppträda med multi-
pla identiteter.”

○ ○ ○

Største reform i nyere tid af Udenrigstjenesten

Af Martin Lidegaard

I løbet af sommeren er omlægningen af Udenrigstjenesten trådt i kraft. Reformen indebærer en justering af Danmarks diplomatiske tilstedeværelse i mere end 25 lande. Omlægningen er en følge af de globale udviklingstendenser og ønsket om stærkere støtte til danske borgere og dansk erhvervsliv.

Fire danske ambassadører, der skal varetage Danmarks interesser i Nigeria, Filippinerne, Columbia og Myanmar, har netop startet deres arbejde. Nogle af ambassaderne er allerede åbnet, og resten åbner i løbet af de kommende måneder. Med åbningerne får Danmark nu direkte adgang til over 300 millioner nye forbrugere i en række vækstlande. Det er lande med vækst, potentiale, muligheder, udvikling og udfordringer. Lande med stigende politisk indflydelse. Lande, der står over for at udvikle deres samfund – en udvikling vi skal og kan påvirke i samarbejde med landenes myndigheder.

Åbningerne er led i den største reform og modernisering af den danske udenrigstjeneste i nyere tid. Reformen, som regeringen besluttede i januar i år, indebærer en justering af Udenrigsministeriets – og dermed også Danmarks – tilstedeværelse i mere end 25 lande.

Med reformen besluttede regeringen at åbne nye ambassader i en række lande og styrke vores tilstedeværelse generelt i flere lande. For at finde midlerne til det, var vi imidlertid også nødt til at lave en ganske omfattende omprioritering, hvor vi over sommeren har lukket nogle repræsentationer helt – ikke mindst i Europa – og skåret ned på størrelsen i andre.

Nye tiltag og omprioriteringer

Med reformen har regeringen fokuseret på, hvad der var behov for at ændre for bedst muligt at varetage Danmarks interesser i udlandet. Hovedspørgsmålet var: Hvad skal vi gøre mere af og hvor kan vi skære ned for at skabe plads til det, vi gerne vil gøre mere af? Overskrifterne for reformen er:

Martin Lidegaard har været Danmarks udenrigsminister siden 3. Februar 2014. Forinden var han klima- og energiminister. Han var folketingsmedlem for Det Radikale Venstre i perioden 2001-2007. Han har arbejdet som kommunikationsrådgiver, formand for CONCITO og informationschef og vicegeneralsekretær for Mellemfolkeligt Samvirke.

FOTO: JØRGEN SKYTTE

- Mere verden, mindre Europa – men mere EU.
- Øget fokus på de nye vækstmarkeder, men ikke på bekostning af vores største, traditionelle markeder.
- Styrket indsats på det arktiske område.
- Mere fleksible tilstedeværelsesformer og mere fokus på netværk.

Helt konkret består reformen af følgende tiltag:

Vi åbner ambassader i Nigeria, Colombia, Filippinerne og Myanmar. Vi åbner desuden et handelskontor Nigerias hovedstad Lagos og styrker bemandingen på flere repræsentationer for at kunne forfølge muligheder på vækstmarkeder i fx Kina, Tyrkiet, det sydlige Afrika og Peru.

Samtidig styrker vi bemandingen på EU-repræsentationen i Bruxelles og ambassaderne i Berlin, Paris og London. Og for at dække det arktiske har vi fået udstationeret en medarbejder ved det nye sekretariat for Arktisk Råd i Tromsø.

Når det gælder omprioriteringer, lukker vi ambassaderne i Cypern, Luxembourg, Schweiz, Slovakiet og Slovenien samt handelskontoret i Milano. Samtidig lukker vi vores repræsentationskontor i Libyen. Vi udfaser repræsentationskontoret i Niger, og lader ambassaden i Burkina Faso varetage landeprogrammet for Niger. Endeligt tilpasser vi yderligere ved at nedlægge en

række handelsstillinger på markeder, hvor vi bedst mener at kunne indfri erhvervslivets behov med en reduceret bemanding. I Afghanistan skal ambassaden reduceres over de kommende år.

Ændringerne trådte generelt i kraft den 1. august 2014, hvor de nye ambassadører startede arbejdet. Fysisk vil flere af de nye ambassader dog først åbne dørene i løbet af de kommende måneder. Men fælles for dem alle er, at den styrkede tilstedeværelse betyder, at regeringen bedre kan støtte danske virksomheder i nye vækstlande og dermed bidrage til vækst og beskæftigelse i Danmark. Og at vi styrker samarbejdet med myndighederne i landene. Samtidig styrker vi serviceniveaet for det stigende antal borgere, der har aktiviteter i landene.

Verden forandrer sig hastigt

Jeg vil gå mere i dybden med de konkrete begrundelser for reformen, men først lidt om hvorfor regeringen har fundet det nødvendigt at flytte tyngden i vores netværk af ambassader netop nu.

Udenrigsministeriets mission er nu som før at fremme og forsvare danske interesser, værdier og politiske mærkesager i forhold til omverdenen. Hvad enten det drejer sig om sikkerhedspolitik, udviklingspolitik, europapolitik, borgerservice, handelspolitik, eksport- og investeringsfremme, eller andre af de områder, som Udenrigs-

Udenrigsministeriets mission er nu som før at fremme og forsvare danske interesser, værdier og politiske mærkesager i forhold til omverdenen.

ministeriet arbejder med, er målsætningen grundlæggende klar, nemlig at skabe resultater af værdi for Danmark; for dansk økonomi og beskæftigelse, for danske borgere og virksomheder.

Og det gør vi selvfølgelig i den verden, som omgiver os. Det er en verden i hastig forandring. Over de kommende tyve år vil verdensøkonomien blive fordoblet. Klodens befolkning vil nærme sig ni milliarder mennesker. Den globale middelklasse vil vokse med tre milliarder mennesker, og millioner vil blive hevet ud af ekstrem fattigdom. Samtidig vil vi opleve en fortsat forskydning af de globale økonomiske og politiske magtstrukturer, et øget pres på klodens naturressourcer og de fortsatte udfordringer fra de globale klimaforandringer.

Alt dette betyder, at vi de senere år har set en voldsom politisk og økonomisk magtfor skydning væk fra Vesten og over mod nye vækstlande og regioner. Med den økonomiske magt følger også øget politisk indflydelse. De nye lande engagerer sig mere og mere aktivt i udenrigspolitiske og udenrigsøkonomiske emner. Nye formelle og mere uformelle fora, som fx G20-møderne og World Economic Forum, er på kort tid blevet vigtigere fora for internationale drøftelser og beslutninger, ikke bare på det økonomiske område. Styrkeforholdene ændrer sig, og det påvirker selvsagt Danmarks handlerum og muligheder. Vi skal se nøje på, hvordan vi fremmer danske interesser og mærkesager, men vi skal også hele tiden have de rette rammer og strukturer på plads til at kunne gøre dette.

Bundlinjen

Ud over de globale udviklingstendenser oplever vi også, at der i diplomatiet er øget fokus på 'bundlinjen', og at det i stigende grad er og skal være en kerneopgave, at Udenrigstjenesten bidrager til at skabe vækst og beskæftigelse i Danmark. Det er et indsatsområde, vi selv har prioriteret højt, men samtidig et område, hvor der sta-

dig er store og voksende forventninger til Udenrigsministeriet.

Vi skal kunne gribe mulighederne og begrænse udfordringerne, der følger af de globale forandringer. Et meget vigtigt element er, at Udenrigstjenesten skal støtte danske borgere og dansk erhvervsliv. Danmark skal fastholde et stærkt internationalt engagement og styrke vores eksport og tiltrække flere investeringer til Danmark for at skabe job. Det kræver en ændret tilstedeværelse. Derfor udruller vi nu den største modernisering af Udenrigstjenesten i nyere tid. Med den første samlede strategi for myndighedssamarbejde, eksport og økonomisk diplomati nogensinde er vi samtidig klar med 40 nye initiativer for 155 mio. kr. De nye tiltag skal styrke dansk erhvervsliv på nye markeder og i udviklingslandene for at bidrage til en bæredygtig vækst og fremme danske løsninger på de store globale udfordringer inden for fx energi, sundhed, uddannelse, vand og miljø.

Et andet vigtigt element er, at vi skal ind og påvirke myndighederne i de nye vækstlande. Alle lande, men særligt vækstøkonomierne, står over for en række afgørende strategiske samfundsvalg de kommende år. De valg skal Danmark påvirke og sætte danske fingeraftryk på i en retning, der understøtter Danmarks interesser og grundlæggende værdier.

Det er ikke ligegyldigt, hvilken type vækst det bliver, og vi skal være med til at påvirke samfundsudformning, standarder og regulering i den nye verdensorden og dermed bidrage til, at væksten bliver socialt og miljømæssigt bæredygtig. Samtidig skal vi være bevidste om, at den 'politiske økonomi' i mange af vækstøkonomierne er meget anderledes end den, vi kender fra Vesten.

Udenrigstjenesten må tilpasse sig for også fremover at skabe mest mulig værdi for vores kunder og samarbejdspartnere i og uden for Danmark. Det gør vi ved at være en åben og samarbejdende udenrigstjeneste og gennem tæt dialog og samspil med vores brugere. Og ved at sikre en opti-

FOTO: @UDENRIGSMINISTERIET, 2014

J
 Som alle andre er Udenrigsministeriet løbende nødt til at se på, hvordan Udenrigsministeriet som organisation prioriterer og er organiseret.

mal udnyttelse af vores globale netværk af repræsentationer.

De globale udviklingstendenser og ændrede rammebetingelser, som jeg har beskrevet, har nødvendiggjort den reform af Danmarks repræsentationsstruktur, som nu træder i kraft. En reform, der nødvendigvis må gennemføres inden for de økonomiske rammebetingelser, der gælder for Udenrigsministeriets og resten af statens virksomhed. Udenrigsministeriet flytter regelmæssigt rundt på vores ressourcer. Men reformen og moderniseringen af repræsentationsstrukturen går videre og sikrer, at vi i løbet af 2014 og fremover får opdateret vores globale tilstedeværelse, så vi også fremover er de rigtige steder, med den rette tyngde og den mest relevante profil.

Længe undervejs

Reformen af repræsentationsstrukturen har sådan set været ganske længe undervejs. Som alle andre er Udenrigsministeriet løbende nødt til at se på, hvordan Udenrigsministeriet som organisation prioriterer og er organiseret.

EU-formandskabet i 2012 krævede mange ressourcer, og da det var vel gennemført, blev det besluttet at give Udenrigsministeriet et 'servicetjek' for at svare på spørgsmål som: Hvordan anvender vi vores ressourcer mest effektivt? Og hvordan prioriterer vi vores opgaver bedst muligt?

Ud over dette mere interne fokus stod det allerede tidligt klart, at der også fremover ville være behov for løbende justering i repræsentationsstrukturen ude.

I den første del af processen koncentrerede Udenrigsministeriet sig om ressourcerne i København. Man så bl.a. på, hvor ministeriet kunne styrke arbejdet og strømline det. Det Københavns-fokuserede arbejde blev gjort færdigt før sommeren 2013. Derefter vendte ministeriet blikket mod at reformere repræsentationsstrukturen. I september 2013 startede vi de interne overvejelser med inddragelse af medarbejdere både ude og hjemme.

Samtidig besluttede ministeriet at involvere en række centrale brugere og samarbejdspartnere i diskussionen om, hvilke principper der skulle gælde for reformen af repræsentationsstrukturen – den såkaldte Refleksionsgruppe. Refleksionsgruppen bestod af repræsentanter fra universitetsmiljøet, erhvervs- og fagorganisationerne, NGO'ere etc.

Det er første gang, at regeringen og Udenrigsministeriet har involveret eksterne aktører i overvejelserne om ambassadejusteringer, men det var en metode, som gav et rigtigt godt ind- og samspil i forhold til ministeriets interne proces.

Refleksionsgruppen skulle ikke drøfte konkrete åbninger og lukninger, men levere indspil til den mere principielle drøf-

telse om de globale tendenser og udviklingstræk af betydning for prioritering af udenrigstjenestens opgaver, de nye krav og forventninger til repræsentationernes opgavevaretagelse, samt alternative tilstedeværelsesformer. Refleksionsgruppen var et godt afsæt for en bred dialog om de udfordringer, som Udenrigsministeriets repræsentationsnetværk står overfor.

Den 28. oktober 2013 afsluttedes samarbejdet med Refleksionsgruppen med en stor konference med over 100 deltagere og en god dags diskussion af fremtidens udenrigstjeneste.

Hele processen med Refleksionsgruppen gav en række vigtige input til den konkrete udmøntning af reformen. Der er stærke og tungtvejende interesser på spil, når man drøfter Danmarks repræsentationsstruktur. Drøftelserne i Refleksionsgruppen afslørede dog en bred enighed om de bærende principper for den reform, som efterfølgende blev besluttet af regeringen i januar 2014. Men dialogen med vores samarbejdspartnere og kunder fortsætter, også efter reformen er ført ud i livet. Kun i tæt samarbejde med alle vores partnere i ind- og udlandet kan vi sikre, at udenrigstjenesten forbliver så relevant som muligt, effektiv og merværdiskabende.

Besparelser

Jeg vil også gerne komme ind på de finansielle implikationer af reformen. Formålet med reformen er først og fremmest at sørge for, at Danmarks globale tilstedeværelse er opdateret og tidssvarende. Men det er klart, at det også er for at tage hensyn til de økonomiske rammer, som Udenrigstjenesten arbejder indenfor. Ligesom alle andre skal Udenrigsministeriet spare de kommende år. Nogle af besparelserne håndteres med den effektiviseringsplan, Udenrigsministeriet har gennemført over de sidste par år, men yderligere besparelser er nødvendige. Reformen af ambassadestrukturen skønnes at bidrage med reduktion af Udenrigsministeriets årlige drifts- og lønomkostninger med knap

10 mio. kr., når ændringerne i repræsentationsstrukturen, det vil sige såvel lukninger og nedprioriteringer som åbninger og styrkelser, er fuldt ud gennemført.

Tre ud af de fire nye ambassader bliver placeret sammen med andre landes ambassader, så der opnås besparelser på bl.a. sikkerhed. I Myanmar er der tale om et nordisk ambassadesamarbejde, i Nigeria et dansk/schweizisk og i Colombia etableres ambassaden hos Nederlandene.

Nigeria, Filippinerne og Colombia er de tre markeder uden aktuel dansk diplomatisk repræsentation, hvor den største markedsudvidelse ventes at ske frem mod 2020. Dansk erhvervsliv har længe efterspurgt en permanent tilstedeværelse her – og der er en betydelig efterspørgsel efter borgerserviceydelser i disse lande. Det er vigtige grunde til, at vi åbner netop disse steder. Men det er også lande med betydelig regional politisk vægt, hvor Danmark dermed også får en større regional platform.

Nigeria er en helt central aktør i regionen og i Afrika, både politisk, økonomisk og sikkerhedsmæssigt, samt når det gælder bekæmpelsen af grænseoverskridende kriminalitet til lands og til søs.

Colombia har med forbedrede regionale relationer øget sin politiske vægt på kontinentet, er blevet vigtig i det regionale samarbejde med bl.a. Chile og Peru og er på vej til at blive Sydamerikas tredjestørste økonomi. Indenrigspolitisk er der sket fremskridt med fredsforhandlinger med FARC, og den nye flerpartshandelsaftale mellem EU og Colombia, som trådte i kraft den 1. august 2013, vil yderligere lette adgangen til markedet for bl.a. danske firmaer.

Filippinerne er en toneangivende aktør i ASEAN både politisk og i den regionale sikkerhedsarkitektur i Sydøstasien.

Og Myanmar er efter årtier med konflikt, militærstyre og isolation på vej mod demokrati. Danmark har i mange år støttet en demokratisk udvikling og vil fortsætte hermed. Målet er at fremme en demokratiserings-

og reformproces, en fredelig udvikling med bedre levevilkår for især de etniske minoriteter samt bidrage til fremme af en bæredygtig, ansvarlig og inklusiv økonomisk vækst.

EU og Europa

EU er, og vil fortsat være, den vigtigste politiske og økonomiske platform for varetagelsen af danske interesser. Det er afgørende for Danmark at være solidt repræsenteret tæt på de vigtigste beslutningscentre, og så har EU også med den Fælles Udenrigstjeneste fået et afsæt til at spille en større og mere samlet rolle globalt. Arktis er i stigende grad i fokus både sikkerhedspolitisk, økonomisk og ift. bæredygtig udvikling, og det er en prioritet for Danmark at påvirke udviklingen i området i en bæredygtig retning.

Selvom vi også må lukke flere steder, end vi åbner, og er nødt til at skære ned en række steder, så betyder det langtfra, at vi ikke fortsat vil følge og samarbejde med disse lande eller fremme danske interesser. Det kommer dog til at ske på en anden og mindre intens måde. Desuden vil en række af opgaverne de pågældende steder fortsat blive prioriteret og varetaget af andre af vores repræsentationer.

Hovedvægten af lukninger ligger i Europa. Europa er og vil fortsat være vores vigtigste handelsområde og den vigtigste vej til politisk indflydelse. Derfor er det heller ikke en let beslutning at lukke flere repræsentationer i Europa. Der er tale om repræsentationer, som gennem årene har tjent Danmark godt, og som har været med til at opbygge vores omdømme og troværdighed i de enkelte lande og på den europapolitiske scene. Der er stadig mange danske interesser i de pågældende lande – både politiske, kulturelle og økonomiske. Der vil også fremover være danske statsborgere i disse lande, og der vil være danske virksomheder, som vil ind på disse markeder. Vi vil da også fortsætte og læg-

ge vægt på det tætte politiske samarbejde, som vi har i dag. Men vi må finde andre måder at gøre det på, fx gennem hyppigere politiske kontakter og besøg, eller øget brug af vores netværk af honorære konsulter. Og så vil regeringen som nævnt opprioritere EU-indsatsen ved at styrke bemandingen på EU-repræsentationen og i EU's tungeste beslutningscentre.

Merværdi for Danmark

Som et lille land med en aktiv udenrigspolitik og en åben økonomi skal vi hele tiden holde fokus på den politiske og økonomiske bundlinje. Hvor skaber vi størst merværdi med vores repræsentationer? Danmarks repræsentationsstruktur følger vores politiske og økonomiske interesser. Sådan vil det altid være. Vores reform og modernisering af Danmarks tilstedeværelse rundt omkring i verden har et helt klart endemål: at vi til hver en tid har de bedst mulige forudsætninger for at kunne varetage Danmarks og danskernes interesser.

Der er i dag meget fokus på den nye økonomiske verdensorden, på vækstmarkeder og på økonomisk diplomati og myndighedssamarbejde. Det afspejler sig også i vores reform. Men tag ikke fejl – det traditionelle diplomati er lige så vigtigt i dag, som det var i går. Vi vil fortsat levere en solid indsats, når det gælder sikkerhedspolitik, europapolitik, udviklingspolitik, handelspolitik, borgerservice og public diplomacy. Det er kerneområder, og de er også fortsat af højeste prioritet.

Repræsentationsnetværket er til for os alle sammen – borgere, virksomheder og samarbejdspartnere i ind- og udland. Med den ambitiøse modernisering af Udenrigstjenesten og vores ambassader sikrer regeringen, at Danmark er klar til en ny verden, hvor det skaber mest værdi for Danmark – politisk – og når det gælder vækst og beskæftigelse.

Økonomisk diplomati får stigende betydning

Af Svend Roed Nielsen

I udenrigsministerierne verden over - og i andre ministerier - taler man nu mere og mere om behovet for økonomisk diplomati. Senest har den danske regering i maj i år fremlagt en strategi for eksportfremme og økonomisk diplomati. Man hvad er økonomisk diplomati, og hvorfor får det stigende betydning?

○

Traditionelt har det kommercielle diplomati ikke været så anset og prestigøst som de fleste andre former for diplomati. Det er ikke mange år siden, at økonomisk diplomati blev anset for at være en lidt købmandsagtig aktivitet, der ikke lå på niveau med de 'rigtige' diplomaters arbejde for at sikre verdensfreden, udvikle EU, kæmpe for menneskerettigheder og miljø samt sikre udvikling og fattigdomsbekæmpelse. Man var ikke med blandt de fine diplomater, hvis man havde den opfattelse, at eksportfremme var sagen, og man måtte derfor leve med en plads i bunden af det di-

plomatiske hierarki. Men sådan er det ikke længere. I dag står diplomaterne i kø for at beskæftige sig med økonomisk diplomati, og en af de vigtigste årsager er den økonomiske krise fra 2008.

Her blev den globale økonomiske situation pludselig storpolitik, og det internationale samarbejde om at begrænse krisen blev afgørende for at sikre beskæftigelse, velfærd og regeringers overlevelse. I kølvandet på krisen blev de offentlige bevillinger sat under pres, og skulle udenrigsministerierne undgå for dybe beskæringer i budgetterne, måtte man dokumentere mere end nogensinde, at man var pengene værd her og nu - ikke mindst ved at bidrage til eksport, investeringer og beskæftigelse.

Dette 'wake up call' for udenrigsministerierne var imidlertid også led i en længere globaliseringsproces, hvor stadig større dele af et samfund inddrages i de globale værdikæder og samarbejde. Man må derfor ikke bare i udenrigsministerierne, men også i andre ministerier samt styrelser og organisationer have mere kendskab til, hvad

---

Svend Roed Nielsen har siden 2009 været ambassadør i Brasilien. Fra 1. september har han været tilbage i Udenrigsministeriet i København i Center for Eksportrådet. Her har han bl.a. ansvaret for at udvikle samarbejdet på især det økonomiske diplomatis område mellem Eksportrådet og De Danske Regioner.

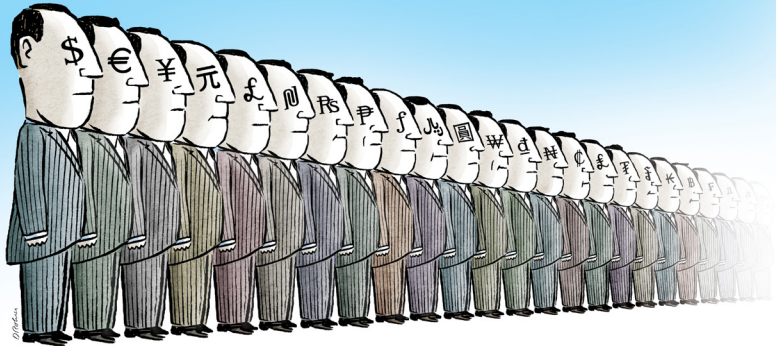

FOTO: ©PROJECT SYNDICATE, 2014

Økonomisk diplomati er mere omfattende end eksportfremme og handelspolitik.

der sker internationalt, og hvordan man agerer i et internationalt miljø. Denne globalisering betyder, at stadig flere aktører inddrages i økonomisk diplomati.

I takt med globaliseringen bliver vi uden kommercielt mere aktive på ikke-vestlige landes markeder. Her er forholdene ofte meget anderledes end i Europa og Nordamerika med en stor grå zone mellem det kommercielle marked og myndighederne, hvilket øger behovet for, at danske virksomheder sammen med Udenrigstjenesten går i dialog med landets myndigheder for at sikre vore virksomheder de bedst mulige økonomiske vilkår.

I den danske regerings strategi for eksportfremme og økonomisk diplomati defineres sidstnævnte på følgende måde: ”Økonomisk diplomati er en tværgående aktivitet, der involverer hele Udenrigstjenesten, andre ministerier og myndigheder samt private aktører. Formålet er at kombinere værktøjer for at forfølge udenrigspolitiske og økonomiske mål, hvor det økonomiske diplomati leverer internationale bidrag til dansk vækst og beskæftigelse”.

Økonomisk diplomati er således mere omfattende end eksportfremme og handelspolitik. Det omfatter også arbejdet i internationale organisationer som Verdensbanken, EU og andre, som varetager økonomiske opgaver. Økonomisk diplomati omfatter tillige vigtige dele af det internationale samarbej-

de om videnskab, innovation og uddannelse samt væsentlige dele af udviklings samarbejdet, offentlighedsdiplomati/nationbranding og turistfremme.

Den øgede vægt på økonomisk diplomati gør naturligvis ikke andre former for diplomati mindre vigtige. Der er stadig behov for diplomatisk indsats i arbejdet for fred og sikkerhed, kampen for menneskerettigheder, konsulære opgaver samt opretholdelse af et internationalt retssamfund.

Samtænkning

Økonomisk diplomati kan imidlertid i højere grad integreres i disse andre former for diplomati. Der kan således være gensidige gevinster ved at samtænke udviklingsbistand med kommercielle interesser. Anvendelse af danske virksomheders styrkepositioner i udviklingsaktiviteter kan bidrage til løsning af centrale udfordringer i udviklingslande og samtidig skabe vækst og beskæftigelse i Danmark.

Det danske Udenrigsministerium havde en gunstig udgangsposition for at sikre sig en central placering i dansk økonomisk diplomati. To ting var særligt vigtige:

I kraft af den måde, vi har indrettet vores EU-samarbejde på, har Udenrigsministeriet en model, hvor vi både kan decentralisere ud til de ministerier og styrelser, der har ekspertisen, og samtidig sikre koordination af den samlede danske politik.

Vigtige dele af EU-samarbejdet er økonomisk diplomati – med det indre marked og EU's handelspolitik som oplagte eksempler. I andre lande opereres der med en langt mere decentral struktur og dermed et svagere placeret udenrigsministerium.

For det andet havde Udenrigsministeriet med Danmarks Eksportråd allerede answeret for eksportfremme, og der er en regeringsbeslutning om, at vi bør opretholde en enstrengt struktur på dette område. Hertil kommer, at også tiltrækning af investeringer, innovation og handelspolitik er en integreret del af Udenrigsministeriet, hvilket også gælder for bistandspolitikken. I andre lande ligger disse aktiviteter ofte uden for udenrigsministeriets ressort, hvilket vanskeliggør koordineringen.

Det betyder ikke, at der mangler udfordringer med hensyn til at sikre et stærkt og koordineret dansk økonomisk diplomati. For det første skal Udenrigsministeriet løbende dokumentere, at arbejdet udføres optimalt i kraft af, at disse aktiviteter er integreret i ministeriet. Hver ny finanslov og hver ny regeringsdannelse giver anledning til at sætte spørgsmålstegn ved denne tingenes tilstand.

Mange aktører

For det andet rækker økonomisk diplomati nu videre ud i samfundet og ind på områder, hvor Udenrigsministeriet ikke er den ansvarlige myndighed.

Skal danske virksomheder operere optimalt på de nye markeder, kræver det dialog med myndighederne for at fjerne barrierer. Det kan fx dreje sig om myndigheder, der skal give licenser til import af medicin og fødevarer, og hvor Sundhedsstyrelsen og Fødevarestyrelsen i Danmark er centrale spillere.

De overordnede danske bilaterale politiske relationer til de nye vækstlande er i betydelig grad afhængig af, at vi er i stand til at levere det, som disse lande har brug for i deres økonomiske udvikling. Det drejer sig bl.a. om uddannelse, sundhed, vel-

færd, miljø, erhvervslovgivning og forskning. Her bliver økonomisk diplomati det centrale redskab for at styrke de overordnede danske bilaterale diplomatiske relationer til disse lande. De, der kan levere disse løsninger, er typisk ikke Udenrigsministeriet, men en lang række andre ministerier og styrelser, og som derfor bliver centrale aktører i dansk udenrigspolitik.

Udenrigsministeriet kan kun udføre økonomisk diplomati på disse områder i tæt samarbejde med andre. Det kræver evne til at samarbejde og koordinere, og lykkes det ikke for Udenrigsministeriet i det lange løb, vil det blive mere og mere overflødigt.

Mere økonomisk diplomati vil øge behovet for mere ekspertise ude på ambassaderne – ekspertise som Udenrigsministeriet ikke kan eller skal levere. Flere eksperter fra andre ministerier vil fremme muligheden for på stedet at levere det økonomiske diplomati, der udmeldes fra København. Samtidig bør Udenrigsministeriet også personalemæssigt blive bedre integreret i de øvrige ministerier på Slotsholmen, der er centrale for økonomisk diplomati.

Dernæst er der udfordringen med at få et effektivt samarbejde med de egentlige brugere af økonomisk diplomati, nemlig de internationalt arbejdende danske virksomheder. I Danmark har vi en stærk tradition for, at det offentlige søger dialogen med virksomhederne via deres organisationer som DI og Landbrug & Fødevarer. Dette skal forsætte, men samarbejdet kan udbygges, dels med brancheklubber af virksomheder ude på de større markeder, og dels øget inddragelse af regionernes erhvervsarbejde.

Ikke lobbyvirksomhed

Er der grænser for, hvad der kan gøres for at fremme danske kommercielle interesser under økonomisk diplomati? Svaret er ja.

Danske ambassader er ikke lobbyvirksomheder, der kan betales for at arbejde for hvad som helst. Man bør ikke ved økono-

misk diplomati kunne fremme kommercielle formål for danske virksomheder på bekostning af andre klare mål, som den danske regering ønsker at give prioritet, så som respekt for menneskerettigheder, bedre miljø og øget fattigdomsbekæmpelse. Vi bør heller ikke støtte virksomheder i aktiviteter, hvis formål er i modstrid med lovgivning eller administrativ praksis, som et andet lands myndigheder klart ønsker overholdt.

I virkelighedens verden er det ikke så let at trække en rød linje. Prioriteter er sjældent absolutte, men typisk skal der foretages en afvejning mellem flere hensyn. Opholdslandets lovgivning eller administrative praksis kan nok være klar, men ikke hensigtsmæssig for at nå de mål, som regeringen selv ønsker. Så er det vel legi-

timt, at vi udefra argumenterer imod denne lovgivning og søger den ændret. Det er en balancegang. Vi skal respektere egne love, normer og prioriteter, og samtidig vil vi med økonomisk diplomati ofte blande os i et andet lands indre anliggender.

Vil behovet for økonomisk diplomati vokse og vil det ske inden for eller uden for Udenrigsministeriet? Alt tyder på, at det globale samarbejde på alle niveauer kun vil blive forstærket fremover. Det samme gælder økonomisk diplomati, og hovedudfordringen vil være samordningen mellem de mange forskellige aktører. Udenrigsministeriet skal her ikke være overdommer, men skal være centralt placeret og kunne tage teten for at sikre et koordineret og slagkraftigt dansk økonomisk diplomati.

Bashar al-Assad har skabt et nyt monster

Af Lasse Ellegaard

Da den i udgangspunktet fredelige syriske revolte brød ud i marts 2011 besluttede regimet i Damaskus at trække det sekteriske kort med den hensigt at tvinge Syriens politiske opposition og dens støtter i Vesten og Golfen til at vælge mellem pest og kolera – Baath-diktaturet eller Islamisk Stat.

Da jeg tidligt den 9. september åbnede pc'en for bl.a. at skrive denne artikel, meddelte det globale nyhedstapet, at jihadchefen Hassan Aboud var dræbt i en bunker i Idlib-provinsen, hvor han sad i møde med sine kommandanter i Ahrar al-Sham (Levantens Frie Mænd), en magtfuld islamistisk oprørmilits og ledende i paraplyorganisationen Islamisk Front.

Hassan Aboud blev således endnu en martyr i den tofrontsrig, hvor oprørsstyrker i Syrien kæmper mod såvel Bashar al-Assads regime som Islamisk Stat, IS – tidligere kendt som ISIL, Islamisk Stat i Irak og Levanten. IS står sandsynligvis bag selvmordsbomben, der dræbte Hassan Aboud

tillige med 42 andre ofre fra Ahrar al-Shams generalstab.

Ny 'koalition af villige'

Et miks af militær finesse, religiøs fanatisme, ekstraordinær brutalitet og politisk tæft har siden sommeren 2013 gjort IS til den centrale aktør i den syriske borgerkrig. Den ekstremistiske jihad-organisation kontrollerer hovedparten af det nordlige og østlige Syrien, herunder oliefelterne nær Deir es-Zour, og via alliancer med irakiske sunniklaner, eks-officerer fra Saddam Husseins hær og støtter i det nu forbudte Baath-parti kontrollerer IS Anbar-provinsen mod vest og Mosul med tilstødende provinser ned mod Bagdad.

Deres 'blitzkrieg' i juni, der på under en uge erobrede et område større end Frankrig, forskrækkede vestlige og arabiske regeringer i en sådan grad, at en 'koalition af villige' nu er stykket sammen på initiativ af USA med arabiske og europæiske deltage-re og med baser i Saudi-Arabien som under den første Golf-krig i 1991. Men i modsætning til 1991 (og 2003) er koalitionen i skrivende stund uden en fast defineret op-

---

Lasse Ellegaard, korrespondent i Tyrkiet, Israel/Palæstina, Storbritannien og Libanon i perioden 1995-2014. Er i dag medarbejder på Information med Mellemøsten som speciale. Har skrevet bøgerne Med Gud i hælene (2007) og Det forrykte forår (2012).

FOTO: @PROJECT SYNDICATE, 2014

Den syriske revolutions forløb har kostet 200.000 menneskeliv og drevet andre otte-ni millioner på flugt

gavefordeling eller dagsorden – for som Barack Obama erkendte i et åbenhjertigt (og ubetænksomt?) øjeblik, har USA ikke en strategi. Ikke ud over, som han sagde i en tv-tale den 10. september, at sende nye militærrådgivere, gennemføre flere luftangreb og polstre de regionale regeringer og militser med militært isenkram – in casu Iraks væbnede styrker, kurdiske pershmerga-militser og ’moderate’ oprørere i Syrien. De kan ikke alene eliminere IS-jihadisterne, højst stoppe deres videre fremrykning med amerikansk luftstøtte.

Obama havde heller ikke noget klart svar på spørgsmålet om, hvad der kan stilles op mod IS i Syrien (også udenrigsminister Martin Lidegaard, hældte vandet fra ørerne, da han fik det spørgsmål på TV2 News) – ud over, at USA også vil bombe dér. Under de upræcise meldinger lurer en erkendelse af, at IS ikke kan stoppes uden en effektiv militær indsats i Syrien, men som terrorforskeren Lars Erslev Andersen har påpeget med pinagtig præcision, vil det medføre et juridisk og politisk dilemma: At bombe IS i Irak lader sig gøre, eftersom den irakiske regering er anerkendt som demokratisk valgt og derfor legitim, at bombe IS i Syrien er derimod en hjælpende hånd til et styre, som Vesten har stemplet som illegitimt og uønsket (men som stadig har sæde i FN, en ’valgt’ præsident og fungerende institutioner).

At det i den virkelige verden forholder sig sådan, at Irak aktivt har støttet Bashar al-Asads regime, og at IS opererer i begge lande – og på det seneste har tilføjet det syriske regime betydelige tab af baser og soldater – frembyder et andet dilemma: at betro de ’moderate’ syriske oprørere nedkæmpelsen af IS med amerikansk luftstøtte vil også være en støtte til det syriske regime.

Ikke mange moderate tilbage

Her er problemet imidlertid, at der ikke er mange moderate oprørere tilbage i Syrien, og dem, der er, fortrinsvis omkring Hama, Homs og Damaskus, har underordnet sig de faktiske forhold i jihadindustrien – de samarbejder og koordinerer militært med såvel Islamisk Front som den al Qaeda-relaterede Jabhat al-Nusra-organisation.

At bevæbne ’moderate’ militser er altså at bevæbne jihadister, der kun i metode, men ikke i ideologisk praksis er til at skelne fra IS.

Dertil kommer, at Islamisk Front, Jabhat al-Nusra og hvad der er tilbage af ’moderate’ enheder i FSA (Free Syrian Army) hverken enkeltvis eller i forening er i stand til at nedkæmpe den bedre trænedede og fra Irak-krigen mere kampvante IS-styrke, der er armeret med moderne amerikansk isenkram, erobret fra den irakiske hær. Og som det kunne konstateres med angrebet på Ahrar al-Sham, har IS overtaget initiativet mod de rivaliserende jihad-grupper.

Der er således ingen garanti for, at mere avancerede våben til det 'moderate' fantom nytter noget, hvorimod der nu som før er høj risiko for, at de falder i forkerte hænder.

Så næste logiske skridt, hvis IS skal elimineres som regional aktør, vil være vestlig militær intervention, formentlig i NATO-regi og på 'invitation' fra den nydannede irakiske regering.

Hvad gør Obama og NATO?

En sådan udgang vil formelt friholde Barack Obama fra besværet med at forklare en de facto genbesættelse af Irak mindre end tre år efter, at den sidste amerikanske kampsoldat krydsede grænsen til Kuwait. Og jo, jeg er helt klar over, at ledende politikere og deres spindoktorene slår syv kors for sig, når der stilles spørgsmål til betimeligheden af endnu en vestlig intervention i den muslimske region. Og det synes evident, at Barack Obama vil gøre hvad han kan for at undgå, at det sker – men hvad kan USA (og Vesten) stille op, når IS ikke vil gå væk?

Obama påpegede i sin tale den 10. september, at jihadisterne ganske vist ikke lige nu udgør en direkte terrortrussel mod USA, men at truslen er i horisonten, hvis de ikke stoppes nu.

Så det er en nærliggende tanke, at beslutningen på NATO-topmødet i Wales den 4.-5. september om etablering af en udrykningsstyrke (Readiness Action Plan), der kan 'reagere på risici og trusler fra vort sydlige nabolag, Mellemøsten og Nordafrika', er skræddersyet til indsættelse mod IS i Irak – og på sigt i Syrien. Denne nye styrke er samtidig en erkendelse af, at truslen fra den al Qaeda-designede radikale islamisme er nærmere end nogensinde på alliancens kerneområde.

Jihadisterne i IS kan i dag se ind i NATO-landet Tyrkiet uden brug af kikkert – hvad Tyrkiet kan takke sig selv for efter at have åbnet grænsen og tilladt importen af hellige krigere til det nordlige Syrien.

At det er kommet så vidt, skyldes en lang række faktorer, som ligger uden for denne artikels rækkevidde. Men en afkodning af IS-angrebet på Ahrar al-Sham og Hassan Aboud kaster lys på en hovedfaktor, måske den vigtigste, nemlig det syriske regimes dygtigt udtænkte strategi for overlevelse. Det lykkedes faktisk Bashar al-Assad at skabe et monster, der er værre end ham selv.

Den syriske revolutions forløb – fra de første folkelige og fredelige demonstrationer i februar-marts 2011 til den dagsaktuelle tragedie, der, når dette læses, har kostet i hvert fald 200.000 menneskeliv og drevet andre otte-ni millioner på flugt – fører direkte tilbage til det syriske regimes amnesti til islamiske politiske fanger, heraf adskillige jihadister, i april 2011.

Hassan Aboud var den gang blandt de løsladte ligesom to andre, Zahran Al-louch, der gik ud og dannede Suqour al-Sham (Levantens Falke) og Ahmad Aisa al-Shaik, der blev leder af Jaysh al-Islam (Islams Hær). Fælles for dem i sommeren 2013 var deres placering på Top-3-listen over oprørets mest magtfulde militsledere. Det andet fælles træk var parolen om Syriens fremtid som islamisk stat og en kategorisk afvisning af at anerkende den vestligt og golf-arabisk støttede ek-silopposition, Syriens Nationale Koalition for Revolutions- og Oppositions-styrker, SNC.

De var også fælles om dannelsen af Islamisk Front og alliancens kortvarige fordrivelse af IS fra Raqqa, den eneste syriske provinshovedstad, der er på oprørernes hænder. Forgæves, skulle det vise sig – IS trak sig tilbage, omgrupperede og tog så Raqqa tilbage som base for den senere erobring af Mosul i juni 2014, og er i dag regionens dominerende jihad-styrke med annonceringen af det såkaldte 'kalifat', der kom fuldkommen bag på de vestlige og arabiske regeringer. Men næppe på styret i Damaskus.

For den væsentlige medårsag til IS' mi-

litære succes var den de facto immunitet, de fik tildelt af Bashar al-Assad helt frem til sommeren 2014. Det syriske regime undlod konsekvent at angribe IS-positioner i det nordlige Syrien – eksempelvis stod deres hovedkvarter i Raqqa urørt – men koncentrerede bombardementer med artilleri og luftvåben mod de mere moderate militser, Islamisk Front og Jabhat al-Nusra (Sejrrig Front) og resterne af den sekulære FSA (Frie Syriske Hær), eksil-oppositionens militære arm.

Bashars forkerte valg

Ved at spille det sekteriske kort fra begyndelsen af revolten drejede Bashar al-Assad den væk fra udgangspunktet, der var politisk-nationalistisk og afstemt med syrernes grundlæggende tolerante adfærd i deres brogede samfunds kludetæppe af etniske og religiøse grupperinger. Og som den socialistisk-sekulære hjernevask, der fulgte med Baath-partiets militærkup i 1963, faktisk stimulerede. Baathisternes alawitledeelse indså, at borgfred med landets to tredjedele sunnitter – og politisk alliance med de kristne, drusiske, armenske og turkmenske minoriteter – var forudsætningen for stabilitet.

Den holdt frem til nogle år efter Hafez al-Assads ublodige officerskup i 1970, der fjernede den sunnitiske kransekage-præsident, Nour al-Atassi og al-Assads alawitivaler i hæren. Men i perioden 1979-82 fremkaldte fejlslagne økonomiske reformer ny utilfredshed, der blev afsæt for en opstand anført af Det Muslimske Broderskab, som var imod Baath-partiets sekularisme. Opstanden kulminerede i Hama med en massakre – nogle kilder anslår at mellem 20.000 og 30.000 blev dræbt – men 'Hama-reglen', som massakren siden blev kaldt, tilvejebragte ubrudt politisk stabilitet og hen ad vejen økonomisk vækst frem til 2011.

Det er generelt accepteret latin i Syrien-debatten at sætte lighedstegn mellem Hafez al-Assads Hama-massakre og sønnen

Bashar al-Assads krigsforbrydelser mod sine landsmænd, men ligningen holder ikke vand. Som den tyske Syrien-forsker Carsten Wieland har påpeget, stod Hafez med ryggen mod muren over for en væbnet opstand, der i Hama blev iværksat af officerer fra det syriske luftvåben med tilknytning til Det Muslimske Broderskab. Hafez havde ikke noget valg, hvis han ville overleve politisk, og reagerede altså på en konkret trussel udefra. Bashar al-Assad fremkaldte bevidst den konkrete trussel mod sit regime, da han valgte 'sikkerhedsløsningen' frem for en politisk løsning på bølgen af de grundlæggende fredelige og etnisk-religiøst brede demonstrationer, der skyllede hen over Syrien fra midten af marts 2011 og frem til sensommeren.

Han valgte indlysende forkert, men kunne have truffet det rigtige valg: at gøre sig selv til løsningen i stedet for problemet. I de første uger – og også efter shabiha'er og sikkerhedsstyrker havde leveret lig i gaderne – undlod demonstranterne bevidst at forlange 'Nummer 1's – præsidentens – hoved på et fad (shabiha betyder 'genfærd' og var oprindeligt alawitiske smuglere og voldsmænd i kystområdets bjerge, der blev lønnet og beskyttet af medlemmer af Assadfamilien). Demonstranterne krævede først og sidst 'værdighed' – deres paroler handlede ikke om demokrati og ytringsfrihed, men mere om leden ved arrogant skrankepave-korruption, den automatiserede nepotisme og den sikkerhedsparanoia, der er enhver totalitær stats hjertekammer.

Eksempelvis godkendte sikkerhedstjenesterne, mukhabarat, alle ejendomshandlinger, hvilket aldrig skete uden vederlag, ligesom de tog sig betalt for den obligatoriske udstedelse af rejsetilladelser. I Dera'a, hvor det egentlige oprør begyndte den 15. marts 2011 efter nogle forkølede tilløb i Damaskus, blev en politistation og det lokale Baath-partikontor brændt i kampens hede, men stadig uden at Bashar al-Assads navn blev påkaldt i protesterne. Demonstranter-

ne havde et håb om, at den faktisk ret populære unge præsident – han var 45 – ville lytte og reagere.

Og måske overvejede han at lytte og reagere. I hvert fald har hans daværende vice-premierminister, Abdullah Dardari, fortalt mig og min kollega Ole Damkjær, da vi interviewede ham i Beirut i 2013, at han talte flere timer i telefon med Bashar dagen før fredag den 18. marts 2011, der var annonceret som 'vredens dag' på en syrisk facebook-portal, og rådede ham til at stille sig i spidsen for protesterne ved at dekretere demokratiske reformer.

”Men”, tilføjede Dardari. ”jeg sluttede samtalen med at sige, at jeg godt vidste han ville lytte mere til familien og sikkerhedscheferne end til mig.”

Fra politisk til sekterisk konflikt

Nedskydning af demonstranter, der søgte tilflugt i moskéerne – det eneste sted i Syrien, hvor folk kunne mødes i større antal – men især regimets indsættelse af shabihaerne betød, at konflikten hurtigt udviklede sig sekterisk frem for politisk. Typisk fulgte shabihaerne regimets to elitedivisioner ledet af alawit-officerer og befalingsmænd, der blev indsat mod demonstranter. Når tropperne havde trukket sig tilbage, gik shabihaerne i gang med plynd-

ringer, voldtægter og i ekstreme tilfælde mord på sunnitiske civile.

Jeg var selv vidne til, hvordan en flok skrækslagne kvinder fra en syrisk landsby, mange af dem med børn, i revoltens første måned ankom til grænseovergangen Wadi Khaled i det nordlige Libanon, efter at libanesiske sunni-aktivister havde samlet dem op i busser på vejene uden for landsbyen.

Og som revolten foldede sig ud i de velstående landbrugsområder omkring sunni-byerne Homs og Hama, organiserede bønderne sig i lokale landsbyværn, de købte våben på det sorte marked i bl.a. Libanon, og gradvist omdannedes de til egentlige paramilitære militser. Som en syrisk bekendt i Beirut, Ali Atassi – i øvrigt søn af den i 1970 fængslede præsident – svarede, da jeg spurgte ham, om det nu også var politisk klogt af de syriske sunnitter at gribe til våben: ”Næh, men du kan ikke fortænke folk i at forsvare koner og børn.”

Den samme logik kan have foresvævet Bashar al-Assad, der også har kone og børn, og som ifølge adskillige og troværdige kilder aldrig fattede sin befolknings krav (og håb) om inklusion i hans sekterisk dominerede styre, men udelukkende så Hama-scenariet gentage sig for sit indre blik. Og reagerede derefter.

Tysk-italiensk alliance kan drive EU fremad

Af Ole Bang Nielsen i Bruxelles

EU kan i de kommende 12 måneder tage vigtige skridt mod bankunionen, en mere vækst-orienteret økonomisk politik og muligvis også en ændring af EU-trakten, hvis Italiens unge, dynamiske regeringschef Matteo Renzi kan finde sammen med forbundskansler Angela Merkel.

○

Er EU endt som 'en kedelig gammel tante', der kun kan revse og ryste på hovedet af enhver nytænkning?

Det var i hvert fald det spørgsmål, som Italiens frejdige socialdemokratiske regeringschef Matteo Renzi – der selv er på den 'rigtige' side af 40 – stillede, da han fremlagde det nuværende italienske EU-formandskabs program for Europa-Parlamentet.

Men uanset om det kommer til at foregå tanteagtigt eller ej, så vil der i det kommende år frem til sommeren 2015 skulle træffes store beslutninger i det europæiske samarbejde. Der synes for første gang siden udbruddet af finans- og eurokrisen en chance for, at Europas politikere kan kigge ud over

den nationale tallerkenrand og de øjeblikkelige økonomiske problemer.

De seneste måneder i Bruxelles har naturligt nok været præget af konflikten med Rusland om Ukraines fremtid og processen med at få sat navne på EU's toposter.

Men der er tre andre vigtige spørgsmål, der presser sig på, når EU's nye ledelse i efteråret tager fat på arbejdet:

Bankunionen

EU's bankunion skal træde i kraft. Det er den største udvikling af eurosamarbejdet siden dets begyndelse i 1999. Forhåbningen er, at man med en effektivt fungerende bankunion på plads kan forhindre en gentagelse af finanskrisen – eller i det mindste mindske dens følger så meget, at den ikke kan true eurosamarbejdet.

Metoden bliver at oprette et fælles banktilsyn placeret under den Europæiske Centralbank, ECB, i Frankfurt, som skal overtage kontrollen og tilsynet med de største banker i Europa fra de nationale myndigheder. Samtidig får EU retten til at lukke banker eller bestemme, om de skal have

---

Ole Bang Nielsen har arbejdet som journalist i Bruxelles siden 1990 og har skrevet for blandt andre Berlingske Tidende og Dagbladet Information.

FOTO: GOVERNO ITALIANO VIA WIKIMEDIA COMMONS, 2014

”Tyskland og Italien kan komme til at udgøre et nyt makkerpar i europæisk politik. Der tales allerede om ”Merkenzi-alliancen”.

støtte, hvis de kommer i problemer. Og endelig skal der oprettes en fælles fond finansieret af indskud fra bank- og finanssektoren til kommende redningsaktioner.

Målet er at bryde den onde cirkel, hvor skatteydernes penge er blevet brugt til at redde banker i problemer i de seneste år. Hvilket igen har skabt problemer for statsfinanserne og for en række landes muligheder for at forblive i eurosamarbejdet. 600 mia. euro har EU's skatteydere under finanskrisen pumpet ind i bankerne – svarende til seks gange EU's årlige budget.

Med bankunionen får EU den samme indflydelse på bank- og finanssektoren, som man i mere end 20 år har haft over industrien gennem det indre marked. Så overgangen til bankunionen er ikke blot et spørgsmål om finansielle regler, men også om at medlemslandene overgiver betydelig suverænitet til det fælles EU-system.

Den danske regering har endnu ikke meldt officielt ud om, hvorvidt den vil koble sig på bankunionen, der i første omgang omfatter de 19 lande, der er med i euro-zonen. Men det betragtes som en selvfølge. Nationalbanken har i hvert fald gjort det klart, at den forudser problemer for den danske banksektor og muligvis også landets pengepolitik, hvis Danmark står udenfor. ”Det er Nationalbankens opfattelse, at et medlemskab er i dansk interesse,” sagde Nationalbankens direktør Lars Rohde tidligere

i år. Og man skal vist tilbage til 1970'erne for sidst at finde en dansk regering, der overhørte Nationalbankens advarsler.

Hovedparten af de ni EU-lande uden for euroen ventes da også gå med i bankunionen med Storbritannien som en væsentlig undtagelse.

Gang i økonomien

Men bankunionen i sig selv løser ikke Europas dybere økonomiske problemer med lav vækst og 25 millioner arbejdsløse. Et studie fra EU-Kommissionen viser, at ingen af de europæiske lande vil være at finde blandt verdens otte største økonomier i 2050, hvis den europæiske vækstrate ikke øges. Det er det andet vigtige spørgsmål på dagsordenen i det kommende år. Hvordan får man virkelig gang i de økonomiske hjul uden at undergrave den finanspolitiske stabilitet, der er en forudsætning for eurosamarbejdet?

Den Europæiske Centralbanks chef, Mario Draghi, har på sine italienske skuldre nærmest båret Europa ud af eurokrisen. Først gennem sin udtalelse i september 2012, hvor han forsikrede, at ECB vil gøre alt og bruge alle midler for at redde euro-samarbejdet, hvilket standsede markedets spekulationer mod de svageste lande i eurozonen. Derpå har han gennem en dristig pengepolitik, der har bragt renten ned på historisk usete 0,15 pct, holdt gang i den svage økonomiske vækst.

Men EU's økonomi har desperat brug for nye investeringer, og at forbrugerne genvinder tilliden til økonomien.

Den nye stjerne på venstre side i europæisk politik, premierminister Matteo Renzi, har givet sit bud. Han var den eneste af de store EU-landes ledere, hvis parti kunne notere sig for succes ved valget til Europa-Parlamentet i maj. Han sprudler af selvtilid og forsøger nu at dreje EU's økonomiske politik i en noget andet retning.

Hans udtalelser til Europa-Parlamentet om EU's 'tantede' opførsel var netop rettet mod en for nidkær fortolkning af de økonomiske regler – EU's stabilitetspagt og den nye finanspagt – der pålægger medlemslandene at føre en stram finanspolitik.

Renzi kræver med støtte fra sin socialistiske partifælle, præsident François Hollande i Frankrig, at der gennemføres et stort europæisk investeringsprogram. Og ikke mindst, at Europa-Kommissionen anlægger en mere fleksibel fortolkning af reglerne for euro-samarbejdet; herunder at midler investeret i ny vækst ikke skal regnes med i de statslige balancer som et underskud.

Det skulle ifølge den politiske lærebog umiddelbart føre til en konfrontation med Tysklands magtfulde kansler Angela Merkel på linje med opgøret mellem Merkel og den nyvalgte Hollande tilbage i 2012.

Den 39-årige Renzi og hans venstrefløjs-koalition er imidlertid en anden politisk størrelse end Hollandes franske socialister. Renzi betragtes i Bruxelles som mere åben over for reformer og har bebudet et nyt program herom. Men det kræver, at Europa-Kommissionen vender det blinde øje til, at Italiens gæld en overgang vil stige. Og Italien har efter Grækenland den næsthøjeste offentlige gæld med 135 procent af bruttonationalproduktet, BNP.

Renzi ønsker simpelthen, at EU holder sig væk fra hans græsplæne med formaninger og advarsler, mens han forsøger at skabe opbrud i den fastlåste italienske økonomi.

Europa-Kommissionens kommende for-

mand, den luxembourgske kristendemokrat Jean-Claude Juncker, kan være parat til at give italienerne og de andre svage euro-ande en længere snor, vurderes det i Bruxelles. Det samme gælder faktisk forbundskansler Merkel, selv om hun er under pres fra sit konservative bagland og den tyske Bundesbank.

”Merkel og Tyskland har en klar interesse i, at Renzi kommer igennem med sine reformer”, siger økonomen Guntram Wolff fra det anerkendte politiske forskningsinstitut Bruegel i Bruxelles. Det vil nemlig også anspore Frankrig til at gennemføre de økonomiske reformer, som både EU og Tyskland råber efter, påpeger han.

Traktatændring

Med udsigt til, at Renzi bliver siddende som Italiens leder i en længere årække på grund af den italienske højrefløjs splittelse og svaghed oven på Silvio Berlusconi's mange skandaler, kan Tyskland og Italien komme til at udgøre et nyt makkerpar i europæisk politik, hedder det i Bruxelles. Her taler man allerede om 'Merkenzi-alliancen'.

For på et afgørende punkt har Tyskland og Italien stærkt sammenfaldende interesser, og det gælder det tredje punkt på dagsordenen i det kommende år. Nemlig, om der skal sættes gang i en ændring af EU-traktaten. Den første, siden den nuværende Lissabon-traktat blev forhandlet på plads i den portugisiske hovedstad i 2007.

Matteo Renzi har bebudet, at der skal nedsættes en ekspertgruppe, der skal se på behovet for en ændring af EU's institutionelle system, og hvordan EU i det hele taget fungerer. Det bliver taget med et gran salt i en række andre lande, hvor der ikke er megen appetit på en ny langvarig institutionel debat.

Men i Tyskland har Renzi en mulig allieret, fordi spørgsmålet om en ændring af EU-traktaten hele tiden dukker op i den tyske debat på grund af den afgørende rolle,

som den tyske forfatningsdomstol i Karlsruhe spiller. Den tyske forfatningsdomstol kan bedst sammenlignes med den amerikanske højesteret. Den vogter nidkært over, om den tyske forfatning bliver overholdt – herunder også om Tysklands indtræden i nye samarbejdsformer som finanspagten og bankunionen kan accepteres.

Det giver den tyske regering en rent praktisk politisk interesse i at få så meget som muligt traktatfæstet.

Derudover har Italien og Tyskland også en historisk fælles interesse i at få EU-samarbejdet udbygget så vidt som muligt. De to lande har tidligere taget vigtige fælles initiativer som den såkaldte Colombo-Genschler aftale udarbejdet af de to landes udenrigsministre i 1980'erne, som senere dannede grundlag for en betydelig del af samarbejdet i den politiske union, der blev forhandlet på plads i Maastricht i 1992.

I modsætning til holdningen i fx Frankrig og Danmark er tysk og italiensk politik fortsat domineret af ønsket om, at EU skal arbejde i en føderalistisk retning; altså hen mod at blive en europæisk forbundsstat. Med en erklæret føderalist som Jean-Claude Juncker på EU's toppost som kommissionsformand er der for første gang i mange år skabt mulighed for at åbne en ny grundlæggende debat om EU's fremtid.

Den store ubekendte

Mod ideen om at indlede nye traktatforhandlinger taler den i øjeblikket ubekendte størrelse i europæisk politik; nemlig om Storbritannien agter at forblive i samarbejdet. Hvis EU begynder på at tale om en yderligere uddybning af samarbejdet, frygter en del diplomater i Bruxelles – bl.a. fra de nordiske lande – at det vil være vand på møllen for de politiske kræfter i London, der ønsker et fuldstændigt brud med EU.

Storbritanniens tilhørsforhold til EU skal ifølge den konservativt ledede regering i London først afgøres ved en folkeafstemning i 2017. Den britiske premierminister David

Camerons plan er at vinde det parlamentsvalg, der senest skal afholdes i maj næste år, og derpå forsøge at presse EU-partnerne til at skruer en del af samarbejdet tilbage, så nationalstaterne igen får mere magt.

Derpå vil han i folkeafstemningen i 2017 plædere for, at Storbritannien forbliver i EU, selv om mange af hans partifæller ønsker en egentlig udtræden af EU.

Problemet er blot, at stort set ingen af de øvrige EU-lande deler Camerons ønsker. Topmødet i juli, da Cameron blev stemt ned af de øvrige EU-lande på spørgsmålet om udnævnelsen af Jean-Claude Juncker som kommissionsformand, viste graden af britisk isolation. Kun Ungarns højre-nationalistiske regeringschef Viktor Orban, der i forvejen er lagt på is i EU-politik, støttede Camerons modstand mod Juncker.

Det var kun kulminationen på en række frustrerende år for forholdet mellem Storbritannien og EU-partnerne på 'kontinentet'. Storbritannien isolerede sig også fuldstændigt i forhandlingerne om finanspagten i 2011-2012, hvor London tidligt meldte fra – og nu sammen med Tjekkiet er det eneste land, som ikke deltager. Det samme gjaldt forhandlingerne om bankunionen, hvor regeringen i London har gjort det klart, at den ikke vil deltage.

Storbritanniens resterende venner på kontinentet vrider hænder. Lande som Sverige, Danmark og Holland har i perioder forsøgt at slå bro mellem London og de store eurolande, men uden held.

Den tyske forbundskansler Merkel har gjort det samme gennem et personligt diplomati over for Cameron, men er gået skuffet bort. Især efter episoden med Juncker, hvor hun måtte støtte udpegelsen af sin luxembourgske kristen-demokratiske partifælle, som i øvrigt også er kendt og populær i den tyske offentlighed. "Briterne må lære at forstå, at de ikke er de eneste, som har en indenrigspolitisk dagsorden og debat", som en højtstående diplomat i Bruxelles udtrykker det.

Umiddelbart kunne man håbe på en borgfred om det 'britiske problem', som det nu kaldes i Bruxelles, frem til parlamentsvalget i maj 2015. Men der kan hurtigt komme nye hår i suppen. For eksempel i tilfælde af, at Cameron vælger at fremskynde valget.

Selv om man i London stadig betragter sig som en international magt, er det svært at se, at de øvrige EU-lande vil strække sig langt for at beholde Storbritannien om bord. Hvis der kommer en ny traktatrunde vil man i hvert fald ikke være parat til at imødekomme Camerons krav om en tilbagerulning af EU's magt på andet end det rent symbolske plan.

"Merkel har mange prioriteter i sin Europa-politik. Kun en af dem er at bevare David Cameron om bord", som en af de mest erfarne britiske EU-kendere, Charles Grant, direktør for Centre for European Reform udtrykker det.

Frankrig og Italien vejer tungere for Tyskland, fordi de er euro-partnerne, og Polen presser sig på for både at komme med i euroen og spille en vigtigere sikkerheds- og udenrigspolitiske rolle, og det må man tage hensyn til i Berlin, påpeger han.

Parti-polarisering

Den vigtigste udvikling i EU-samarbejdet i øjeblikket er netop den parti-politisering af samarbejdet, der foregår. Valget til Europa-Parlamentet viste, at der på tværs af grænserne er ved at etablere sig egentlige politiske 'europæiske' partier, hvilket også resulterede i den proces, hvor Europa-Parlamentet pegede på Jean-Claude Juncker som dets forslag

til formand for Europa-Kommissionen, hvilket medlemslandene så accepterede.

"For første gang har vi haft et Europa-valg, som halvvejs fortjener denne betegnelse", sagde den 85-årige tyske filosof Jürgen Habermas til Frankfurter Allgemeine Zeitung efter valget til Europa-Parlamentet. Han har ellers ofte kritiseret EU for at være et for teknokratisk projekt.

"Fremgangen for højre-populisterne ved valget tvang de førende politiske partier til at tage borgernes utilfredshed alvorligt. Vi befinder os nu midt i en åben politisk udvikling, hvor de store politiske partier må bekende sig til det europæiske samarbejde".

Europa-Parlamentets voksende indflydelse efter udnævnelsen af Juncker vil komme til at spille ind på en række sager i det kommende år:

Muligheden for, at EU kan indgå en hurtig frihandelsaftale med USA er skrumpet ind i takt med de stadig flere afsløringer af den amerikanske efterretningstjeneste NSA's aflytningsevne i Europa. Europa-Parlamentet har ført an i kampen for større datasikkerhed for EU's borgere, og det synes nu utænkeligt, at EU-parlamentarikerne vil godkende en frihandelsaftale uden større amerikanske garantier for, at NSA hegnes ind, og at europæiske standarder for datasikkerhed bliver normen.

Samtidig vil Europa-Parlamentet forlange at blive hørt i en mulig kommende debat om Europas fremtid. Modellen om i en kommende traktatændring at nedsætte et bredt sammensat konvent mangle til det, der i årene 2002-2003 udarbejdede det omfattende forslag til EU's første forfatning, nyder stor opbakning i Europa-Parlamentet.

Spanien er en af EU's succeshistorier

Af Lars Blinkenberg

Spaniens forvandling fra en hårdhændet diktaturstat til et moderne demokrati er en af det nye Europas lykkelige begivenheder. Selv om landet i de allerseneste år især er blevet fremhævet som gældsplaget og med stor arbejdsløshed, er der så mange positive faktorer igennem de seneste 30 år, at det får landet til at fremstå som næsten eksemplarisk.

Det var spanske officerer omkring den senere diktator Francisco Franco som i 1930'erne gjorde oprør mod de efterhånden ret anarkistiske tendenser, der prægede de folkelige bevægelser og den svage republikanske regering. Kampene var ofte hårde, og den tiltagende udenlandske indblanding fik i stigende grad balancen til at gå i oprørets favør. Selv om især Sovjetunionen støttede den lovlige republikanske regering og sendte både våben og officerer, kunne det ikke opveje de store tyske våbenleverancer og indsatsen fra luftvåbnets side. Vestmagterne England og Frankrig, der havde indgået en venskabsalliance i 1905, afstod fra at intervenere i borgerkrigen.

Da borgerkrigen sluttede, kom det til kaotiske tilstande i de udmarvede millionbyer Madrid og Barcelona. Mange republikanere flygtede over Pyrenæerne, da de anede, at en barsk skæbne ventede dem. Selv om borgerkrigen krævede mange ofre – måske én mio. mennesker i alt – er det særlig tragisk, at diktaturet efter sejren tog hævn over alle dem, man vidste eller blot mistænkte for samarbejde med fjenden. Selv kvinder og børn gik ikke fri for helt vilkårlige henrettelser – tit efter direkte ordre fra den nye statschef, Francisco Franco. Denne general kom til at lede landet med hård hånd i knap 40 år. Man mener, at måske 100.000 mennesker måtte lade livet i hævmordene uden rettergang i 1939 og 1940'erne. Tæppet gik ned over det store land, pressen var knægtet, og der var ingen respekt hverken for demokratiske begreber eller menneskerettigheder – et begreb datiden knap nok kendte.

Det er klart, at efterkrigstidens stormagter ikke så med blide øjne på Francos Spanien, og landet fik heller ikke del i det omfattende hjælpeprogram fra USA, der under navnet Marshallplanen skulle bringe Europa på fode igen. USA bistod dog lan-

---

Lars Blinkenberg er ambassadør. Han er forfatter til adskillige bøger, senest 'Ambassadør i tyve lande' fra 2014.

FOTO: ©PROJECT SYNDICATE, 2014

Spanien er ikke blot ændret totalt på den politiske scene, siden demokratiet blev etableret, men også på det økonomiske område.

det i et vist omfang med våbenleverancer, men det blev først optaget i NATO i 1982. Det tog derfor meget lang tid, inden det udmarvede Spanien kom til kræfter igen.

Helt hen i 1960'erne virkede det spanske samfund endnu fattigt og underudviklet, selv om visse regioner – Baskerlandet og Catalonien især – havde fået del i en sen, men moderne industriel udvikling.

Fra diktatur til demokrati

Franco døde i efteråret 1975, og der var naturligvis spænding om, hvordan samfundet derefter skulle indrettes. Heldigvis havde han sørget for at indsætte en efterfølger, som viste sig at være et særdeles godt valg, nemlig den nu afgangede, men mangeårige spanske konge, Juan Carlos. Prinsen var sønnesøn af den afsatte kong Alfons XIII, som måtte abdicere i 1931. Don Juan, kronprinsen dengang, blev aldrig konge, fordi Franco frygtede, at han var for liberal. Derimod sørgede

diktatoren for, at kronprinsens søn, den unge Juan Carlos fik en grundig spansk militær og anden uddannelse. Dette skete i forventning om, at den unge efterfølger ville fortsætte det hel- eller halvfascistiske styre. Her gjorde Franco regning uden vært, for Juan Carlos, der overtog tronen, da han var i trediveerne, havde andre og bedre tanker. Han var intet mindre end demokratisk sindet og havde allerede tidligt visse kontakter i det politiske liv, som indtil Francos død kun levede i det skjulte. Selv om den nyindsatte konge havde enevældige beføjelser, var han klog nok til hurtigt at sørge for, at det politiske liv kom frem i det åbne. Med indsættelsen i 1976 af en forstandig premierminister, Adolfo Suarez, af borgerlig observans, blev der snart indkaldt en grundlovgivende forsamling. Denne barslede med grundloven af 1978, som efterfølgende blev vedtaget med overvældende flertal ved en folkeafstemning.

I februar 1981 opstod der et alvorligt problem. En oberst trængte ind i Parlamentet med andre soldater og forsøgte sig med et grundigt planlagt statskup, som blev bakket op af flere af de gamle generaler. Her var det igen kongen, der reddede demokratiet ved at gribe ind over for generalerne og påkalde deres forpligtelse – én efter én – til at adlyde ham som forsvarrets øverstkommanderende. Det holdt hårdt, og der var mange dramatiske timer hele natten igennem, inden det lykkedes. Dermed skabtes der igen stor respekt om monarkiet. Det er klart, at kongen i henhold til den nye forfatning blev konstitutionel monark uden egentlige politiske beføjelser, men nok med stor prestige og en vis indflydelse, i hvert fald i de første mange år.

Året efter kupforsøget vandt arbejderpartiet valget, og den unge partileder, Felipe Gonzales, blev premierminister og sad i flere omgange. Han skabte respekt om spansk politik videnom i disse vigtige konsolideringsår, helt indtil det borgerlige parti PP i 1996 vandt valget, hvorefter José Maria Aznar blev premierminister. Efter 8 år blev denne meget konservative politiker – uden større karisma – afløst af det socialistiske partis unge leder, Rodriquez Zapatero, som igen sad i to perioder, dvs. 8 år. Han gennemførte flere sociale forbedringer, ikke mindst for kvinder, og hans egen regering havde karakteristisk nok lige så mange kvinder som mænd, tilmed bistået af to stærke, kvindelige vicestatsministre. Zapatero byggede velfærdsstaten op til næsten skandinavisk standard, og inden for sundhedsvæsenet kom Spanien frem i den europæiske elite. I 1980'erne blev Spanien optaget både i NATO og EU.

Det moderne Spanien

Spanien er ikke blot ændret totalt på den politiske scene, siden demokratiet blev etableret, men også på det økonomiske område. Det spanske samfund fremtræder i dag på mange områder som så avan-

ceret, at det næsten ikke kan genkendes af folk, der som jeg selv oplevede det i Franco-tidens sidste årtier. Nok var der allerede inden diktatorens død sket en vis udvikling inden for industrien, men købekraften var forblevet lav, og reformer af social art var sjældne. Samfundet var traditionelt, og arbejdernes eller almenhedens interesser blev ikke varetaget i større omfang. Mange arbejdere søgte udenlands for at få job, og turismen var kun i sin vorden.

Netop det forhold at premierminister Felipe Gonzales sad så længe ved magten og nød så stor respekt i udlandet, samtidig med at han havde et glimrende forhold til kongen, gav hans regering mulighed for at etablere begyndelsen til et velfærdssamfund, som ingen for alvor har antastet siden da. Forskellen mellem de to store partier er derfor ikke nær så stor som mellem de tilsvarende to store partier i USA. Der blev igangsat nye initiativer, ikke mindst store udstillinger, bl.a. i Sevilla i 1992, og olympiaden i Barcelona samtidig med åbningen af den første højhastighedsbane fra Madrid til Sevilla i anledningen af verdensudstillingen dér. Siden er det gået hurtigt, og Spanien er ikke længere et gammeldags samfund med kun landbrugsproduktion og turisme som hovederhverv, selvom disse to sektorer naturligvis stadig betyder meget.

I dag har Spanien flere AVE-højhastighedstogstrækninger, hvor der køres over 300 km/ t., end både Frankrig og Tyskland. Senest blev forbindelsen i Nordspanien til det franske TGV-banenet etableret i januar 2013, om end man endnu ikke kan køre i disse fremragende tog på hele den franske strækning, omvendt af hvad der nu er tilfældet fra Sevilla, Malaga og mange andre spanske storbyer over Madrid og Barcelona til den franske grænse.

De moderne tog fremstilles i Spanien, og det har givet landet et fortrin rent teknologisk, som også kommer eksporten til gode. Således har man opnået en kæmpekön-

trakt i Saudi-Arabien, hvor de spanske fabrikker og statsbanerne, RENFE, skal hhv. fremstille højhastighedstog og indrette de nye jernbaner mellem bl.a. de hellige byer Mecca og Medina. En samlet kontrakt på over 80 mia. kr.

Også det spanske motorvejsnet er blevet udbygget i stærkt tempo – ofte med imponerende højbroer i bjergrigt terræn, og er nu en del større end de andre store landes. Bilparken for de ca. 47 mio. spaniere er i dag på 37 mio. – et tal der viser den utrolige udvikling fra 1960, hvor der kun var én mio. biler på de smalle landeveje. Lige som i andre lande er ulykkesfrekvensen faldet, men her yderst dramatisk, ofte med 30 pct. årligt i de seneste år. I 2012 nåede den ned på ca. 1300 dødsulykker – eller ca. samme tal som i 1960 med de langt færre biler. Ulykkesfrekvensen er dermed blandt de fem laveste i verden.

Andre eksempler på nye infrastrukturer er store lufthavne – alene i Madrid er den meget imponerende bygning beregnet til 45 mio. rejsende. De fleste storbyer, herunder Malaga, har ligeledes fremtidssikrede faciliteter. Dette gælder også på det kulturelle område med mange nye museer à la det berømte Guggenheim i Bilbao samt koncertsale og operahuse. Endelig er der de helt nyopførte og imponerende stationer til AVE højhastighedstogene. Den spanske bilproduktion er nu den næststørste i EU (efter Tyskland) og producerer over 2 mio. biler om året, de fleste på fransk og tysk licens. Spanien deltager i produktionen af Airbus-fly og skal samle det nye transportfly à la Hercules. Også på andre områder har Spanien en helt moderne industriproduktion fx på biotek-området, lige som Spanien har fremstillet vejrstationen til den senest opsendte NASA-raket til Mars. Inditex i Nordvestspanien er verdens største tekstilvirksomhed.

Mange i Nordeuropa er af den opfattelse, at hele denne nye infrastruktur er betalt af EU-midler, men det er ikke rigtigere end at

påstå, at hele moderniseringen af Danmark efter besættelsen skyldtes Marshall-planens midler. Naturligvis har begge dele hjulpet i de to lande, men Spanien har udnyttet disse store tilskud særdeles godt.

Den økonomiske krise

Samlet set er det spanske nationalprodukt forøget med 33 pct. i perioden 1990-2010, mens det tyske steg med 26 pct., det franske med 24 pct. og det italienske med kun 10 pct. Men det må erkendes, at det spanske samfund i dag er nødlidende med en meget stor arbejdsløshed, omend faldende – ca. 24 pct. – og krisen mærkes overalt.

Når den blev særlig voldsom i Spanien, skyldes det især to forhold: Dels den nok lidt for hastige udbygning af infrastrukturen, dels det voldsomme boligbyggeri. I de glade 00'ere op til 2008-9 anvendtes der mere cement i Spanien med dets 45 mio. indbyggere end sammenlagt i Frankrig, Tyskland og UK med i alt over 200 mio.

Mange udlændinge havde deltaget i byggeriet – især mange indvandrere – eller været kunder til boligerne, men regeringen syntes at ignorere, at dette boom ikke uden videre kunne opretholdes. Da krisen begyndte, kom den derfor mere brat i Spanien end andetsteds og erkendelsen så sent, at de mange beskæftigede i byggeriet pludselig blev arbejdsløse, hvilket kostede store understøttelsesbeløb. Samlet set er der dog ikke sket nogen voldsom nedgang i beskæftigelsen i 2005-10, idet mange af de nu arbejdsløse er kommet udefra i nyere tid, især fra Sydamerika og Nordafrika.

Man så sig imidlertid under krisen nødsaget til at begrænse understøttelserne, da presset på de interne finanser blev for stort til at bære denne nye byrde. Krisen forstærkedes af, at englænderne – som udgør de fleste kunder i turist- og boligsektoren – på grund af devalueringen af pundet ikke længere havde råd til at investere i det solrige land på samme måde som før.

Spaniens befolkningstal steg i det første årti af dette århundrede fra under 40 mio. til næsten 47 mio. i 2012, og der er nu flere ikke-europæiske indvandrere – næsten 10 pct. – end i noget andet EU land, som følge af en liberal immigrationspolitik, der dog nu er bremsset op. Zapatero regeringen gav alle ulovligt indvandrede opholdstilladelse, hvis de kunne dokumentere fast arbejde. Dette øgede dengang skatteunderlaget, men kostede samfundet dyrt i den anden ende, da arbejdsløsheden ramte som en tsunami. Det er dog positivt, at det spanske samfund generelt har vist større tolerance over for udlændinge end de fleste andre europæiske lande, og der findes ikke partier, som kan sammenlignes med de fremmedfjendtlige i Holland og Frankrig og visse andre lande. Der er heller ingen anti-EU-partier.

Kontrol med bankerne

Bankkrisen gik i første række uden om Spanien, dels fordi man længe har haft nogle af de mest solide banker i verden – med Santander i spidsen som en af de fem største i verden – dels fordi den spanske kontrol fra centralbankens side er blandt de mest effektive i verden, men også fordi mange banker tidligt begyndte at overtage kontrollen med de mindre sparekasser, der var kommet i uføre her som i andre lande. I de seneste år er krisen dog alligevel kommet til den skrøbelige sparekassesektor, der havde været præget af den korruption, som fulgte med byggeboomet, og som også hører med til billedet af den spanske misere.

Spanien var inden krisen ret velkonsolideret – næsten uden statsgæld. Når dansk og international presse ofte slog – og slår – landet i hartkorn med de andre sydeuropæiske lande som gældsplagede, var det derfor uretfærdigt og direkte forkert, da den spanske statsgæld, med kun omkring 50-60 pct. af nationalproduktet, dengang lå under alle de andre store EU-lande som UK, Frankrig og endog Tyskland, for slet ikke at nævne

Grækenland og Italien. Der var også rimeligt godt styr på de indenlandske finanser, og de næsten anarkistiske forhold, som man oplevede i det græske skattesystem, havde heller ingen parallel i Spanien.

Selv om den spanske regering i 2012 har måttet søge hjælp fra de europæiske kasser til at lette det spændte kapitalmarked, har man kunnet nøjes med færre tilskud til banksektoren end oprindeligt planlagt, og den overrente, som landet i 2011/12 og endnu i begyndelsen af året 2013 måtte betale på kapitalmarkedet, er nu faldet næsten væk. Hverken den spanske stat – eller store spanske firmaer – har haft svært ved at opnå investeringer udefra i de seneste måneder.

Madrid har derfor på intet tidspunkt fundet det rimeligt at underkaste sig de vilkår, som Bruxelles måtte kræve i tilfælde af en formel anmodning om et samlet hjælpeprogram. Man har stedse i Madrid afvist en sådan hjælp med alle de restriktioner, som Grækenland, Irland og Portugal måtte påtage sig, fordi situationen var langt alvorligere end den spanske.

Det er interessant, at OECD i januar 2013 udsendte en erklæring, der anførte, at Spanien ikke behøvede yderligere hjælp til bankerne, modsat Grækenland, Frankrig og Tyskland. Problemet i Spanien er nu især koncentreret om at få gang i produktionen, og her er bankerne som andetsteds blevet tilbageholdende med udlån, et forhold, som man i Madrid håber, at EU kan hjælpe med at lette i den kommende tid, hvor der er skimtes svagt lys for enden af tunnelen i flere EU-lande. Lyspunkterne i Spanien er en stigende eksport, faldende arbejdsløshed – 600.000 færre i juni 2014 i forhold til højdepunktet på godt fem mio. i 2013 – og fortsat øget turisttilstrømning samt den allerede nævnte lettelse i den finansielle situation. Hertil kommer øget indenlandsk tillid til fortsat fremgang i økonomien, selv om de allersensete tal

fra de fleste EU-lande ikke giver megen basis for optimisme.

En alvorlig achilleshæl for det moderne spanske samfund er den allestedsnærværende korrupsion, både i det offentlige og i det private. I Zapateros sidste regeringsår, i maj 2011, opstod der omfattende, men helt fredelige demonstrationer i Madrid og enkelte andre storbyer med opfordring netop til politikerne om 'renfærdighed', og denne appel lyder ofte i pressen. Man ved ikke, om det hjælper, men det kan dog konstateres, at retssystemet fungerer, og at mange syndere arresteres og må tage ansvaret for deres ulovlige transaktioner. Noget andet er, at domstolene arbejder meget langsomt, og at der endnu hersker en del konservativ indflydelse.

Det drejer sig især om den store korrupsion, da den lille – bestikkelse af betjente for at slippe for bøder og lignende – næsten er udryddet. Den går helt til top i samfundet, som de følgende eksempler viser. Fx står ekskongens svigersøn anklaget for – i sin samfundsnyttige virksomhed – at have opnået store private indtægter i det skjulte fra firmaer og lokale regeringer, især på Mallorca. Kongens vigtige rolle for demokratiet er allerede blevet nævnt. Det var naturligvis en stor belastning for kongefamilien, da den yngste prinsesse kom i søgelyset, fordi hendes mand blev involveret i korrupsionsskandalen, men kongen viste sig straks parat til at tillade en afhøring af prinsessen som enhver anden. Mange spaniere fandt denne beslutning helt rigtig og i overensstemmelse med den lighed for loven, som bør herske i et ægte demokrati.

Flere regeringsledere både på Mallorca, i autonomien Valencia og senest i Galicien (den afgæde), står også under anklage for at have tilranet sig ulovlige midler. I 2013 kom det frem, at regeringspartiets regnskabschef måtte anklages for at have skjult millionbeløb i schweiziske banker. Partiet har straks lovet at gribe fat om egne nælder, men det gælder desværre, at begge de to store parti-

er har haft korrumpereede politikere, omend det nuværende regeringsparti nok i øjeblikket bærer den tvivlsomme førertrøje. Regnskabschefen sidder dog varetægtsfængslet, idet dommeren afviste løsladelse mod kauti- on, som ellers er almindelig i Spanien. Spanske politikere er ikke så godt aflønnede som andre EU-landes.

Højesterets præsident måtte i 2013 gå af på grund af mistanke om en vis – begrænset – korrupsion, der kunne sammenlignes med den, man for nylig anklagede en tidligere dansk statsminister for. Højesteretspræsidenten havde gentagne gange foretaget rejser fra Madrid til Marbella og boet på luksushotel uden at ville oplyse, hvad formålet havde været. Efter pres fra næsten alle sider – også hans kolleger i højesteret – og kongens demonstrative unkladelse af at hilse på ham under en ceremoni, gik den pågældende af, selvom han ikke havde begået noget ulovligt, da rejserne lå inden for hans beføjelser.

Nødvendige nedskæringer

Under valget i efteråret 2011, der var præget af den tiltagende økonomiske krise, var det relativt nemt for den nuværende borgerlige premierminister, Mariano Rajoy, at vinde absolut flertal. Han vandt især fordi vælgerne klandrede socialistpartiet for krisen som sådan, hvad der ikke var helt retfærdigt.

Rajoy, der som premierminister virker mere saglig og stilfærdig end som oppositionsleder, tiltrådte i begyndelsen af 2012 og har følt sig tvunget til yderligere nedskæringer i de offentlige budgetter og flere reformer end dem, forgængeren allerede havde påbegyndt. Man har fx tvunget lønningerne ned over en bred kam og sat skatterne for de mest velbjergede op.

Den latente sociale uro under krisen har givet sig udtryk i strejker, men ikke i et så voldsomt omfang, at de har forstyrret den offentlige orden væsentligt. De spanske fagforeninger arbejder ret pragmatisk og erkender, at de svære tider betyder nødven-

digheden af lønedsættelser, selv om man naturligtvis søger at undgå de mest brutale.

Især inden for hovedstadens sundhedsvæsen, der hidtil fungerede upåklageligt, har den borgerlige lokalregerings krav om privatiseringer skabt stor uvilje og arbejdsnedlæggelser, og dette gælder også i universitetsverdenen og skolevæsenet. Demonstrationerne i sundhedssektoren i Madrid har tilsyneladende fået den konservative PP-regering i hovedstadsområdet – der har næsten fem mio. indbyggere – til at love at gå langsommere frem, dvs. til at indlede med enkelte og ikke massive privatiseringer.

Regeringens opbakning i befolkningen er nu generelt mindsket meget – men den ser selv frem til, at de indførte nedskæringer, der for manges vedkommende var nødvendige, nok skal vende båden i den rigtige retning.

Man har fulgt EU's og de tyske krav til en sanering, som måske var rigtig i sig selv, men man kan med den amerikanske Nobelpristager Paul Krugman spørge, om ikke en længere afviklingsplan havde været det rigtigste. Trods denne advarsel, som endosseredes af bl.a. den franske og andre regeringer, holdt Rajoy fast ved den voldsomme opbremsning, og heldigvis er det ikke gået så galt, som Krugman spåede.

I løbet af 2014 er arbejdsløsheden nemlig begyndt at falde med hele 600.000 i forhold til, da den var højest i 2012/13. Og der spores også begyndende optimisme i erhvervslivet, og Spanien er pt. et af de få EU-lande med stigende bruttonationalprodukt.

Stabilitet og relativ tryghed

Spanien er i dag et retssamfund, som helt adskiller sig fra fordums diktators vilkårlige forhold. Der er to store partier i det spanske parlament, som tilsammen repræsenterer 85 pct. af medlemmerne. Dette giver særdeles stabile politiske tilstande, som næppe har mange pendanter i andre EU-lande, men også tendenser til at majorisere det politiske liv og

ikke bestræbe sig på de kompromiser, vi kender i dansk politik. De folkelige manifestationer, som man har set i de senere år, gør imidlertid indtryk på politikere – ikke mindst som følge af den disciplin, der ofte præger demonstrationerne. Hertil hører også den samarbejdsvilje, som fagforeningerne har udvist under krisen. De skete indgreb for at bremse den økonomiske nedtur har også vundet respekt både i Bruxelles og Berlin samt i internationale finans kredse.

De nylige valg til Europa-Parlamentet viste, at flere stadig stemte for regeringspartiets kandidater end for oppositionspartiet PSOE's, hvis partileder derfor bebudede, at han snart vil træde tilbage. Nogen større sejr var der ikke tale om for PP-partiet, da mange – ca. 8 pct. – stemte på et nyt protestparti PODEMOS, der betyder noget i retning af 'Ja, vi kan'. Protesten retter sig mod de spanske politikere generelt. Den nye bevægelse fokuserer naturligt på de elendige sociale forhold, som de mange arbejdsløse nu lever under.

Der er ikke som i Danmark nogen konthjælp til folk helt uden midler, hvilket i øvrigt kun findes i få lande. Men visse nye regler er vedtaget, som fx forbyder banker og andre kreditører at sætte folk ud af deres boliger, hvis de har små børn og begge er arbejdsløse. Der er også sat arbejder i gang, som skal tilgodese den ungdomsarbejdsløshed, som Spanien på linje med en række andre lande lider under. Mange søger nu til udlandet, men det gavner især de veluddannede.

Skoler og universiteter er principielt betalingsfrie, men nye relativt lave afgifter er indført på de højere læreranstalter, om end de langt fra når amerikanske eller engelske højder. Der gives også legater eller anden støtteordninger til mindrebemidlede.

Læger og sygehuse er gratis, og medicin opnår tilskud på linje med, hvad vi kender. Dog har pensionister den fordel, at de slet ikke skal betale for lægeordineret medicin,

FOTO: ©PROJECT SYNDICATE, 2014

Samlet set har Spanien gode udsigter til på længere sigt at genvinde de kræfter, som gik tabt under krisen.

og der findes apoteker i næsten alle små samfund – til fordel for de gamle, lidet mobile.

Tilmed er hospitalsstrukturen under udbygning, hvor man supplerer universitets-klinikkerne i de store byer med mindre hospitaler i de små byer. Hertil kommer et særkende for det spanske lægesystem: at der overalt i det ret tyndtbefolkede land findes lægehuse, som har døgnåbent. Hele systemet er offentligt – bortset fra enkelte helt private klinikker eller lægehuse – og gratis. Det finansieres via en stor milliardfond, der modtager løbende tilskud fra arbejdsgivere og ansatte, suppleret af statsmidler i takt hermed. Hidtil har denne enorme fond klaret sig med overskud, og tilgangen er igen stigende i takt med den langsomt øgede beskæftigelse.

Man har derfor ikke set tilsvarende besparelser som dem, der åbenbart rider de tilsvarende danske institutioner som en mare, og heller ikke megen politisk kiv omkring sygehusvæsnet, der rangerer højt på WHO-listen.

Regional autonomi eller uafhængighed?

Det er velkendt for de fleste, at Baskerlandet længe var hærget af den terrorisme,

som ETA stod for, og som kostede over 800 menneskeliv, siden bevægelsen opstod i det sidste år af Franco-diktaturet. For nogle år siden bebudede ETA våbenhvile, efter at det var lykkedes spansk politi at arrestere mange af terroristerne – i forbedret samarbejde med det franske politi. Våbenhvilen blev til efter international mægling, og den er senest fulgt op af en erklæring om, at bevægelsen nedlægger våbnene. Der udestår imidlertid endnu en aftale om, hvordan det skal ske, og om de mange fængslede vil kunne få nedsat deres lange straffe.

Baskerlandet, der er en del mindre end Jylland og har godt 2 mio. indbyggere, har nu en lokalregering, der nok stræber mod uafhængighed, men erklærer sig villig til et samarbejde med Madrid-regeringen, og som vil respektere den spanske forfatning. Derfor har det lange udsigter.

Dette gælder derimod ikke Cataloniens regering, der har Artur Mas som 'president' (svarende til statsminister) i den noget større autonomi med ca. 7 mio. indbyggere. Regeringen har i det lokale parlament i Barcelona fået vedtaget en erklæring med 85 stemmer for og 41 imod, der siger, at Ca-

talonien ”kan begynde en proces hen imod en afgørelse, der giver borgerne i landsdelen mulighed for at stemme om deres politiske fremtid.”

Det vil med andre ord sige, at befolkningen har den juridiske og politiske handleevne, som kan føre til en folkeafstemning i november 2014, der skal afgøre spørgsmålet om uafhængighed, idet selve ordet dog ikke anvendes. Initiativtageren Artur Mas og hans partimedlemmer havde udarbejdet et første udkast, som talte om den catalanske ’stat’, men dette ord kunne ikke opnå tilslutning fra de partier, der ikke indgik i det oprindelige oplæg. Netop ordet stat er forbeholdt Spanien som sådan.

Forfatningsstridig folkeafstemning

Regeringen i Madrid forelagde spørgsmålet for Forfatningsdomstolen, som allerede tidligere havde kendt planerne om eventuel folkeafstemning grundlovsstridige. Dette resulterede i et nyt forbud mod afholdelse af folkeafstemningen, der er fastsat til den 9.11.14, men Mas trodser også juristerne.

Foreløbige udsagn fra Bruxelles’ side tyder på, at Bruxelles ikke vil anerkende et frit Catalonia som medlemsland, men i politik af så følsom natur skal man næppe regne med, at en sådan udtalelse ikke kan ændres senere. Her kører Spanien et parallelt løb med UK/Skotland, som har samme problematik.

Den spanske udenrigsminister erklærede tidligt, at forslaget om selvstændighed måtte betragtes som et statskup, og i et memorandum har ministeriets juridiske afdeling fulgt dette udsagn op med en klar afvisning af muligheden af at opnå selvstændighed for Catalonia. Denne afvisning baserer sig på, at hele det spanske folk fik adgang til i 1978 at stemme for den nuværende forfatning, der netop fremhæver den spanske nations integritet (udelelighed). Også i Catalonia var der dengang et overvældende flertal for den nye demokratiske forfatning. Hertil kommer at det moderne spanske samfund er inddelt i 17

autonomier med udstrakt selvstyre på demokratisk basis og med hensyntagen til retsstatslige principper i hele samfundet. Det socialistiske parti PSOE og dets catalanske søsterparti har foreslået en løsning baseret på en egentlig føderativ model, men også dette ville kræve en grundlovsændring og støder derfor på de eksisterende forhindringer. Både Mas og Rajoy forkaster derfor denne model.

Der er næppe tvivl om, at forslaget om uafhængighed vil få en vanskelig gang, inden en endelig afgørelse foreligger. I vide kredse af lokalbefolkningen fornemmes modstand mod uafhængighed, idet den eksisterende autonomi-ordning garanterer alle rimelige hensyn til lokale ønsker (eget flag, sprog etc.). Der er især modstand hos de mange tilflyttere, som kun er spansk-talende og ikke føler sig som hjemmehørende i landsdelen og heller ikke behersker det catalanske sprog. (Forskellen mellem spansk og catalansk er omtrent som mellem dansk og svensk). Flere af erhvervslivets førende repræsentanter har taget afstand fra uafhængighedstanken, som de mener vil skade økonomien. Der findes ingen sikre forudsigelser om det endelige resultat, idet mange meningsmålinger om spørgsmålet ender med ca. 50-50 pct.

Catalonien har ganske vist haft en vis form for selvstyre i middelalderen, men har enten hørt under sydfranske eller spanske regenter, og har således aldrig været et helt selvstændigt kongerige inden for autonomiens nuværende grænser. Landsdelen har senest hørt sammen med det øvrige Spanien på godt og ondt igennem mange århundreder, men catalanerne følte især Franco-regimets intolerance som en hån mod en stolt fortid. Den nye konge har bebudet, at han vil opholde sig mere i landsdelen end hidtil, og han taler sproget, men regeringslederen Mas har ikke åbent erklæret sig for eller imod at opretholde monarkiet i Catalonia. Endnu et af de mange uafklarede spørgsmål, der vil skulle tages op i år, medmin-

dre forslaget falder ved folkeafstemningen. I slutningen af juli 2014 mødtes de to stridende premierministre fra hhv. Spanien og Catalonien i Madrid for første gang i lang tid. Det foregik efter det oplyste på urban vis, men uden at der tilsyneladende skete en tilnærmelse mellem parterne. Mas forelagde en liste over klagepunkter, som Catalonien mener bør løses. Madrid-regeringen fastholder, at en folkeafstemning er ulovlig og henholder sig både til Forfatningsdomstolens kendelse og den store enighed, der er bag Madrid-regeringen i denne sag i det spanske parlament.

Der er indtruffet flere begivenheder i sommerens løb, som svækker den catalanske holdning. Dels har stifteren af regeringspartiet i Barcelona, den aldrende Jodi Pujol, der er ærespræsident i delstaten, offentligt erkendt, at han har haft en stor privatformue skjult i udenlandske banker. En sag, som myndighederne nu undersøger, og som mange venter vil føre til en straffesag. Det har ført til splittelse i opbakningen bag Artur Mas' radikale linje, både i dele af regeringspartiet, CIU, og Socialistpartiet, der har fået ny lokal leder. Især den stigende uenighed bag Mas uforsonlige linje kan svække Barcelona-regeringens position.

Mens der nu kun er få måneder tilbage inden den planlagte folkeafstemning, må det konstateres, at der fortsat er drama i luften. Men alt i alt vil det næppe være muligt for selvstændighedsbevægelsen at realisere ønsket om fuld uafhængighed.

Fremtidsudsigterne

Samlet set har Spanien gode udsigter til på længere sigt at genvinde de kræfter, som gik tabt under krisen. Med en landbrugsproduktion som forsyner EU med 20 pct. af alle grøntsager, en vinproduktion, der er ved at overhale både Frankrigs og Italiens, som det for længst er sket på et andet vigtigt område som olivenoliens, hvor den spanske produktion og eksport er suverænt den største i verden, samt med den fremragende infrastruktur (baner og veje samt lufthavne og udnyttelse af vind- og sol energi, som står for næsten 30 pct. af energifremstillingen) og stigende industriel kapacitet i øvrigt står landet rustet til nye fremskridt.

Spaniens turistpotentiel er også second to none, og indtægterne herfra er i øjeblikket stigende. Tilliden til samarbejdet i EU har som helhed ikke fået noget knæk, som det er tilfældet i visse andre lande, og der findes intet anti-EU parti i det spanske parlament.

Anmeldelse: Verden set fra Tyskland

Af Peter Wivel i Berlin

Fire fremragende udgivelser, der på hver deres måde kaster lys over det spørgsmål om skyld, som Clemenceau mente at kunne afgøre med et diktat. De ser verden fra Tyskland med skyldigt hensyn til Vestfronten i Frankrig, hvor sejrherre og taber sled hinanden op i fire lange år.

Gerd Krumeich: **Juli 1914. Eine Bilanz.** *Ferdinand Schöningh, München, 2014.*

Jean-Jacques Becker & Gerd Krumeich: **La Grande Guerre. Une histoire franco-allemande.** *Texto, 2012.*

Deutsches Historisches Museum: **Der Erste Weltkrieg in 100 Objekten.** *Theiss 2014.*

Herfried Münkler: **Der Grosse Krieg. Die Welt 1914-1918.** *Rowohlt, 2013.*

Danmark var blandt de få lande, der gik sejrrigt ud af Første Verdenskrig. Uden sværdslag. Vi var slet ikke med. Vi formåede at hævde vores neutralitet. I Europa lykkedes det kunststykke ellers kun for vore broderlande Norge og Sverige og så Hol-

land, Spanien, Schweiz og Albanien. Alligevel fik vi Sønderjylland tilbage efter 66 års uvelkomment tysk herredømme.

De store tabere i Europa var kejserdømmerne Tyskland og Østrig-Ungarn. Ved fredsforhandlingerne i Versailles i 1919 blev Tyskland stævnet for historiens domstol. Her blev landet anklaget for at have forårsaget en krig, som den franske regeringsleder Clemenceau ikke tøvede med at kalde "den største forbrydelse mod menneskeheden og folkenes frihed, der nogensinde er begået ved fuld bevidsthed af en nation, der kalder sig civiliseret". I fredstraktatens berygtede artikel 231 tillægges Tyskland og dets allierede det fulde ansvar for de ufattelige tab af menneskeliv, for invalideringen af millioner, for ødelæggelser, nød og gældssætning.

Dommen var hård, alt for hård og fik katastrofale følger ikke bare for Tyskland, men hele verden. Uden Versailles-traktaten var Adolf Hitler formentlig forblevet en lommerrorist, af hvilke der i efterkrigstiden gik 13 på dusinet. Lykkelig glemt var det, at Tyskland havde betalt sin krig med en galoperende inflation, der satte ind længe inden våbenhvilen i november 1918. Og fortrængt var det, at den tyske hærkom-

Peter Wivel er Politikens korrespondent i Berlin

I 100-året for udbruddet af Første Verdenskrig har tyske forskere endnu engang sat sig for med ånd og kildemateriale at vinde det kostbare arvegods tilbage, som deres land selvforskyldt satte over styr i den kamp mod Weimar-republikkens demokrati og åndsfrihed, der blev afgjort af Hitler i 1933. Nemlig erfaring og eftertanke. Her har Tyskland gjort landvindinger, som få andre nationer har forundt sig selv med samme radikalitet. De færreste har villet tage ved lære af deres fejl og forbrydelser og endnu mindre af deres sejres skrøbelighed.

mando ved separatfreden i Brest-Litovsk i marts 1918 dikterede det revolutionære Sovjetunionen fredsforholdene, der i hårdhed overgik, hvad slagte Tyskland senere selv blev pålagt i Versailles.

Erfaring og eftertanke

I 100-året for udbruddet af Første Verdenskrig har tyske forskere endnu engang sat sig for med ånd og kildemateriale at vinde det kostbare arvegods tilbage, som deres land selvforskyldt satte over styr i den kamp mod Weimar-republikkens demokrati og åndsfrihed, der blev afgjort af Hitler i 1933. Nemlig erfaring og eftertanke. Her har Tyskland gjort landvindinger, som få andre nationer har forundt sig selv med samme radikalitet. De færreste har villet tage ved lære af deres fejl og forbrydelser og endnu mindre af deres sejres skrøbelighed.

Tyskland er således den drivende kraft bag det største eksisterende leksikon over Første Verdenskrig i hele dens globale udstrækning og alle dens perspektiver. Det overgives til offentligheden den 8. oktober i Bruxelles – som en cadeau til det europæiske fællesskab. Det er forfattet på engelsk, og adgangen er selvfølgelig gratis for alle. Det hedder *World War One goes World Wide Web – 1914-1918-online. International Encyclopedia of the First World War*. Umådelig viden er bare et klik væk.

På hjemmefronten overgår tysk historiskrivnings sværvægtene hinanden med en allerede uoverskuelig mængde af udgivelser, udstillinger, konferencer og avisdebatter. Her skal nævnes fire fremragende ud-

givelser. På hver sin måde kaster de lys over det spørgsmål om skyld, som Clemenceau mente at kunne afgøre med et diktat. De ser verden fra Tyskland med skyldigt hensyn til Vestfronten i Frankrig, hvor sejrherre og taber sled hinanden op i fire lange år.

Gerd Krumeich, årgang 1945, er nok den historiker i Tyskland, hvis viden om Første Verdenskrig er mest omfattende. Han tilhører en skole, der grundlæggende følger historikeren Fritz Fischer. Med værket *Griff nach der Weltmacht* (Greb efter verdensmagten) gjorde Fischer det i 1961 klart, at Tyskland bar hovedskylden for krigen. Fischers konklusioner er efter et halvt århundrede naturligvis blevet voldsomt korrigeret af senere forskning. Men Krumeich forsvarer hovedtesen, og heri får han ubetinget støtte af et flertal af tyske forskere. I tre nye skrifter forklarer han hvorfor.

Bevismateriale fremlægger han i den netop udkomne bog *Juli 1914. Eine Bilanz* (Juli 1914. En status). Heri gennemgår han dag for dag, time for time, nedtællingen fra det serbisk inspirerede mord på det østrigske tronfølgerpar i Sarajevo den 28. juni og frem til den tyske invasion af Belgien den 4. august 1914, verdenskrigens faktiske begyndelse. Dokumenter og aktstykker udgør den sidste tredjedel af bogen, der er en guldgrube.

Ydermere har han genialt allieret sig med den franske historiker Jean-Jacques Becker, årgang 1928 og sammen med ham skrevet historien om krigen på Vestfronten. Det sker i *La Grande Guerre. Une histoire franco-allemande* (Den store krig. En fransk-tysk historie). Bogen skildrer ikke blot

selve krigshandlingerne, men også den afgrund, der skilte de to forskellige samfund og kulturer.

Endelig har Krumeich bidraget med sin encyklopædiske viden til den fænomenale udstilling om ”Første Verdenskrig i 100 genstande”, som kører på det Tyske Historiske Museum i Berlin frem til udgangen af november. Kataloget giver illustrativ førstehjælp til den, der med egne øjne vil se udtryk for de tendenser og begivenheder, der behandles i bøgerne. Her kan de også læse Krumeich i den korte version.

Alt man kan gøre forkert

Den modsatte lejr repræsenteres af historikeren Herfried Münkler, årgang 1951. Han er nådigere ved sit hjemland. Münkler forsvarede i sit mammutværk om hele krigen i Europa den tese, at lunten til krudttønden blev antændt i Sankt Petersborg, den russiske hovedstad. Havde Rusland ikke mobiliseret mod Østrig-Ungarn den 30. juli 1914 og forinden i vage vendinger erklæret Serbien sin støtte, havde Østrig-Ungarns krig mod Serbien kunnet ’lokaliseres’ dér uden at eksplodere i en verdenskrig. Münklers velskrevne fortælling følger den europæiske del af verdenskrigen til den bitre ende og konklusion, at krigen er ”et kompendium i alt det, man kan gøre forkert”.

Becker og Krumeich modstiller indledningsvis mentaliteten i Frankrig og Tyskland i de sidste årtier af 1800-tallet og årene op til krigsudbruddet. Frankrig var i sorg over tabet af de store provinser Alsace og Lorraine, der faldt i hænderne på Tyskland efter jernkansleren Otto von Bismarcks sejr over Frankrig i krigen 1870-71. Men til vrede og forargelse for landets overspændte højreradikale nationalister indgik det ikke i de hyppigt skiftende franske regeringers slagplaner at genvinde provinserne og udæske Tyskland til en ny krig. I Frankrig sagde man: Hvad indad tabes, må udad vindes. Nemlig som kolonimagt. I 1904 indgik Frankrig og den anden store

europæiske imperialist Storbritannien en ’hjertelig enighed’, en entente cordiale, om gensidig politisk og militær støtte til lands og til vands.

Krumeich og Becker fremhæver de forestillinger om socialdarwinisme, der i 1800-tallets sidste år fik fast greb om beslutningstagerne i Berlin. De så den historiske udvikling som et nulsumsspil. Enten svang de store nationer sig op til at beherske andre, eller også beredte de deres egen undergang. Tyskernes bange anelser blev bestyrket, da Storbritannien, Frankrig og Rusland befæstede sig i en entente i 1907 over for centralmagterne Tyskland og Østrig-Ungarn, der havde Italien med som troløs sleeping partner.

Det tyske kejserrige havde på baggrund af indbildte, men også virkelige trusler længe forberedt sig på en militær konfrontation med Frankrig og Rusland, dets fjender og nabolande. Tyskland følte sig ’omringet’.

Mens parlament og regering i Frankrig havde tilkæmpet sig beslutningsmagten over landets militær, var udenrigspolitik og krigsførelse lagt i hænderne på kejseren og hans officerskorps, herunder krigsministeren. De var behersket af ’et kollektivt storhedsvanvid’, skriver Münkler. Den udvalgte skare af adelige godsbesiddere lod i 1905 greve Alfred von Schlieffen, generalstabschef og øverste ansvarlig for folkemordet i 1904 på hereroerne i Tysk Sydvestafrika (Namibia), udarbejde en strategisk plan, hvorefter de tyske hære i en og samme krig kunne knuse først Frankrig og siden Rusland.

Julikrisen 1914

For overskueligheden skyld skal de vigtigste datoer i julikrisen 1914 gentages her:

28. juni: Dobbeltmordet på det østrigske tronfølgerpar i Sarajevo.

5. juli: Kejser Wilhelm II giver Østrig frie hænder til at afstraffe Serbien.

23. juli: Østrig-Ungarn stiller Serbien et ultimatum.

28. juli: Østrig-Ungarn erklærer Serbien krig og invaderer landet.

30. juli: Rusland generalmobiliserer, men vendt mod Østrig-Ungarn.

31. juli: Østrig-Ungarn generalmobiliserer.

1. august: Tyskland og Frankrig generalmobiliserer, og Tyskland erklærer Rusland krig.

2. august: Storbritannien mobiliserer sin flåde. Tyskland invaderer Luxemburg.

3. august: Tyskland erklærer Frankrig krig. Storbritannien generalmobiliserer og giver Tyskland et ultimatum.

4. august: Tyskland invaderer Belgien. Verdenskrigen er begyndt.

Von Schlieffens strategi var lagt helt uden politisk medvirken, og den tilintetgjorde i julidagene 1914 det diplomatiske spil og umuliggjorde en fredelig løsning, selv hvis Tyskland skulle have været interesseret i den. I sin bog skriver Münkler, at Schlieffen-planen satte beslutningstagerne under et så skæbnesvangert tidspres, at de ingen handlemuligheder havde, da Østrig-Ungarn gik til angreb på Serbien den 28. juli. Således blev en regional krig til 'Den Store Krig', der rev et helt kontinent med sig i afgrunden, skriver Münkler. Krumeich er enig. Schlieffen-planen gav parterne så ringe plads til forhandlinger, at end ikke et 'militært støttet diplomati', som Rusland tilbød Tyskland fem minutter i 12, kunne bruges som allersidste udvej, skriver han i sin Juli 1914. De tyske politikere havde sluppet tøjlerne.

Forfejlede forudsætninger

Hvad var problemet? Schlieffen-planen forudsatte, at Rusland skulle bruge fire uger til at mobilisere så store styrker, at landet kunne gå over grænsen til Tyskland og støde direkte frem over det flade land mod Berlin. De fire uger skulle bruges til at invadere Frankrig i en omgående bevægelse gennem det neutrale Belgien og lukke de franske styrker, der forberedte sig på et tysk angreb fra Lorraine, inde i en kedel. Dermed ville det i tyskernes øjne svage og un-

derlegne Frankrig være besejret i en håndvendning, så den tyske hær kunne møde Rusland med hele sin militære styrke og vinde krigen.

Planen forudsatte, at Frankrig ville gå til angreb på Tyskland, hvis Tyskland gik i krig med Rusland. Den forudsatte en tysk blitzkrig på Vestfronten, og at Storbritannien ville se passivt til, når Tyskland brød folkeretten og invaderede Belgien, hvis neutralitet havde været et storpolitisk dogme siden 1831. Og at Belgien overgav sig. Og at Rusland rent faktisk skulle bruge fire uger til at komme på krigsfod. Og endelig, at Østrig-Ungarn i nødstilfælde kunne holde russerne stangen på Østfronten.

Ikke et eneste kryds ramte rigtigt på denne tipskupon. Fronten i Frankrig stivnede efter slaget ved Marne i september 1914, og Tyskland havde dermed i realiteten tabt verdenskrigen. Det budskab gav landets krigsminister da også sin kansler, men da havde kejser og militær grebet roret. Nu endte det hele i stedet efter fire års sanseløse myrderier og lige omvendt på den europæiske slagmark: Rusland gav op i 1917, så Tyskland kunne overføre sine hære til Frankrig. Men da var USA trådt ind i krigen på fransk side. Heller ikke det stod der noget om i Schlieffen-planen.

I fast tiltro til denne spindelvævstynde militære strategi gik kejserriget ind i det diplomatiske spil efter mordene i Sarajevo 28. juni. Krumeich hober skriftlige vidnesbyrd op, der dokumenterer hans påstand om det tyske ansvar for krigsudbruddet. Den militære ledelse i Berlin følte sig overbevist om, at et tidsvindue på to år stod åbent, hvis Rusland skulle besejres. I 1916 ville den russiske hær være så stor og de fransk byggede jernbanelinjer frem til den russiske grænse til Tyskland så veludbyggede, at et 'omringet' Tyskland efter den militære sagkunds-kabs opfattelse måtte se nederlaget i øjnene. Derfor lød dagsbefalingen: Det er nu eller aldrig! Eneste mulighed var en forebyggende krig mod såvel Frankrig

som Rusland, en preemptive strike, som det hedder på Bush-amerikansk i dag.

Et spring ud i mørket

Krumeich afviser indirekte Müncklers fortolkning af beslutningstagernes dilemmaer i juli 1914. Münckler tolker deres handlinger og udsagn således, at Tyskland og Østrig-Ungarn virkelig ville begrænse sig til en straffeekspedition mod Serbien, og at Rusland spillede højt spil, fordi Frankrig under alle omstændigheder ville komme det til undsætning. Intet var imidlertid mindre sikkert, og Krumeich viser med sørgelig tydelighed, at Østrig-Ungarn med sit ultimatum til Serbien stillede uopfyldelige krav, der måtte og skulle føre til krig, og det i fuld bevidsthed om et russisk gensvar. Det var uden betydning for Serbiens forbeholdne, men dog imødekommende svar til Wien, at Rusland havde tilsagt sit slaviske broderfolk sin solidaritet.

Krumeich viser sort på hvidt med alle diplomatiets protokoller vidt opslåede, at Tyskland opmuntrede kejserdømmet i Wien til at 'teste' Ruslands seriøsitet. Af-

stod Rusland fra at reagere, ville det vise interessante tegn på svaghed. Mobiliserede Rusland, ville landet derimod 'afsløre' sine virkelige hensigter og få den krig, det havde bedt om. Inden tidsvinduet lukkede.

Krumeich kalder det 'et skoleeksempel på militarisme'. For ham og Münckler er det en selvfølgelighed, at ingen af konfliktens parter kunne gøre sig noget begreb om den krig, de kastede verden ud i. Tyskerne håbede, at alle ville være hjemme til jul. Den krig, de ville, havde de i øvrigt ikke forbedt, og hvad værre var, de forudså åbenbart heller ikke den fatale kendsgerning, at "hele menneskehedens historie er en slags langsomt fremadskridende udvikling i kunsten at dræbe", som Becker og Krumeich anfører. Krige er *learning by doing*.

Den tyske rigskansler, Theobald von Bethmann Hollweg, betroede i juli 1914 sin sekretær, at krigen ville blive 'et spring ud i mørket', at den ville få uforudsigelige følger og kunne betyde enden på den vestlige civilisation. Gavrilo Princip, kongemorderen i Sarajevo, blegner ved siden af en selvmordsterrorisme som denne.

Anmeldelse: Tysklands skyld – eller ingens?

Af Ib Faurby

To stærkt anmelderroste bøger af henholdsvis en australsk og en canadisk professor forsøger at besvare spørgsmålet om, hvordan det kunne gå til, at Europa kastede sig ud i verdenskrigens kollektive vanvid. Har man interesse og tålmodighed er begge bøger enkelt fremragende læsning.

Christopher Clark: *The Sleepwalkers. How Europe Went to War in 1914.* Penguin Books, 2012.

Margaret MacMillan: *The War That Ended Peace. How Europe Abandoned Peace for the First World War.* Profile Books, 2013.

I august 1914 kastede de europæiske statsledere verden ud i en grusom og meningsløs krig. Første Verdenskrig blev et vendepunkt i Europas historie. Ikke alene sluttede en længere fredsperiode, af Stefan Zweig betegnet som 'sikkerhedens gyldne æra'. Krigen blev også indledningen til det, der er blevet kaldt 'voldens århundrede'. Op mod 65 mio. soldater blev mobiliseret i løbet af krigen. De menneskelige tab

var enorme. Historikerne er ikke enige om, hvor store, men antallet af dræbte løb op i et tocifret millionbeløb. Det samme gjorde antallet af sårede og lemlæstede. Krigen satte dybe politiske, økonomiske, kulturelle og demografiske spor. Fire imperier gik til grunde, og nye stater opstod.

Krigen blev ikke den krig, der gjorde en ende på al krig, som bl.a. præsident Woodrow Wilson havde sagt. Nederlaget og Versailles-traktatens drakoniske bestemmelser lagde i stedet grunden til den nazistiske revanche og endnu en verdenskrig samt (indirekte) til den kolde krig. Den amerikanske forfatningsteoretiker og sikkerhedspolitiske analytiker Philip Bobbitt kalder tiden fra 1914 til 1991 for 'den lange krig', Første og Anden Verdenskrig samt den kolde krig.

Hvordan kunne det gå så galt? Det er der skrevet uendelig meget om. I 1990 foretog en britisk historiker en opgørelse over litteraturen om Første Verdenskrig. Han nåede til 25.000 bøger og artikler i fagtidsskrifter. Og det er fortsat. I forbindelse med 100-året for krigsudbruddet er yderligere bøger, tidskrifts- og avisartikler samt talrige tv-programmer kommet til. Intet tyder dog på, at debatten om krigens årsager, forløb og konsekvenser vil slutte hermed.

Ib Faurby er cand. scient. pol., tidligere chefkonsulent ved Forsvarsakademiet

Hvordan kunne det gå så galt? Det er der skrevet uendelig meget om. I 1990 foretog en britisk historiker en opgørelse over litteraturen om Første Verdenskrig. Han nåede til 25.000 bøger og artikler i fagtidsskrifter.

Hvem bar 'skylden' for Første Verdenskrig? Det var og er stadig det store spørgsmål blandt historikere. I Versailles-traktaten lagde sejrherrene entydigt skylden på Tyskland og dets allierede. (Forhandlingerne om fredsslutningen er behandlet af Margaret MacMillan i *Peacemakers. The Paris Conference of 1919 and its Attempt to End War* (2001); dansk udgave *Paris 1919. Da den store krig sluttede* (2004)).

I mellemkrigsårene udgav både sejrherrene og besejrede selektive dokumentsamlinger om optakten til krigen i håb om at påvirke eftertidens opfattelse af deres roller. I 1926 udgav det tyske udenrigsministerium således den 57 bind store *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinete 1871-1914*. Formålet var at afvise Versailles-traktatens stigmatisering af Tyskland.

Tysk syndebuk?

Især britiske og franske historikere har fastholdt Tysklands skyld. Så sent som i 2002 udgav den anerkendte britiske militærhistoriker Michael Howard en bog om første verdenskrig (*The First World War*; dansk udgave *Den Første Verdenskrig* (2004)), hvori han skrev, "at det var de herskende klasser i det kejserlige Tyskland, der i sidste ende var ansvarlige for krigen udbrud såvel som dens fortsættelse".

Nok så interessant er den tyske debat fra Fritz Fischers *Griff nach der Weltmacht* i 1961 til Gerd Krumerichs netop udsendte bog, *Juli 1914. Eine Bilanz*, der, som omtalt af Peter Wivel i dette nummer af Udenrigs, entydigt lægger ansvaret for krigen på Tyskland.

På den baggrund er det bemærkelsesværdigt, at to angelsaksiske historikere i anledning af 100-året har udgivet bøger,

der konkluderer anderledes. De to stærkt anmelderroste bøger er skrevet af en canadisk professor ved Oxford University (Margaret MacMillan) og en australsk professor ved Cambridge University (Christopher Clark). Bøgerne drejer sig ikke om krigen forløb eller langsigtede konsekvenser, men forsøger at besvare spørgsmålet om, hvordan det kunne gå til, at Europa kastede sig ud i verdenskrigens kollektive vanvid – i MacMillans formulering: hvorfor den lange fredsperiode ikke fortsatte.

Begge beskriver detaljeret den interne udvikling i de europæiske stormagter og i disses indbyrdes magtspil fra slutningen af 1800-tallet og frem til de fatale dage i juli-august 1914. De to bøger rummer også levende beskrivelser af de (relativt få) centrale aktører i det storpolitiske spil, de to kejsere og tsaren, stats- udenrigs- og forsvarsministre samt de militære ledere og de vigtigste diplomater.

Engen omtale kan yde blot tilnærmelsesvis retfærdighed over for de to forfatteres indsats, bøgernes detaljerighed og læsværdighed. Clark og MacMillan er enige om, at krigen ikke var uundgåelig, men trods den fælles overordnede problemstilling og meget fælles stof, griber de beskrivelsen af optakten til krigen ganske forskelligt an.

MacMillans perspektiv er bredere end Clarks. Flere kapitler har karakter af en kultur- eller åndshistorisk beskrivelse af perioden fra omkring 1880'erne og frem til krigsudbruddet. Hun indleder med Verdensudstillingen i Paris, der ikke mindst fejrede den europæiske civilisations landvindinger. Der var en levende fremskridtstro og en aktiv, tværnational fredsbevægelse. Den teknologiske udvikling, den fælles europæiske kultur, rationalitet og ikke mindst den

gensidige økonomiske afhængighed skabe forestillinger om, at krig mellem de europæiske stormager var fortid, fordi krig ville være alt for omkostningsfuld.

Der var dog også toner, der havde en ganske anden klang. På Verdensudstillingen kunne man se nye våben med større ødelæggelseskraft. MacMillan redegør for socialdarwinismen, den perverterede udgave af udviklingsteorien, der sammen med militarisme skabte forestillingen om de stærke staters overlevelse på bekostning af de svage og af krig som en naturlig del af international politik – ja, sågar som en åndelig styrkelse af folket. Fredsbevægelserne og krav om nedrustning skyldtes ifølge den russiske udenrigsminister, Aleksandr Izvolskij, 'jøder, socialister og hysteriske kvinder'.

I begyndelsen af århundredet og til kort før krigsudbruddet stod det ikke klart, at det var Tripelalliancen og Entente Cordiale, der ville komme til at stå over for hinanden i et væbnet opgør. Perioden var præget af stormagternes gensidige mistillid og diplomatiske manøvreringer. MacMillan ser i denne udvikling en løbende indsnævring af aktørernes handlemuligheder: Bosnien-krisen (1908), Balkan-krigene (1912-13) og de to Marokko-kriser (især den anden, 1911) bidrog til en konsolidering af de to grupperinger, men også til forestillinger om, at militær afskrækkelse og diplomatisk krisestyring kunne forhindre større væbnede konflikter.

Clark begynder et helt andet sted. Hans første kapitler drejer sig om den politiske udvikling i Serbien og Østrig-Ungarn. Selvom Clark også behandler årene forud for krigen, så lægger han større vægt på udviklingen i de fem uger fra mordet på ærkehertug Franz Ferdinand i Sarajevo frem til den tyske invasion af Belgien. Han betegner Serbien som den 'blinde plet' i historieskrivningen om krisen i juni 1914. Men det er nødvendigt at tage udgangspunkt i de to lande for at forstå, hvorfor en konflikt på Balkan kunne føre til en verdenskrig.

Den fransk-russiske alliance knyttede – trods parternes forskellige motiver – de to magters (og Europas) skæbne til et voldeligt og turbulent Serbien. Clark er også kritisk over for 'Serbiens venner'. Deres afvisning af Østrig-Ungarns krav om indseende med og indflydelse på Serbiens efterlevelse af det østrig-ungarske ultimatum efter mordet i Sarajevo som uforenelige med 'Serbiens suverænitet', finder Clark urimelig. Til de forfattere, der blot ser mordene i Sarajevo som Østrig-Ungarns anledning til et opgør med Serbien, bemærker Clark, at vi med 11. september 2001 har set, hvordan en enkelt, symbolsk begivenhed grundlæggende kan ændre den internationale situation. Verdenskrigen var ifølge Clark ikke resultatet af lang tids undergraven af det internationale system, men af de umiddelbare rystelser i sommeren 1914.

Hvorfor eller hvordan

Om ansvaret for krigen skriver MacMillan i bogens sidste sætning: " ... hvis vi ønsker at rette en [anklagende] finger fra det 21. århundrede, kan vi beskyldte dem, der førte Europa i krig for to ting. Først for deres manglende fantasi til at se, hvor ødelæggende konflikten ville blive, og for det andet deres manglende mod til at imødegå dem, der sagde, at der ikke var noget valg tilbage bortset fra krig. Der er altid et valg".

Men nogle var mere skyldige end andre. Østrig-Ungarns "forrykte beslutning om at udslette Serbien", Tysklands beslutning om at støtte Østrig hele vejen (den såkaldte blankocheck og opfordring til at handle hurtigt), og Ruslands iver efter at mobilisere, "forekommer mig at bære hovedansvaret for krigsudbruddet. Hverken Frankrig eller Storbritannien ønskede krig, om end man kan hævde, at de kunne have gjort mere for at standse den".

Clark finder det meningsløst at diskutere skyld. I sin mest markante formulering skriver han, at placering af skyld forudsætter en dokumentation, der viser, at krigen

var planlagt, og at beslutningstagerne var drevet af en klar hensigt. Den tolkning kan ikke, skriver han, understøttes med beviser. Første Verdenskrigs udbrud er ikke en kriminalgåde. ”Der er ingen rygende pistol i denne historie, eller snarere, der er en i hånden på hver eneste af hovedaktørerne. Set i det lys var krigsudbruddet en tragedie, ikke en forbrydelse”.

Clark skelner mellem ’hvorfor’ og ’hvordan’, det kom til krig. Selvom de to spørgsmål ikke logisk kan adskilles, så fører de i forskellig retning, skriver han. Spørgsmålet ’hvorfor’ fører til undersøgelse af faktorer som imperialism, nationalisme, oprustning, finansielle forhold og militær mobilisering samt forestillinger om national ære. Det er centrale temaer hos MacMillan, men, skriver Clark, selvom disse emner kan give analysen en vis klarhed, kan de også vildlede ved at skabe en illusion om opbygning af et pres, der blot gjorde beslutningstagerne til redskaber for kræfter, der var uden for deres kontrol.

Spørger man i stedet ’hvordan’, tvinges man til at undersøge interaktionen mellem de centrale aktører. Krisen var, ifølge Clark, kulminationen på en kæde af sådanne komplicerede interaktioner. Formålet med analysen er at identificere de beslutninger, der førte til krigen, og at forstå de overvejelser og følelser, der lå bag disse beslutninger. Beslutningstagerne var en (lille) gruppe mænd, der i betydelig grad delte en fælles kultur. Hertil ville MacMillan formentlig sige, at det er grunden til, at hun lægger så stor vægt på den kulturhistoriske baggrund for krigen.

Armageddon

Forestillingerne om en kommende europæisk storkrig var uklare. Nogle mente, at den ville blive kort; andre frygtede en lang. Selv den tyske generalstabschef, Helmuth von Moltke den Yngre, der var ansvarlig

for at gennemføre Schlieffen-planen om en hurtig nedkæmpelse af Frankrig, havde sin tvivl. Han frygtede at krigen kunne trække ud i årevis og føre til umådelige ødelæggelser. Storbritanniens premierminister Herbert Asquith talte i juli 1914 om ’et kommende Armageddon’; franske og russiske generaler forudså en ’udryddelseskrig’.

”De vidste det”, skriver Clark, ”men følte de det virkeligt?” Ingen af de involverede stater krigsmål stod i noget som helst rationelt forhold til den katastrofe, der fulgte. ”Mange af tidens forestillinger om en kort krig og frygten for en lang synes . . . at have ophævet hinanden”.

”I den forstand var beslutningstagerne i 1914 søvngængere, vagtsomme, men uden at se, plaget af drømme, men blinde over for virkeligheden af de rædsler, de var ved at påføre verden”, lyder Clarks sidste sætning. Flere historikere, deriblandt Gerd Krumerich, har afvist ’søvngængerens’ og fastholder, at selvom Clark skulle have ret, så sov de tyske ledere meget tungere end de øvrige.

Michael Howard vidste naturligvis, at ikke alle ville være enige med ham i spørgsmålet om Tysklands skyld. ”Men en redegørelse for krigen, der tilfredsstiller alle, ville, om den så skulle være mulig, så ganske afgjort ikke kunne holdes på den til rådighed stående plads og i givet fald også blive stort set ulæselig”.

Debatten om især Clarks bog bekræfter, at der ikke er skabt enighed om skyldsspørgsmålet og næppe nogen sinde vil blive det. Både Clark og MacMillan bruger langt mere plads end Howard på blot at analysere optakten til krigen. Men trods deres store detaljerighed er de ikke ’ulæselige’.

Har man interesse og tålmodighed er begge bøger – deres forskelligheder til trods – ganske enkelt fremragende læsning.

Anmeldelse: Putins selektive retfærdighed

Af Vibeke Sperling

Vil man forstå magtspillet i Rusland er Richard Sakwas bog en guldgrube. Den underbygger, at Jukos-affæren og regimets behandling af Khodorkovskij er den mest afgørende indenrigspolitiske begivenhed i Putins Rusland. Det blev konflikten, der formede den postsovjetske stat under Putin

Richard Sakwa: *Putin and the Oligarch. The Khodorkovsky-Yukos Affair. I.B. Tauris 2014*

Verdens opmærksomhed har i måneder været koncentreret om de helt nye relationer mellem Rusland og Vesten som følge af Ruslands annektering af Krim og Moskvas krig per stedfortræder i det østlige Ukraine. Men vil man forstå magtspillet internt i Rusland, er Richard Sakwas bog *Putin and the Oligarch* en guldgrube. Kun en forfatter med så dyb indsigt i det moderne Rusland kunne levere en bog ganske kort tid efter den overraskende benådning og løsladelse af den tidligere oliemagnat Mikhail Khodorkovskij i december sidste år. Sagen om Khodorkovskij og hans olieselskab Jukos

skabte det økonomiske system, som hersker i Rusland i dag.

Sakwa giver en livlig, afbalanceret og klog fortælling om opstigningen og faldet for Ruslands engang rigeste mand, tidligere chef for Jukos, som Khodorkovskij gjorde til Ruslands mest velfungerende virksomhed i nyere tid. Men Khodorkovskij blev i oktober 2003 arresteret og dømt for økonomisk kriminalitet, lige da Jukos var ved at gå globalt. Bogen underbygger opfattelsen af, at Jukos-affæren og regimets behandling af Khodorkovskij er den mest afgørende indenrigspolitiske begivenhed i Vladimir Putins Rusland.

Det blev konflikten, der formede den postsovjetske stat i Putins billede.

Fra Komsomol til Jukos

Og Khodorkovskijs løsladelse den 20. december »blev en af de mest forbløffende begivenheder i moderne russisk historie«, skriver Sakwa. Med en imponerende detaljerigdom fortælles Khodorkovskijs historie fra hans centrale placering i kommunistpartiets ungdomsorganisation Komsomol, til han blev oligark. Organisationen blev i Mikhail Gorbatsjovs tid set som lokomotivet til at omdanne Rusland til en moderne

Vibeke Sperling er journalist og Østeuropakorrespondent ved dagbladet Politiken

Khodorkovskij var med til at danne en af Ruslands første private banker, Menatep, der stod parat med pengene til at købe sig ind i energisektoren efter kommunismens fald. Med Khodorkovskij som en af arkitekterne blev det til det omstridte 'lån for aktier'-program, der indebar at oligarkerne lånte staten penge og fik lukrative aktier til gengæld.

stat, nok styret fra Kreml, men med en dynamisk markedsøkonomi.

Komsomol forsvandt, men ikke dens rigdomme, hvoraf Khodorkovskij disponerede over en del. Sovjetunionens sammenbrud betød sammenbrud også for autoritet. Statsmagten mistede grebet om sin egen ejendomsret. Det var Khodorkovskij en af de mest initiativrige til at berige sig på, som bogen blotlægger.

Khodorkovskij var med til at danne en af Ruslands første private banker, Menatep, der stod parat med pengene til at købe sig ind i energisektoren efter kommunismens fald. Med Khodorkovskij som en af arkitekterne blev det til det omstridte 'lån for aktier'-program, der indebar at oligarkerne lånte staten penge og fik lukrative aktier til gengæld.

Khodorkovskij og mange andre fik store lunser af arvesølvet i energisektoren.

Da han overtog olieselskabet Jukos, var det et dårligt drevet foretagende, hvor de sovjetiske vaner dominerede. Men han gjorde det til Ruslands mest dynamiske og mest gennemskuelige virksomheder.

En politisk udfordring

Khodorkovskij var en politisk udfordring for regimet, »og hans handlinger gjorde de andre oligarker nervøse. Så Khodorkovskij var castet til sin skæbne«, skriver Sakwa.

Da maskerede mænd fra efterretningstjenesten FSB's antiterrorenhed arresterede ham i Novosibirsk lufthavn ved dag gry 25. oktober 2003, var han i færd med at ekspandere langt ud over Rusland. Han forhandlede med kineserne om en olieledning til Kina, og han havde tilbudt BP 25 pct. af aktierne i Jukos.

Kreml sagde nej til eventyret med Kina, da Khodorkovskijs vej ud i verden var i modstrid med Putins ønske om at gennationalisere 'strategiske sektorer', som energisektoren var krumtappen i.

Blandt de mange afgørende fodaftryk, som Yukos-affæren har sat i Rusland, er den såkaldte Basmannij-retfærdighed, dvs. regimets brug af Basmannij-domstolen i Moskva i sit politiske korstog mod Khodorkovskij. Dertil kom, at Khodorkovskij finansierede store dele af Ruslands græs-rødder samt politiske partier. Han ønskede at få Jukos-tilhængere i underhuset, Dumaen, ved valget i 2003, men Putin slog til imod ham inden.

Putin spillede dygtigt på hadet til oligarkerne i en russisk befolkning, som havde set dem stjæle arvesølvet under 1990'ernes lyssky privatiseringer. Khodorkovskij var med på den vogn, men der var tale om 'sektiv retfærdighed', da alle oligarker skulle fængsles, hvis alle skulle behandles som Khodorkovskij.

Da Putin kom på præsidentposten i 2000, proklamerede han, at han ville eliminere 'oligarkerne som klasse'. Men det blev, som Sakwa påviser, en selektiv affære. På et møde kort efter at Putin rykkede ind i Kreml, gjorde han oligarkerne klart, at han ikke ville røre ved de besiddelser, som de havde erhvervet under 1990'ernes problematiske privatiseringer under hans forgænger, Boris Jeltsin. Til gengæld skulle oligarkerne opgive deres hidtil store politiske magt.

Den handel respekterede Khodorkovskij ikke og investerede ikke alene i oppositionspartier, men også i projekter i overensstemmelse med sin vision om Ruslands

demokratiske fremtid, herunder i et utal af uddannelsesprojekter.

En af verdens mest magtfulde fanger

Men først under fængselsopholdene – næsten to år i varetægtsfængsel i Matrosjka Tisjina fængslet i Moskva, derefter i en fangelejr i Chita i Sibirien og de sidste par år i fangenskab i Karelen – blev han omdannet fra oligark til dissident og filantrop og blev 'en af verdens mest magtfulde fanger, som Sakwa skriver:

”Befriet fra byrden med Jukos vendte han sin opmærksomhed til emner som offentlig politik og politisk udvikling. Han distancerede sig fra Jukos' anliggender til fordel for landets skæbne”.

Khorokovskij udsendte fra fangenskab en strøm af interviews, artikler og essays, som i det store og hele undgik direkte kritik af arvefjenden Putin, men fokuserede på selve systemets korrupte logik.

Som svar på læserbreve i magasinet Bolsjoj Gorod, lige efter at Khodorkovskij havde fået sin første dom i 2005, fremlagde han sit syn på 'russisk frihed'. Han indledte med den ret paradoksale erklæring: ”Jeg er taknemmelig over fængslingen, fordi det har givet mig en ny forståelse af frihed, friheden i en persons indre”.

Sakwa skriver: ”Mens det tidligere var penge, som drev Khodorkovskij, havde han nu forstået, som han skrev, at 'når du er tvunget til at tænke på din kapitals skæbne hver vågen dag, så er det afhængighed, som betyder slaveri'”. Ja, ok kan man sige, Khodorkovskij havde nok før sin arrestation sørget for at lægge så mange penge til side, at han ikke kommer til at lide nød.

Sakwa konkluderer, at Khodorkovskij måtte blive et symbol på higen efter demokrati, ”mens Putin havde lært, at 'oligarken' ikke var så farlig endda”. Det har Putin hidtil fået ret i.

Bogen giver en fremragende indsigt i Putins regime, som indimellem kan synes for detaljeret, men djæveln ligger jo også

i detaljen i Khodorkovskij-Jukos-affæren. Gennem Jukos-affæren tog staten magten over økonomien tilbage, men på en måde, som gjorde Putins moderniseringsprojekt af økonomien så godt som umuligt, fordi logikken bag var autoritær.

”Rusland havde indledt transitionen med et stort statsapparat, men en ekstraordinært svag stat”, skriver Sakwa og påpeger, at Jukos-affæren tillod staten af afprivatisere. Det betød ikke en afslutning på konflikter om ressourcerne, men det ændrede fundamentalt spillereglerne. ”Konflikterne blev nu primært udspillet inden for regimet, snarere end imellem uafhængige økonomiske aktører i samfundet”.

De politiske omkostninger

Det er en del af forklaringen på, at korrupsion kun blev værre af Putins opgør med oligarkernes politiske indflydelse. Og magtspillet om Jukos havde enorme politiske konsekvenser. ”Jukos-affæren gav signal til, at oligarkerne ikke længere kunne yde økonomisk støtte til politiske, uafhængige tænketanke eller medier, så uafhængige finansieringskilder tørrede ud og det undertrykte udviklingen af et autonomt civilt samfund”.

Det var ifølge Sakwa forbavsende let at ødelægge Jukos og ekspropriere dets værdier, ”men de politiske omkostninger var høje og overskyggede både Medvedevs præsidentperiode og Putins tilbagevenden til Kreml i 2012. Medvedev var ude af stand til at bryde med den uudtalte afhængighed af Putin og det forhold, at han ikke kunne løse Jukos-sagen formindskede hele hans præsidentskab”.

Ifølge Sakwa er ”Khodorkovskijs udfordring af magt- og ejendomssystemet, som er konsolideret i Putins tid, langt fra ovre”.

At affæren markerer et vendepunkt i Ruslands nyere historie, bekræftede tidligere leder af Bank of Moscow, Andrej Borodin, i et interview til BBC i maj 2012. Borodin, der var blandt de mange, som drog i eksil i protest imod udviklingen, sagde, at

med Jukos-affæren ”havde siloviki og embedsmænd givet et klart signal om, at det samme som med Jukos kunne ske helt til tops. Men de fleste (herunder mig) syntes at have tænkt: Well, det vil ikke ramme os, hvis vi flyver lavt, ville vi klare os. Hvis vi ikke stak næsen frem og holdt os fra politik, så ville faren drive over”.

En ny magtlogik

Faren drev ikke over, for der blev tale om en helt ny magtlogik. Ifølge Borodin, som Sakwa refererer, så har foretagsomme erhvervsfolk skabt katastrofelufthavne, så de i hast kan forlade landet. Det er nu engang ikke den mest lovende forretningsatmosfære, som Sakwa påpeger. Jukos-affæren viste konfrontationen af to forskellige sfæres logik:

”Mens Khodorkovskij repræsenterede kravet om, at erhvervslivet havde ret til engagere sig politisk for at være med til at skabe de rette betingelser for sig selv, insisterede Putin på, at staten havde førerpositionen ikke bare i den politiske sfære, men også når det kom til de brede retningslinjer for den økonomiske politik. Putin gik endnu videre, da han også hævdede statens ret til en afgørende stemme ned i detaljer som energiledningers retning og adgang til ressourcer og markeder”.

Når folk som Khodorkovskij er sat ud af spillet, og konflikter holdes inden for magtens døre, viser det meget om baggrunden for fraværet af retsstat i Rusland. En stærkt anbefalelsesværdig fortælling om et slag, som Putin vandt, men som Rusland tabte på.

Replik: Ib Faurbys lukkede anmeldelse

Af Bent Jensen & Martin Kryhl Jensen

To af forfatterne til det omdiskuterede værk *Ulve, får og vogtere* om den kolde krig svarer på anmeldelsen af værket i forrige udgave af Udenrigs.

Et hovedproblem ved Ib Faurbys anmeldelse af *Ulve, får og vogtere*. *Den Kolde Krig i Danmark 1945-1991* er, at læserne ikke får ordentlig besked eller fyldestgørende oplysning om, hvad værket reelt indeholder, eller hvem værket er skrevet for – nemlig et bredt publikum og ikke den snævre akademiske republik. Det fremgår ellers klart af den opgavebeskrivelse, der blev lavet i forbindelse med bevillingen til forskningsprojektet: ”en fri og bred forsknings- og formidlingsindsats” vedrørende Danmark under den kolde krig, som skal munde ud i ”et overskueligt værk”, der kan formidle de opnåede forskningsresultater til ”den almindelige læsende offentlighed i Danmark”.

I stedet for en sådan gedigen præsentation af værkets indhold får læserne side op og side ned at vide, hvad Faurby mener om den kolde krig – især om forskellige inter-

nationale aspekter ved denne langstrakte konflikt. Man kan sådan set undre sig over, hvorfor han ikke selv for længst har skrevet en større fremstilling om emnet, når han tilsyneladende ved det hele. For ham handler konflikten om militærstrategi og sikkerhedspolitik i snæver forstand, men *Ulve, får og vogtere* anlægger et langt bredere perspektiv og inddrager sider af den kolde krig i Danmark, som normalt ikke behandles af danske historikere.

Om disse ting hører man desværre intet i hans anmeldelse. I stedet får vi en liste over velkendte ting, som til bevidstløshed er behandlet i tidligere værker. I tilgift får læserne en række ledende og insinuerende spørgsmål om Bent Jensens motiver til at skrive dit og dat. Han øjner mistænkelige hensigter bag selv de mest uskyldige udsagn – fx den citerede sætning fra Jens Otto Kragts dagbog fra 1946 om, at ”dette land [Sovjetunionen] skal man vise respekt.” Hvad er hensigten med dette citat? Spørger den mistroiske Faurby. Men der er ingen skjult hensigt, kun den enkle faktuelle oplysning blandt en række andre om, hvad en ung og tænksom socialdemokratisk politiker mente på dette tidspunkt.

Bent Jensen er professor, dr.phil. og tidligere leder af Center for Koldkrigsforskning.

Martin Kryhl Jensen er cand. mag, tidligere medarbejder ved Center for Koldkrigsforskning og nu gymnasielærer.

Denne uskyldige, korte sætning er i øvrigt det eneste konkrete, men altså misforståede eksempel på hans generelle og ganske udokumenterede påstand om, at ”udvælgelse og anvendelse af kilderne er, som påpeget af flere historikere, ofte problematisk.” Ja, eksemplerne er ligefrem legio, så Ib Faurby vil derfor blot tilføje endnu ét. Og han kan tilsyneladende ikke finde noget bedre eksempel på ’problematisk’ udvælgelse og anvendelse af kilder end de seks ord. Det kan man da kalde sølle.

Eksempler savnes

Manglende konkretisering er i det hele taget et hovedproblem i Faurbys essay. Gang på gang fortæller han læserne dette og hint om værket, men uden at han præciserer, hvad og hvor de kritisable ting optræder. Fx skriver han, at der flere steder bringes nye, interessante oplysninger, men der mangler angiveligt kildehenvisninger. Hvorfor får vi ikke blot et par eksempler på de ny oplysninger og de manglende kildehenvisninger? Og hvad betyder mon konkret hans udsagn om, at ”det er ikke alle de mange noter, der har et substantielt indhold”?

Et sted bruger han det misliebige udtryk ’selektivt udvalgte’ om citaterne i værket. Det hedder en pleonasm, på folkeligt dansk dobbelt konfekt. Selektare betyder jo udvælge. Men han er igen tavs med hensyn til, hvilke citater tænker han på. Og hvordan kan han – der jo ikke kender det benyttede kildemateriale – i det hele taget have en begrundet mening om, hvorvidt der er foretaget noget misligt?

Generelt er Faurby stærkt optaget af, hvilke emne der efter hans mening burde have været omtalt i værket – i stedet for at skrive om, hvilke emner der rent faktisk behandles. Selv om Helsinki-processen og Vesttysklands østpolitik kan ses som vigtige brikker i undersøgelser af europæisk sikkerhedspolitik, så ligger detailstudier af disse emner langt uden for forskningsprojektets opgavebeskrivelse. Ligeledes for-

holder det sig med bl.a. Grønlands sikkerhedspolitik, der i øvrigt allerede er grundigt behandlet af DUPI, og studier af ABM-traktaten.

Tilsyneladende falder det også Faurby for brystet, at publikationer, som han selv har interesse i, ikke er anvendt – eller ikke er anvendt i større omfang. Faurby nævner flere ældre bøger, men det er tilsyneladende især brugen af udgivelser fra SNU, der generer. Modsat hvad Faurby hævder, har vi faktisk anvendt bl.a. *Slaget om missilerne* fra 1983, men generelt har vi i videst muligt omfang bestræbt os på at bruge primærkilder. Når vi fx skulle beskrive forslaget om Norden som atomvåbenfri zone, har vi derfor ikke brugt SNU's eller andres publikationer, men derimod de originale primærkilder fra Udenrigs- og Forsvarsministeriet samt FE.

Faurby nævner i forbifarten et par gange DIIS-udredningen fra 2005, men han undlader ganske at komme ind på, hvordan *Ulve, får og vogtere* adskiller sig fra denne udredning, og på hvilke områder vi har en anden fortolkning af væsentlige emner vedrørende den kolde krig i Danmark. Fx spørgsmålet om den sovjetiske trussel og de negative virkninger af ’fodnotepolitikken’ i 1980'erne. Det er ellers temaer, som vi behandler meget grundigt – dels i et stort kapitel om truslen på over 80 sider, dels i et andet kapitel på 30 sider om de sikkerhedspolitiske følger for Danmark af fodnotepolitikken. Men hos Faurby er der ikke ét ord herom! Det er så meget desto mærkeligere, som Faurby selv gør opmærksom på, at en del fandt DIIS-udredningen utilstrækkelig eller direkte misvisende i sin undervurdering af den sovjetiske trussel og de for Danmark negative følger af det alternative flertals fodnoter.

Postulater

Han har heller ikke noget som helst om vores beskrivelse af de indre trusler (sådan som danske myndigheder opfattede det) fra DKP, SF, VS og fredsbevægelses-

ne. De er ellers beskrevet og analyseret på små 200 sider.

Blandt Faurbys meget generaliserende postulater er også hans ejendommelige opfattelse af, at *Ulve, får og vogtere* ikke skaber større klarhed om Danmark under den kolde krig – 'snarere tværtimod', som han skriver. Det må jo logisk betyde, at han mener, at værket skaber større uklarhed om emnet. Hvad han egentlig mener med dette tågede udtryk er ikke godt at vide. Hvordan kan offentliggørelsen af en mængde ny viden skabe større uklarhed?

Det samme gælder hans udsagn om, at værket ikke føjer afgørende nyt til beskrivelsen i Bent Jensens bog *Tryk og tilpasning* fra 1986. Men mange af de vigtige sider af den kolde krig i Danmark, der udførligt er beskrevet, dokumenteret og analyseret i flere store kapitler i *Ulve, får og vogtere*, er overhovedet ikke omtalt i *Tryk og tilpasning* – og kunne ikke omtales på grund af manglende adgang til en lang række dengang lukkede arkiver. Det gælder fx kapitlerne om spionage, sabotage og hvervning, sovjetiske påvirkningsoperationer og disinformation, konkret dokumentation af fredsbevægelsen i 1980'erne, den dansk-sovjetiske venskabsforening, Danmarks militære forsvar, det sovjetiske syn på kernevåben, det danske demokratis forsvar mod de indre trusler (herunder Femtekolonne-loven), anti-kommunistiske organisationer i Danmark (der – igen i modsætning til hvad Faurby hævder – er behandlet i hele den kolde krigs periode), kulturelitens syn på Sovjetunionen og de andre socialistiske stater samt de udenrigs- og sikkerhedspolitiske konsekvenser af Socialdemokratiets kurskifte i 1980'erne. Det drejer sig om mange hundrede sider, hvor *Ulve, får og vogtere* føjer en lang række nye oplysninger til det hidtil kendte billede.

Faurby mener, at *Ulve, får og vogtere* beskriver Danmarks utilstrækkelige forsvar 'i velkendte former'. Det er faktisk næsten

så forkert, som det kan blive. Ingen har nemlig tidligere beskrevet og dokumenteret det miserable danske forsvar så nådesløst som *Ulve, får og vogtere* – af den simple grund, at ingen tidligere har anvendt det hidtil klassificerede og utilgængelige materiale, der belyser dette forhold. DIIS-udredningens billede af Danmarks forsvar er nærmest det modsatte: Her går det godt, fru kammerherreinde!

Faurby finder det tvivlsomt, om værket opfylder de krav, kritikerne af DIIS-rapporten havde om en egentlig militær analyse. Han mener ikke, at værket for alvor interesserer sig for konkrete militære forhold, herunder den vestlige forskning vedrørende Warszawapagtens detaljerede krigsplanlægning. Han mener heller ikke, at værket afspejler nogen stor interesse for kernevåbenstrategiske spørgsmål. Værkets holdning til kernevåben i almindelighed og rustningskontrol i særdeleshed forekommer Faurby næsten nonchalant.

Igen må vi henvise til forskningsprojektets opgavebeskrivelse, der omtaler "aspekter af de militære trusler rettet mod Danmark og Østersøområdet", men med tilføjelsen, at det militære trusselsbillede "ikke specifikt [skal] udforskes", men bygge på den eksisterende forskning. Og er det næsten 50 sider store kapitel om Sovjetunionen som militær-industrielt kompleks og Sovjetunionens syn på anvendelse af kernevåben udtryk for nonchalance? Her er anvendt en lang række sovjetiske kilder, som ingen danske forskere hidtil har kendt og derfor heller ikke har brugt.

Igen uden at være konkret skriver Faurby, at der i en række personbeskrivelser ikke fastholdes en klar forskel mellem at være i politisk opposition, at være 'indflydelsesagent' eller være direkte i Sovjetunionens sold. Hvorfor ikke nævne et par af disse personbeskrivelser, så læserne og værkets forfattere ikke skal gætte på, hvad og hvem han tænker på?

En af Faurbys insinuerende bemærkninger lyder: ”Med det jensenske perspektiv på nyere dansk historie har bevillingsgiverne utvivlsomt fået den bog, de ønskede, en fremstilling, der ’skiller fårene fra bukkene’. Men hvor længe skal det blive ved med at være et centralt tema i dansk historieskrivning?” Vi, der har gennemført forskningsprojektet, ved ikke, hvad bevillingsgiverne har ønsket, og om de er tilfredse eller utilfredse – og vi er i øvrigt bedøvende ligeglade. Vi har gennemført projektet uden nogen form for politisk pres eller indblanding. I modsætning til DIIS-udrederne havde projektet en fagkyndig bestyrelse, og den blandede sig ikke i hverken forskningsproces eller konklusioner.

Sort hvid fremstilling

Faurby hævder videre, at ”fremstillingen er fuldstændig sort/hvid” og ”at alt hvad den til enhver tid siddende amerikanske regering gjorde, var godt, rigtigt og tjente fredens sag.” Igen kommer Faurby imidlertid ikke med så meget som ét eksempel, der kan underbygge hans påstand. Det har den enkle årsag, at hans påstand er aldeles misvisende. *Ulve, får og vogtere* er ikke noget studie af intern amerikansk politikformulering, ligesom vi ikke fokuserer på, hvorledes man skal bedømme skiftende amerikanske regerings politik.

I sin omtale af fodnoteperioden gengiver Faurby loyalt bogens præcisering af, at behandlingen af fodnoteperioden ikke har fokus på de parlamentariske aspekter eller

udformningen af regeringens politik, men derimod på Socialdemokratiets og det alternative flertals rolle. Det forhindrer ham dog ikke i straks derefter at dadle os for, at vi ikke har fokus på disse emner! De parlamentariske aspekter er allerede grundigt behandlet af bl.a. Nikolaj Petersen og DIIS, mens der i den grad har manglet en dyberegående analyse af Socialdemokratiets skred og årsagerne hertil. Det var nu engang Socialdemokratiets skred, der forårsagede fodnotepolitikken, hvorfor dette parti og ikke hverken Det Radikale Venstre eller Uffe Ellemann-Jensen er i centrum for undersøgelsen.

Helt barokt bliver det, når Faurby samtidig hævder, at det af bogen fremgår, at det udelukkende var KGB og STASI, der stod bag Socialdemokratiets skred. Angiveligt er der tale om ’en ren tilståelses-sag’. Tilståelses-sagen må overlades til Faurby selv, idet han tegner et groft misvisende billede af værkets faktiske indhold og konklusion: At det var et samspil mellem en ændret sammensætning af den socialdemokratiske folketingsgruppe, Anker Jørgensens svage lederskab, Lasse Budtz’ stigende indflydelse, påvirkning fra Scandilux og Socialistisk Internationale, påvirkning fra fredsbevægelsen og venstrefløjen samt fra kommunistiske stater, der til sammen førte til en ændring af partiets sikkerhedspolitiske politik.

Det er synd for Udenrigs’ læsere, at man ikke fik en mere åben og mindre modvillig person til at anmelde *Ulve, får og vogtere*. Vi kan kun anbefale læserne at skaffe sig

Bog noter

Af Vibeke Sperling

Allers, Roberts m.fl. (red.):
Common or Divided Security? German and Norwegian Perspectives on Euro-Atlantic Security. *Peter Lang International Academic Publishers, 2014.*

25 år efter afslutningen på den kolde krig er euroatlantisk sikkerhed under pres, hedder det i introduktionen til bogen, der behandler de største udfordringer for vestlig sikkerhed ud fra to europæiske allieredes perspektiv: Tysklands og Norges og hvordan de angriber behovet for at omtænke den fælles sikkerhedsstruktur. At forsøme den opgave kan ifølge bogen presse Vesten tilbage til delt sikkerhed, fragmentering og gennationalisering af sikkerhed. Hvis de større geopolitiske ændringer skal besvares, må både EU og Nato bibringes ny energi og visioner, fremhæver forfatterne.

Al-Ali, Zaid:
The Struggle for Iraq's Future: How Corruption, Incompetence and Sectarianism Have Undermined Democracy. *Yale University Press, 2014.*

Mange vestlige skribenter har behandlet udviklingen i Iraks statsdannelse ef-

ter invasionen i 2003 og konsekvenserne af amerikansk tilbagetrækning, mens der kun er skrevet lidt om irakerne selv. Denne bog søger at udfylde det tomrum. Forfatteren er en irakisk advokat med tæt kontakt til befolkningen, irakiske regeringskredse og internationale ledere. Det er en insider fortælling om det irakiske folk og deres regering samt karakteren og omfanget af Iraks forværrede problemer.

Der tegnes et deprimerende billede af morderiske angreb, eskalerende sektarisme og afgrundsdyb regeringskorruption, der tilsammen forhindrer fremskridt på afgørende områder som sikkerhed, sundhed og energiforsyning. Al-Ali argumenterer for, at den dårligt planlagte amerikanske invasion ødelagde den irakiske stat og skabte et sort hul, som korrupte og inkompetente medlemmer af eliten har udnyttet. Men trods alle forsøg på at splitte dem, mener forfatteren, at irakerne har bevaret en stærk følelse af national identitet. Han nyvurderer Iraks forhold til sig selv, inspirationen fra begivenheder som det arabiske forår og redefinerer Iraks vigtigste kamp, at generobre levedygtighed som nation.

Vibeke Sperling er udenrigskorrespondent ved dagbladet Politiken og redaktør af bog noterne.

>>>

Amoroso, Bruno & Jesper Jespersen:
Europa? Den udeblevne systemkritik. *Po-
litisk Revy. Rævens Sorte Bibliotek, 2014.*

En kritisk pamflet udgivet op til Euro-
parlamentsvalget i maj 2014 om EU's
fremtid af to førende økonomer, en ita-
liensk og en dansk. Blandt de påtræn-
gende opgaver for Europa i dag ser
forfatterne at genrejse den radikale sy-
stemkritik både på nationalt og fælles
europæisk plan. Preben Wilhjelm skrev
om teksten: "Vil man have svar på nog-
le spørgsmål, journalister aldrig stiller,
kan man bare læse Bruno Amoroso og
Jesper Jespersens pamflet."

Blanchard, Christophe M., m.fl.:
**Armed Conflict in Syria: Overview and
U.S. Response.** *Congressional Research Ser-
vice, 2014.*

Kampene, der fortsætter på tværs af Sy-
rien, sætter regeringsstyrker og deres
udenlandske allierede op imod en stri-
be anti-regerings oprørere, hvor af nog-
le også bekæmper hinanden. Siden marts
2011 har konflikterne drevet over 2.7
millioner syrere på flygt ind i nabolande
(ud af en samlet befolkning på over 22
millioner). Desuden er millioner internt
fordrevne og har behov for humanitær
hjælp, som USA er den største bilateral
donor af med indtil bogens udgivelse til
en værdi af 1.7 milliarder dollar.

Hverken pro-Assad styrker eller deres
modstandere synes i stand til at konso-
lidere landvindinger eller opnå klare sej-
re på kort sigt, påviser forfatterne. Kon-
flikter mellem Den Islamiske Stat Irak og
Levanten (ISIL også kaldet ISIS) og an-
dre anti-Assad styrker er intensiveret.
Bogen tegner også et billede af, hvordan
krigen i Syrien har pisket til sekterisme
og politiske konflikter i Libanon og Irak
til fare for den nationale sammenhængs-
kraft også i de lande.

Branner, Hans:
**Kloden rundt - problemstillinger i global
politik.** *Forlaget Columbus, 2014.*

Bogen omhandler fem temaer på kloden,
hvor store igangværende eller potentielle
konflikter finder sted, og hvor vigtige æn-
dringer af global betydning er i gang. Ved
hvert tema søges svar på et centralt hoved-
spørgsmål. Bogen er i undervisningssam-
menhæng med til at gøre faget internati-
onal politik konkret og aktualitetsbetonet
og egnet som supplement til mere generel-
le grundbøger.

Clinton, Hillary Rodham:
Hard Choices. På dansk: Svære Valg. *Poli-
tikens Forlag, 2014.*

Erindringsbog, hvori hun fortæller om sine
fire år som USA's udenrigsminister.

"Vi må alle træffe hårde valg i vort liv. Li-
vet handler om at træffe valg. Vore valg og
hvordan vi har med dem at gøre, former de
mennesker, som vi bliver," skriver hun i bo-
gen, som er fremhævet for ikke at fortælle
meget nyt, men formentlig skal tjene Clin-
tons præsidentambitioner. Hun fortæller
blandt andet om, at hun blev meget overras-
ket, da Barack Obama som nyvalgt præsident
udvalgte hende, hans tidligere rival til
præsidentposten, til udenrigsministerpos-
ten. Derudover fortæller hun om de ud-
fordringer, hun har stået over for i forbin-
delse med konflikter, revolutioner og kriser
i Iran, Nordkorea, Mellemosten, Afghani-
stan og Libyen samt om forholdet til stor-
magter som Kina og Rusland.

Dasgupta, Rana:
Capital: The Eruption of Delhi. *Penguin
Press, 2014.*

Den prisvindende forfatter undersøger
tendensen i vor tid, at den globale elite eks-
panderer. Bogen er et portræt af Delhi, der
viser den ekstraordinære transformering af

Indiens hovedstad. Historien om Delhi siger ifølge forfatteren en masse om, hvordan vi alle vil komme til at leve senere i det 21. århundrede. Det boom, som fulgte åbningen af Indiens økonomi, kastede Delhi ud i et virvar af ødelæggelse og nyskabelse. Slum og markeder blev fejlet bort og butikcentre og boligblokke skød op fra ruinerne. Men transformeringen var barsk og enormt ulige og skabte grobund for mærkelige og forvirrede følelser. Byen sydede af ambitioner og raseri og volden stjal avisoverskrifterne. I en stil, der er sammenlignet med V. S. Naipauls nu klassiske *Personlige Rejser*, skildrer Dasgupta Delhi gennem dens indbyggers øjne. Han taler med milliardærer, bureaukrater, narko- og skrothandlere, slumbeboere og psykoanalytikere om den ofte skrækindjagende kapitalistiske transformation.

Dahl, Ann-Sofie & Pauli Järvenpää (red.): **Northern Security and Global Politics: Nordic-Baltic strategic influence in a post-unipolar world.** *Routledge Global Security Studies*, 2013.

Bogen ser på sikkerhed i den nordisk-baltiske region og hvordan den påvirkes af udviklingen i det internationale system. Det nye årtusindes komme faldt sammen med, at det høje nord vendte tilbage på den internationale scene. Flere faktorer har bidraget til den stigende internationale interesse for Europas nordlige del. Herunder isens smeltning på Grønland og i Arktis, som åbner for ressourcer og nye sejlruter. Forfatterne beskriver, at verden ikke længere er ”unipolar”, men endnu ikke ”multipolar”, måske ”post-unipolar”, en flydende periode med afvikling af USA's hegemoni. Centrale analytikere på feltet udforsker, hvordan den situation har påvirket den nordisk-baltiske region ud fra to sæt af spørgsmål. For det første hvilken indflydelse den aftagende unipolaritet med større vægt for Asien, en reduceret rolle for

Europa i amerikansk politik og et mere selv-hævende Rusland vil få for den nordisk-baltiske sikkerhed. For udforsker bidragsyderne, hvordan de regionale aktører svarer på disse ændringer på det strategiske område

Fruensgaard, Jonas:

Brasiliens forvandling, den nye stormagt bag facaden. *Forlaget Mellemsgaard*, 2014.

Brasilien er inde i en rivende udvikling. Men indadtil står landet overfor store udfordringer, som truer dets videre udvikling. I denne bog tegnes et nærgående portræt af Brasiliens forvandling. Bogen går både bag om det store lands udvikling inden for økonomi, politik, kultur og religion og stiller skarpt på befolkningens levevilkår, udfordringer og muligheder.

Mian, Atif & Amir Sufi:

House of Debt. How They (and You) Caused the Great Recession, and How We Can Prevent It from Happening Again. *University of Chicago Press*, 2014.

Den amerikanske recession resulterede i tabet af otte millioner arbejdspladser mellem 2007 og 2009. Mere end fire millioner hjem gik tabt for gældsatte og den samlede gæld for amerikanske husstande fordobledes mellem 2000 og 2007 til 14.000 milliarder dollar.

Ud fra klare og magtfulde beviser afslører forfatterne, at den store recession og depression lige som de aktuelle økonomiske problemer i Europa, var skabt af en massiv acceleration i husstandsgæld efterfulgt af et betragteligt fald i husstandsforbrug.

Det var bankkrisen, som erobrede offentlighedens opmærksomhed, men forfatterne argumenterer for, at den stærke fokus på at beskytte banker og kreditorer var katastrofalt kontraproduktivt, når det fundamentale problem var for megen gæld. En sådan cyklus kan kun brydes med et direkte angreb på gælden, ifølge Mian and Sufi.

>>>

Nalbandov, Robert:

Democratization and Instability in Ukraine, Georgia, and Belarus. *US Army Strategic Studies Institute (ISS), 2014.*

Analyse af sammenhængen mellem demokratisk institutions-skabelse i Ukraine, Georgien og Hviderusland, deres politiske stabilitet eller mangel på samme samt økonomiske udvikling. Ved hjælp af begrebet 'efterligning' inden for den offentlige administration, udvides den erkendelsesteoretisk ramme for demokratiseringskolen til at omfatte fænomenet politisk kultur. Succeser og fejl under den demokratiske institutionsbyggeproces i de pågældende lande afhænger i vidt omfang af, hvordan de institutionelle aktører har reageret på interne og eksterne vanskeligheder for deres hjemlige politiske, økonomiske og kulturelle situation. Det afdækkes, at Georgiens politiske kultur har vist den største grad af fleksibilitet i accept af forslag udefra om institutionelle rammer og praksis, den tvedelte politiske kultur i Ukraine har forhindret demokratisk institutionsbygning, mens den rigide politiske kultur i Hviderusland helt har bremset processen for institutionelle transformationer.

Rostampour, Maryam & Marziyeh Amirizadeh:

Captive in Iran: A Remarkable True Story of Hope and Triumph amid the Horror of Tehran's Brutal Evin Prison. *Tyndale Momentum, 2014*

De to forfattere vidste, at de satte livet på spil. Irans islamiske lov forbød dem at udbrede deres kristne tro, men i tre år uddelte de Det Nye Testamente til 20.000 af deres landsmænd og skabte to hemmelige kirker i private hjem. De blev arresteret i 2009 og indsat i Teherans berygtede Evin Fængsel, hvor tortur og henrettelser er dagligdag. Men trods brutal forfølgelse tog de det radikale skridt at udbrede deres tro også bag

fængselsmurene. De fortæller, at de brugte de 259 dage i Evin til "at lade Guds lys skinne over et af verdens mørkeste steder".

Feifer, Gregory:

Russians: The People behind the Power. *Twelve, 2014.*

Den tidligere Moskva-korrespondent trækker på mange levende personlige historier for at skildre de kræfter, der har formet den russiske karakter i århundreder og fortsætter med at gøre det. Han udforsker tilsyneladende paradokser i livet i Rusland, der siger meget om russernes karakter. Feifer søger svar på spørgsmålet, hvad det er i russernes historie, drømme og selvpfattelse, der gør dem så forvirrende for Vesten.

Ud fra personlige erfaringer fra et årti som journalist i Rusland gør Feifer op med mange misopfattelser ved at vise, at meget som synes uforklarligt om landet er logisk set indefra. Han gør også klart, hvorfor Vladimir Putin er forblevet så populær, selv om kløften mellem de superrige og flertallet af hel- eller halvfattige bliver stadig større.

Bogen er en rejse gennem verdens arealmæssigt største land fra Nordkaukasus til det arktiske Sibirien og møder med alle lag fra de kolossalt rige oligarker til de gamle babusjkaer (bedstemødre), der tigger i Moskvas gader. Det er historien om et samfund af enorm vitalitet og desperation under et lederskab med dybe rødder i traditioner og konservatisme. Det er også Feifers egen familiehistorie om hans russiske mor, der voksede op i Moskvas kunstnerelite, til hans amerikanske fars vodka-påvirkede konfrontationer med KGB.

Gall, Carlotta:

The Wrong Enemy: America in Afghanistan, 2001-2014. *Houghton Mifflin Harcourt, 2014.*

Carlotta Gall rapporterede fra Afghanistan og Pakistan i næsten hele perioden fra kort efter 9/11. Hun har levende beskrevet omkostningerne ved den amerikanske invasion for afghanerne og den negative indflydelse på Pakistan. I lyset af den amerikanske tilbagetrækning fortæller bogen historien om, hvordan vi har bekæmpet 'den forkerte fjende i det forkerte land'.

Gall kombinerer personlige historier om kampe og forræderi med bevægende portrætter af almindelige afghanere, førstehåndsfortællinger om Talebans krigsherrer, pakistanske efterretningsgangstere, amerikanske generaler, afghanske politikere og de mange uskyldige ofre. Bogen bringer også nye beviser for, at Pakistan støttede Taliban og beskyttede Osama bin Laden. Det er fortællingen om amerikanske ledere med gode intentioner imod en fjende, som de dårligt forstod og ikke kunne komme på talefod med.

Guha, Ramachandra:
Gandhi Before India. *Knopf, 2014.*

Forfatteren er af Time hyldet som "Indisk demokratis mest fremragende kronikør". Bogen beskriver Gandhis liv fra fødslen i 1869, hans opvækst i Gujarat, to år som studerende i London og hans to årtier som advokat og aktivist i Sydafrika. Guha har fremskaffet myriader af tidligere ukendte dokumenter som private papirer fra Gandhis samtidige, skrivelser fra hans børn og hemmelige dokumenter hos tidligere embedsmænd i det britiske imperium. Guha beskriver den politiske, sociale og personlige verden, som Gandhi foretog den rejse i, som gav ham Mahatma æren. Bogen viser tydeligt, hvordan Gandhis arbejde i Sydafrika havde dyb indflydelse på hans udvikling som familiemand, politisk tænkner, social reformaktivist og elsket leder. I 1893 rejste han til Sydafrika som 23-årig advokat, fordi det var mislykket ham at etablere sig i Indien. Han vendte tilbage i 1915 med klare ideer om imperialismens og racismen væsen, som han også studerede i England.

Halasa, Malu, Zaher Omareen & Nawara Mahfoud (red.):
'SYRIA SPEAKS' – Art and culture from the frontline. *Saqi Books, 2014.*

Redaktørerne bag antologien kalder den et vidnesbyrd om det syriske folks mod, kreativitet og fantasi. Over 50 kunstnere og skribenter i og uden for Syrien har bidraget med digte, noveller, personlige beretninger, fotografier, tegninger og plakater skabt før og under den syriske krig. Herunder den forfulgte forfatter Khaled Khalifas historie om søsterens død, Khalil Younes illustrationer af den revolutionens frontfigurer, Yara Badrs personlige beretning om to generationers fængslinger, satiretegner Ali Ferzats skarpe streger og kollektivet Alshaabs plakater giver sammen med Sulafa Hijazis rå illustrationer af krigens vold og barske personlige konsekvenser.

Heier, Tormod m.fl.:
Alike or Different? Scandinavian Approaches to Military Interventions. *Santérus Academic Press, 2014.*

Bogen sammenligner strategiske beslutninger i Danmark, Norge, Finland og Sverige. Trods forskellige erfaringer under Anden Verdenskrig opfattes sikkerhedspolitik i de fire lande som regel som styret af en lignende skandinavisk identitet. Men holdningen til EU og Nato, når det gælder sikkerheds- og forsvarspolitik, er ikke så ens endda, viser bogen med bidrag fra forskere i alle de fire lande.

Høgh-Sørensen, Erik:
Mod Vinden. Danmarks plads i Europa. *Nyt Nordisk Forlag, 2014.*

Som Ritzaus korrespondent i Bruxelles var forfatteren den første journalist, der kunne afsløre Anders Fogh Rasmussens ambitioner om et europæisk topjob. Dette og andre forløb gennemgås i bogen *Mod vinden*

>>>

– Danmarks plads i Europa, der afdækker, hvordan Foghs personlige ambition fik varig betydning for Danmarks rolle i Europa. Bogen giver også et førstehånds-indblik i, hvordan svært forståelige traktater i sidste ende påvirker alle danskeres hverdag inden for felter som konkurrencejura, udenrigspolitik, forbrugerbeskyttelse, landbrug og fiskeri. De danske EU-forbeholds rolle i dagligdagen analyseres, og bogen kaster nyt lys på Muhammedkrisens forløb. Erik Høgh-Sørensen har lavet langt over 7.000 artikler og radioindslag om EU. Han er kritisk over for de danske mediers dækning af EU.

The International Institute for Strategic Studies:

Military Balance, 2014.

The International Institute for Strategic Studies, IISS 2014. Bogen har ud over sammenlignende statistik over personel og militære udgifter i de 171 lande, som den dækker, en grundig gennemgang af de enkelte landes militære forhold. Der er oplysninger om landenes militære organisering, antal soldater, militært udstyr fordelt på typer og relevante økonomiske og demografiske data. Det er også her, man hurtigt kan se, hvor mange kvinder der deltager i væbnede konflikter verden over. Der er i dag 250.000 militære køretøjer i aktiv tjeneste i de 171 omhandlende lande.

McHugo, John:

Syria: From the Great War to Civil War. *Saqi Books, 2014.*

Syriens nedtur til borgerkrig har taget anslået 150.000 liv, mens næsten ni millioner er flygtet fra deres hjem. Det er nu den største humanitære og politiske krise i det 21-århundrede, skriver forfatteren. McHugo analyserer, hvorfor Syriens grundlag som nation har vist sig så skrøbeligt. Ved at følge historien fra Første Verdenskrig til i dag blottlægges den nuværende tragedie: Landets forkvak-

lede forsøg på uafhængighed, arven fra den anglo-franske deling, som fragmenterede Syrien og den fejlslagne franske politik. McHugo vender sig derefter til de seneste religiøse og sekteriske spændinger, presset fra den kolde krig og den arabisk-israelske konflikt og to generationers Assad styre. Bogens svar på spørgsmålet 'Fik Syrien nogensinde en chance?' er pinagtige for både vesterlænderne og arabere.

Morris, Ian:

War! What is it Good For? The Role of Conflict in Civilization, from Primates to Robots. *Profile, 2014.*

Forfatteren, der er arkæolog og historiker, beskriver krigen gennem menneskehedens historie helt fra primatniveauet over historisk tid og frem til i dag. Herunder det historiske paradoks, at krige har muliggjort fred. Bogen rejser det aktuelle spørgsmål, hvad krig indebærer, når teknologiske fremskridt har gjort våben så destruktive, at de truer de krigsførendes eksistensgrundlag med atom-bomber som det ultimative våben.

Mousavian, Seyed Hossein & Shahir Shahudaless:

Iran and The United States: An Insider's View on the Failed Past and the Road to Peace. *Bloomsbury Academic, 2014.*

Der er skrevet et utal af bøger af vestlige og især amerikanske eksperter om rødderne til konflikten mellem Iran og USA. Denne skiller sig ud ved at være insideres blik på de komplicerede relationer internt i iransk kultur og samfund samt det iranske politiske system. Seyed Hossein Mousavian har arbejdet i 30 år med diplomatiske bestræbelser mellem Iran og Vesten og har haft adskillige officielle poster og nære relationer til højtstående iranske embedsmænd som nuværende præsident Hassan Rouhani og udenrigsminister Javad Zarif. Førstehåndsbe-

skrivelser er blandet med erindringer og analyser. Bogen indeholder mange nye detaljer om de mange mistede muligheder for tilnærmelse og afsluttes med en mulig vejviser til fred, som forfatterne fremhæver, at begge parter har desperat behov for.

Kierulf, John:

Nedrustning – i et folkeretligt perspektiv. *Jurist- og økonomiforbundets Forlag, København, 2014.*

John Kierulfs bog er den første omfattende beskrivelse på dansk af den folkeretlige regulering af nedrustning, våbenkontrol og ikke-spredning af såvel masseødelæggelsesvåben som konventionelle våben. Bogen giver en introduktion til nedrustningsretten, som består af folkeretlige regler om nedrustning, våbenkontrol og ikke-spredning, der er fastlagt i traktater, konventioner og andre internationale aftaler. Desuden gennemgås nedrustningsaftalernes folkeretlige baggrund, sammenhæng, historiske udvikling og indgåelse, og aftalernes fortolkning, overholdelse og håndhævelse beskrives. Lovligheden af atomvåben diskuteres på baggrund af Den Internationale Domstols vejledende udtalelse herom. I bogens politiske efterskrift findes en oversigt over Danmarks nedrustningspolitik samt oplysninger og kommentarer om Danmarks indsats på nedrustningsområdet.

Lendman, Stephen (red.):

Flashpoint in Ukraine: How the US Drive for Hegemony Risks World War III. *Clarity Press, 2014.*

Bogen beskriver udviklingen i Ukraine som nutidens alvorligste geopolitiske krise, der har potentiale til at udløse en tredje verdenskrig. Set ud fra vestlige mainstreammedier, opstod krisen på grund af prodemokratiske

aktivisters nedkæmpelse af et brutalt diktatur, som hurtigt ledte til den russiske overtagelse af Krim. Men set ud fra de 22 fremtrædende analytikere, der bidrager til denne antologi, er det i virkeligheden en ganske anden historie: Obamas omdrejningsakse er global i bestræbelserne for uantastet verdensdominans, der fører til en række åbne krige og krige per stedfortræder. Det neokonservativt dominerede Washington søger at marginalisere rivalerne Rusland og Kina, som begge er omringet af amerikanske baser. Ukraine er i stormens øje som kronjuvelen for NATO's ekspansion østover som sidste skridt til at inkorporerer alle tidligere sovjetrepublikker i NATO og installere missilforsvar ved Ruslands grænse. Til den ende har USA ifølge antologien postet fem milliarder dollar i demokratibevægelser i regionen, herunder Ukraine. Imod den almindelige opfattelse er det ifølge denne udgivelse ikke en russisk trussel om ny imperialisme, men den amerikanske imperialisme, som udgør den største fare "for ikke bare borgerkrig i Ukraine og en potentiel øst-vest konfrontation men også for global atomkrig".

Mearsheimer, John J.:

The Tragedy of Great Power Politics. *Norton & Company, opdateret udgave, 2014.*

Forfatteren ser på spørgsmålet, som ventes at dominere internationale relationer i det 21. århundrede: Kan Kina rejse sig på fredelig vis? Svaret er nej fra Mearsheimer, der mener, at Kina vil søge at dominere Asien, mens USA er besluttet på at bevare hegemoni og vil strække sig langt for at forhindre kinesisk dominans i Asien. Storpolitikens tragedie er derfor uundgåelige, ifølge bogen. Nogen 'fredsdividende' eller 'familie af nationer' kan der ikke blive tale om, i stedet en slags darwinistisk tilstand: "Stormagterne søger at maksimere deres andel af magten i verden, fordi dominerende magt ses som den bedste måde at sikre egen overlevelse". Mearsheimer kalder sin

>>>

egen tankegang ”offensiv realisme” og advarer gentagne gange imod troen på goodwill fra andre lande: ”Den triste kendsgerning er, at international politik altid har været brutal og farlig business”. Meget af bogen forsøger at vise, hvordan de sidste to århundreders diplomatiske og militære historie underbygger hans teorier, der leder ham til at konstatere, ”at de eksisterende magtstrukturer i Europa og Nordøstasien ikke er bæredygtige frem til 2020.” Mearsheimer er specielt kritisk over for USA’s politik for at engagere Kina, da han mener, at forsøgene på at gøre Kina rigt og demokratisk kun kan gøre det til en stærkere rival.

Nauntofte, Jens:

Verden og den arabiske udfordring – følgerne af det arabiske forår. *Systime, 2014.*

Den tidligere Mellemostkorrespondent for DR’s Orientering og TV-avisen, beskriver i denne bog følgerne af den uventede eksplosion af frihed, Det Arabiske Forår, med katastroferne, som fulgte efter i Syrien og Irak med Den Islamiske Stat, IS, der er i færd med at ændre det mellemøstlige kort med en ny stat – et islamistisk kalifat.

Det nordvestlige Irak er nu under kontrol af terrorgrupperne i den islamistiske kampgruppe IS. Jens Nauntofte sætter denne nye krise i perspektiv i bogen, som er skrevet til undervisningsbrug, men den giver overblik for alle, der ønsker at forstå den dramatiske udvikling efter håbets tid om frihed i arabiske lande. Bogen er rigt illustreret, forsynet med faktabokse og uddrag af forfatterens egne interview med centrale personer. Nauntofte forklarer, hvad der er sket i Irak og Syrien og hele Mellemosten efter Det arabiske Forår og analyserer stormagternes afmagt overfor den nye blodige udvikling.

Bogen beskriver de oprørsramte arabiske lande samt de ikke-arabiske medspillere og berørte lande: Israel, Iran og Tyrkiet. Der er lagt særlig vægt på USA’s mellem-

østenpolitik samt Ruslands politik i regionen, ikke mindst i forhold til Syrien, Libanon og Iran.

Nauntofte citerer i forordet en syrisk tweet: ”Læs skriften på væggen, gamle mand! Enhver arabisk leder kan blive afsat hvad dag det skal være. Det er os, der vælger tidspunktet. Sov godt!”

USA har bombet IS’s stillinger i Irak, og Danmark har som flere andre europæiske lande sendt fly med våben og nødhjælp til de truede områder i Irak. Der er begrundet frygt for, at IS’s aggressive krigsførelse skal involvere nabolandene Syrien, Libanon og Jordan. Som det hedder i præsentationen af bogen: ”Det er en politisk katastrofe af uventet omfang, hvor der fra Syrien sendes dræbende metastaser ud i Mellemosten. Ingen arabisk stat kan roligt se på, mens denne terrorstat udvikler sig for øjnene af dem. Samtidig søger syriske flygtninge i tusindtal til Europa. Halvdelen af den syriske befolkning er på flugt, og da nabolandene selv er ramt af krisen, betyder det at flygtningepresset mod Europa stiger”. Men størst synes faren for vestlige lande at være radikaliserings fra de mange også vestlige IS-krigere, som vender hjem.

Petersen, Jørgen E:

De sorte kinesere. Kina, Afrika og Europa. *Kahrius.dk Forlagsaktieselskab, 2014.*

Den mangeårige leder af DR’s Orientering og korrespondent i Sydafrika og Frankrig, Jørgen E. Petersen, har rejst rundt i Afrika i mere end 50 år. Dette er hans 12. bog med afrikansk perspektiv. I ’De sorte kinesere’ giver han udtryk for frygt for konsekvenserne af Kinas kolonisering af det sorte kontinent og argumenterer for et udvidet, formaliseret samarbejde mellem EU og Den Afrikanske Union. På grundlag af en række kilder fremhæver han svagheder i Kina og kinesisk politik, der har konsekvenser for Afrika og Europa. Forfatteren peger bl.a. på, at kinesisk censur invaderer vestlig kultur i den-

ne den hidtil mest omfattende og grundige redegørelse på dansk for Kina stadig mere massive tilstedeværelse i Afrika. Bogen rummer desuden en udførlig oversigt over de enkelte afrikanske stater.

Porter-Szücs, Brian:

Poland in the Modern World: Beyond Martyrdom. A New History of Modern Europe. Wiley-Blackwell, 2014.

En historie om Polen fra sidst i det 19. århundrede til i dag, som kaster nye perspektiver over det sociale og kulturelle liv ud fra almindelige levevilkår i landet, sat i en bred global kontekst. Porter-Szücs udforsker både den regionale diversitet i Polen og dets placering i Europa og globalt og han udfordrer traditionelle, nationalistiske fortællinger om heroisme og tragedier. Om den historiske baggrund beskrives dagligdagens relationer mellem polakker med forskellig religion og sprog mellem de to verdenskrige, livet i Warszawas ghetto og hvad Stalins industrielle ekspansion betød for bønder, der tog fabriksarbejde sent i 1940'erne og tidligt i 1950'erne samt ændringer i begreberne om maskulinitet og femininitet over tid. Bogen fremhæves som en nuanceret historisk oversigt, der anerkender både særegenheder og universalitet i det moderne Polens historie.

Gostyńska, Agara, Paweł Tokarski, Patryk Toporowski & Damian Wnukowski (red.): **Eurozone Enlargement in Times of Crisis: Challenges for the V4 Countries.** Polish Institute of International Affairs, 2014.

Artikelsamlingen er resultat af Rastanews projektet "Makrorisici vurdering og stabiliseringspolitik ud fra nye tidlige faresignaler." De 11 artikler er skrevet af repræsentanter for tænketanke og universiteter samt bankfolk, der vurderer udvidelsen af eurozonen ud fra

økonomiske, politiske og juridiske perspektiver. Publikationen har til hensigt at bidrage til debatten om central- og østeuropæiske lands overgang til euro, ud fra analyser af Slovakiets erfaring og faktorerne bag situationen i Polen, Tjekkiet og Ungarn.

Rose, Gideon (red.):

Crisis in Ukraine. Council on Foreign Relations, 2014.

Bogen sætter den intellektuelle scene til forståelse af kaos i Østeuropa, hvad der er på spil og hvad, som efterfølgende kan ventes. Argumenterne i bogen spænder over hele det ideologiske spektrum og blandt forfatterne er eksperter fra forskellige discipliner og lande, herunder Julia Timosjenko, Alexander Motyl, Orlando Figes, Kathryn Stoner, Daniel Treisman, Brian Taylor og Kathleen McNamara. Mens politikere i vestlige hovedstæder diskuterer, hvad der skal stilles op med Ukraine, søger bogen at sætte læseren i stand til at danne egne meninger.

Rasmussen, Lars Toft:

USA på tværs, med forord af Kristian Mouritzen. Forlaget Kleart, 2014.

Trods mange års eksponering til USA folte journalisten Lars Toft Rasmussen, at han kun kendte halvdelen af amerikanerne. Hans omgangskreds bestod udelukkende af rettænkende 'liberale' – i den amerikanske betydning af ordet – der mener alt 'det rigtige', og som trofast stemmer på det demokratiske parti. Derfor besluttede han at krydse USA på cykel - og undervejs mødte han en noget anderledes virkelighed.

Stepanov, Alexander:

Ukraine: The Cold War that Never Ended. Amazon Digital Services Inc, 2014.

I forsøg på at forhindre genetablering af en form for Sovjetunionen pressede EU og USA en associeringsaftale med Ukraine igennem

>>>

med EU, som tidligere ukrainske præsident Viktor Janukovitj sprang fra. Det førte ifølge forfatteren til "et blodigt kup", som startede et "terrorregime", som fik flere ukrainske regioner til at søge løsrivelse fra Kijev. Bogen udforsker de historiske, politiske, økonomiske og kulturelle forhold, at førte til katastrofen..

Sanchez, Juan Reinaldo:

La Vie Cachée de Fidel Castro. Michel Lafon, 2014.

Bogen er skrevet af en af Fidel Castros yndlingslivvagter gennem 17 år, som ikke lægger fingrene imellem. Fidels forhold til de latinamerikanske guerillaer oprulles og han 'afsløres' som indblandet i narkohandel. Fidels offentlige image som en asketisk mand med få besiddelser, er fuldkommen falsk, ifølge livvagten. Det, som Castro kalder sin lille fiskerhytte, er i virkeligheden en pragtvilla, hvor han spiser kostbart skildpaddekød, importeret kun til ham, og sejler i luksusyacht. Han har angiveligt mere end 20 huse rundt om i Cuba, hvor han har mødt sine utallige elskerinder. Livvagten fortæller også, at Fidel har en dobbeltgænger, der har været benyttet de to gange, Fidel var døden nær. Fidel er tyrannisk, lunefuld, paranoid og berregnede, ifølge forfatteren til bogen, der er skrevet i samarbejde med Axel Gylden, journalist ved det fransk L'Express. Livvagten fortæller, at Fidel direkte samarbejdede med de colombianske narkomafiaer med henblik på at smugle kokain til USA. Det forklarer også den berømte Ochoa-affære, hvor general Ochoa blev henrettet for narkosmugling.

Plokyh, Shii:

The Last Empire. The Final Days of the Soviet Union. Basic Books, 2014.

Juledag 1991 talte USA's præsident George W. Bush til nationen og erklærede amerikansk sejr i den kolde krig. Tidlige-

re samme dag havde Mikhail Gorbatsjov trukket sig tilbage som Sovjetunionens første og sidste præsident. Den fortælling, at afslutningen på den kolde krig var udslag af triumfen for demokratiske værdier over kommunisme, blev fasttømret i den amerikanske offentlighed af Bushs tale og holdt ved i årtier ifølge forfatteren katastrofale konsekvenser for USA i verden. Den prisvindende historiker Plokyh afdækker, at Sovjetunionens sammenbrud var alt andet end USA's fortjeneste. Tværtimod frygtede amerikanske ledere muligheden for, at Sovjetunionen, der var svækket af intern strid og økonomisk kaos, pludselige ville falde sammen og kaste hele det eurasiatiske område ud i kaos. Bush støttede sin allierede og personlige ven Gorbatsjov og var skeptisk over for den da nyvalgte russiske præsident Boris Jeltsin. Af frygt for hvad der kunne ske med de enorme sovjetiske atomarsenaler, hvis Sovjetunionen brød sammen, støttede Bush længe Gorbatsjovs modstand imod de stadig stærkere uafhængighedsbevægelser i Baltikum, Ukraine og Kaukasus. Plokyh viser, at det først var efter, at uafhængighedsbevægelserne havde fået uafvendelig styrke op til Ukraines afstemning for uafhængighed, at Bush endelig overlod Gorbatsjov til sin skæbne. Ud fra nyligt afklassificerede dokumenter og egne interview med centrale deltagere om Sovjetunionens sidste måneder argumenterer Plokyh for, at sammenbruddet var uundgåeligt, fordi de to største sovjetrepublikker, Ukraine og Rusland, ikke kunne enes om, hvordan er forenet stat skulle se ud. En konflikt, som har genklang i den nuværende russisk-ukrainske konflikt.

At tolke sammenbruddet som USA's fortjeneste var ikke kun en myte, men det førte til overvurdering af USA's evne til at nedkæmpe og genopbygge fremmede regimer og "har plaget amerikansk udenrigspolitik lige siden".

Scheller, Bente:

The Wisdom of Syria's Waiting Game: Foreign Policy Under the Assads. *Hurst, 2014.*

Syriens udenrigspolitik, der altid har været uigennemskuelig, er blevet et stadig mere kompliceret puslespil under den syriske opstand. På trods af regimets internationale isolation i kølvandet på dets brutale svar på hjemlig protest, har hyklerisk støttet internationale fredsplaner, mens det uophørligt har søgt at smadre oprør. Præsident Assads sjældne optrædener på tv har vist en leder, der er helt afkoblet fra virkeligheden. I denne bog fra veteranen blandt analytikere og tidligere diplomat Bente Scheller påvises, at Bashar Assads dødelige ventespil følger sin egen logik: Hvilke vanskeligheder regimet end møder er dets tidligere erfaringer, at det simpelthen kan sidde og vente til krisen er drevet over.

Valeur, Henrik:

India: the Urban Transition – a Case Study of Development Urbanism. *The Architectural Publisher, 2014.*

Den danske arkitekt og urbaniseringseksperter, der længe har forsket, undervist og drevet feltstudier i Indien, fokuserer på bæredygtig byudvikling som et middel til at bekæmpe fattigdom og beskytte miljøet i udviklingslande. Han diskuterer nogle af problemerne ved urbanisering, når 500 millioner flytter til indiske byer. Det gælder bl.a. luftforurening, forurening af vandressourcerne, fødevarerproblemer, boligmangel samt miljø- og sundhedsproblemer som følge af trafikken. Valeur foreslår også en række mulige løsninger som brug af planter og naturlig ventilation for bedre indeklima, genopbygning af et eksisterende system af vandkanaler, vertikale køkkenhaver i rehabiliteringskolonier, en strategi for bilfri bykvarterer og billigt, selvdesignet boligbyggeri.

Watson, Alexander:

Ring of Steel: Germany and Austria-Hungary in World War I. *Basic Books oktober, 2014.*

For Tyskland og Østrig-Ungarn startede Første Verdenskrig med høje forventninger om en hurtig endelig afgørelse, men trods de første vanskeligheder for den russiske invasion, blev centralmagtens planer hurtigt ødelagt. Alexander Watson genfortæller krigen ud fra dens anstiftere og taberes perspektiv. Det er en historie om ikke blot lederne i Berlin og Wien men endnu mere om befolkningerne. Kun gennem en mobilisering uden sidestykke kunne krigen vare så længe og udkæmpes så bittert.

Winkel, Klaus:

Udvikling - om Danmarks bistand. *Forlaget Frydenlund, 2014.*

Forfatteren har arbejdet i Danida fra den spæde start til et stykke op i 2000erne. I bogen tager han den danske bistandspolitik under håndfast behandling og opfordrer til, at dansk udviklingsbistand igen skal kunne gøre en forskel. Dette vil kræve nytænkning, mener han. Bogens første del består af erindringer fra et liv i Danida og med dansk bistandspolitik. I anden del lægger han op til debat.

Ytzen, Flemming & Mikael Gravers (red.):

Burma/Myanmar - Where now? *Forlaget Nias Press, 2014.*

Forandringerne i Burma/Myanmar er blevet kaldt "det burmesiske forår". De internationale medier har hovedsageligt fokuseret på de mange nye økonomiske muligheder, som forandringerne baner vejen for. Men realiteterne er langt mere komplicerede. Landets er meget fattigt og opdelt af etniske og religiøse skillelinier, mens kredse inden for en magtfuld elite modsætter sig reformer. Hvor er landet på vej hen? ○ ○ ○

Om Selskabet

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB

Det Udenrigspolitiske Selskab er en privat, almennyttig forening. Den er stiftet i 1946 med det formål at fremme kendskabet til og højne interessen for udenrigspolitiske spørgsmål i Danmark. Selskabet er uafhængigt af såvel det offentlige og de politiske partier som af erhvervs- og organisationsinteresser. Det tager ikke stilling til politiske spørgsmål, men fungerer udelukkende som formidler af information, debat og kontakter.

Der er i øjeblikket omkring 1.000 personlige medlemmer. Yderligere 150 personer er medlemmer via et halvt hundrede firmaer og institutioner. Selskabet har fornylig fået en ungdomsafdeling DUS30 for unge under 30 år. Ungdomsafdelingen har nu omkring 130 medlemmer.

Det Udenrigspolitiske Selskab holder regelmæssigt møder, konferencer og andre former for arrangementer med fremtrædende danske og udenlandske talere. Arrangementerne, der er forbeholdt Selskabets medlemmer og særligt inviterede gæster, holdes som hovedregel i det centrale København.

Er man interesseret i at blive medlem, så send venligst en kort mail med kontaktoplysninger til udenrigs@udenrigs.dk

Læs mere på www.udenrigs.dk

PROTEKTOR

Hans Kongelige Højhed Kronprins Frederik

ÆRESMEDLEM

Uffe Ellemann-Jensen · tidl. udenrigsminister

BESTYRELSE

Lykke Friis · prorektor, tidligere minister
(bestyrelsens formand)*

Merete Ahnfeldt-Møllerup · arkitekt, P.hd

Christian Friis Bach, tidl. udviklingsminister

Victoria Bernstorff · B.A.

Ingelise Bogason · cand.mag.

Michael Ehrenreich · Selskabets direktør*

Uffe Ellemann-Jensen · tidl. udenrigsminister

Troels Frøling · generalsekretær

Kjeld Hillingsø · generaløjtnant

Zubair Butt Hussain · cand.polit.

Anne Knudsen · chefredaktør, dr.phil.

Ida Nicolaisen · Seniorforsker

Suzanne B. Danneskiold Lassen · journalist*

Steen Langebæk · landsretssagfører

Anna Libak · redaktør*

Mogens Lykketoft · formand for Folketinget

Samuel Magid · cand.jur.

Siegfried Matlok · redaktør

Klaus Carsten Pedersen · cand.polit.

Mikkel Vedby Rasmussen · professor

Steen Riisgaard · bestyrelsesformand

Vibeke Sperling · redaktør

Niels Thygesen · professor, dr.polit.*

*Tillige medlem af forretningsudvalget

Om Udenrigs

UDENRIGS ER UDKOMMET SIDEN 1946

REDAKTION

Michael Ehrenreich (ansvarshavende)
Brita V. Andersen

REDAKTIONSSEKRETÆR

Jelle van der Kamp

REDAKTIONSKOMITÉ

Ib Faurby
Lene Frøslev
Hans Mouritzen
Mette Skak
Anna von Sperling
Vibeke Sperling
Martin Selsøe Sørensen
Uffe Østergaard

DESIGN OG TRYK

Design: Kiberg & Gormsen
Trykt hos GSB Grafisk

Udenrigs udkommer tre gange årligt.
Redaktionen afsluttet 12.09.2014

Abonnementspris 250 kr., institutioner 400 kr.

ISSN 1395-3818

UDGIVER

Det Udenrigspolitiske Selskab
Amaliegade 40 A, 1256 København K.
+45 33 14 88 86
udenrigs@udenrigs.dk
www.udenrigs.dk

DIREKTION

Michael Ehrenreich

SEKRETARIAT

Brita V. Andersen

DET UDENRIGSPOLITISKE SELSKAB
THE DANISH FOREIGN POLICY SOCIETY